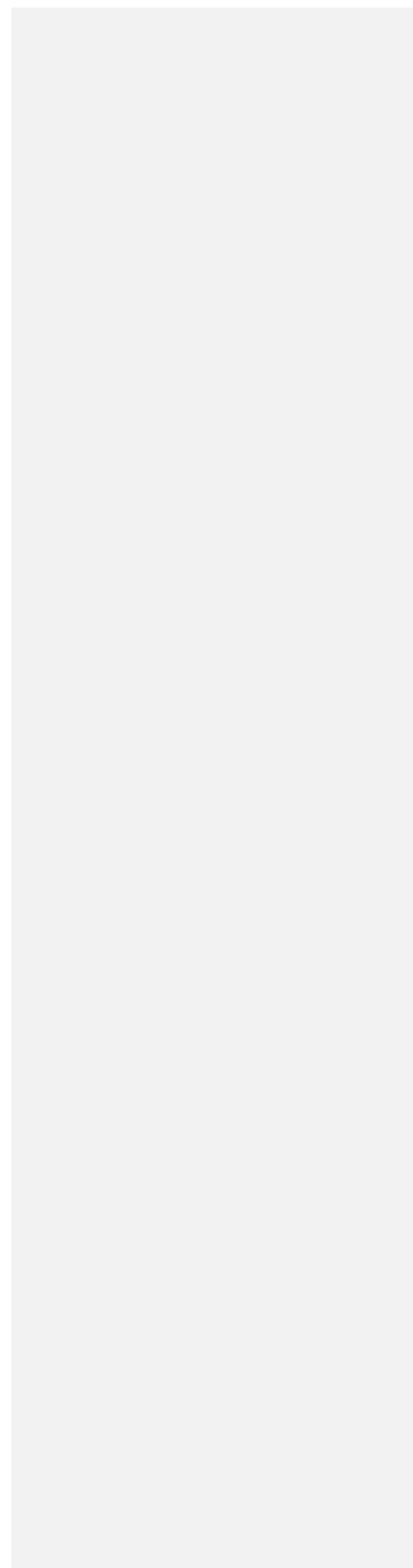

**Stare de impunitate:
Încălcarea drepturilor omului – cazul romilor din România**

**Rapoarte Naționale - Seria nr. 10
Septembrie 2001**

Cuprins

Cuprins.....	2
Cuvânt înainte	3
1. Introducere.....	4
2. Romii din România: înrobire, excludere, persecuție	7
3. Neaplicarea legii	13
3.1 Eșecul anchetelor asupra încălcării drepturilor romilor în România	20
3.2 Tergiversarea unor anchete lipsite de substanță	21
3.3 Decizii ale parchetului de încetare a urmăririi penale	26
3.4 Punerea sub acuzare a romilor ca formă de represalii	27
3.5 Imunitatea ofițerilor de poliție	29
3.6 Rezumat: învinovățirea victimelor	38
4. Stare de impunitate: abuzuri violente în curs.....	40
5. Încălcarea drepturilor politice ale romilor în România	51
6. Copiii fără adăpost și instituționalizarea acestora	53
6.1. Copiii străzii	53
6.2. Instituționalizarea copiilor romi.....	54
7. Discriminarea împotriva romilor	56
7.1. Locuințele.....	60
7.2. Asistența medicală	65
7.3. Locurile de muncă	66
7.4. Accesul la bunuri și servicii	69
8. Romii în cadrul sistemului de învățământ din România	71
8.1. Excluderea din școală	73
8.2. Segregarea rasială a copiilor romi în școlile românești	76
8.3. Abuzurile pe considerente rasiale asupra copiilor romi în școlile românești	81
8.4. Neglijarea copiilor romi de către cadrele didactice	82
8.5. Eșecul în a combate eficient absențele nemotivate de la școală și abandonul școlar.....	83
8.6. Rezumat: prejudecățile rasiale în acțiune	84
9. "Strategia Guvernului României pentru ameliorarea situației romilor" ...	85
10. Concluzie: drepturile romilor în România	88
11. O soluționare echitabilă: Recomandările Centrului European pentru Drepturile Romilor	91
12. Bibliografie.....	93
13. Anexe.....	99
14. Rezumat în limba romani.....	106

Cuvânt înainte

Acest raport a fost elaborat de către personalul, stagiarii și voluntarii *Centrului European pentru Drepturile Romilor (CEDR)*. Cercetarea în teritoriu a fost condusă de către István Fenyvesi, Morag Goodwin, István Haller, Christina McDonald și Tatjana Perić. Savelina Danova și Branimir Pleše au fost angrenați în cercetarea documentară și au elaborat documente și/sau versiuni preliminare ale raportului. Claude Cahn a revizuit, rescris și dezvoltat textul. Dr. Thomas Acton, Christina Crowder, John Demetrick, Ivan Fišer, Gloria Jean Garland, Gioia Maiellano, Elena Marushiakova, Florin Moisa, Vesselin Popov, Veronika Leila Szente și Ina Zoon au citit în întregime sau parțial versiunile preliminare și au făcut observații esențiale. Dimitrina Petrova a revizuit versiunile preliminare ale raportului și răspunde de versiunea finală a acestuia. Dragan Ristić a tradus rezumatul raportului în limba romani. *CEDR* aduce mulțumirile sale și următoarelor persoane și organizații fără al căror valoros sprijin nu ar fi fost posibilă publicarea raportului: *Asociația Avocaților pentru Apărarea Drepturilor Omului (APADO)* cu sediul în Brașov, *Liga Pro Europa* cu sediul în Târgu Mureș precum și organizația *Romani CRISS* și *Comitetului Român Helsinki (APADOR-CH)* cu sediul în București. Nevers Crăciun, Mona Rai, Diana Sima și Liliane Ursache ne-au ajutat enorm pe durata misiunilor în teritoriu ale *CEDR* în România. *CEDR* dorește să mulțumească și tuturor romilor și organizațiilor de romi care au fost de acord să fie intervievați și ale căror mărturii stau la baza acestui raport.

"Polițistul brunet și-a scos arma și a spus: 'Eu nu îi ajut pe țigani, haideți și dați-le foc.' [...] Două mașini de poliție circulau prin Hădăreni anunțând la megafon: 'Să li se dea foc numai caselor țiganilor, casele românilor nu trebuie aprinse!'" Mărturie depusă în data de 13 noiembrie 1997 cu ocazia dezbaterilor Tribunalului Județean Târgu Mureș de către Pavel Bucur, inculpat în procesul intentat de statul român autorilor pogromului împotriva romilor din Hădăreni, în nord-vestul României.

1. Introducere

La ultimul recensământ efectuat în România în ianuarie 1992, din totalul populației de aproximativ 23 milioane, 409.111 persoane s-au declarat romi. Cu toate acestea, este îndeobște recunoscut faptul că această cifră este incorectă fiind cu mult sub valoarea reală; estimări neoficiale ale numărului real al romilor din România variază între 1,8-2,5 milioane.¹ Dacă aceste cifre sunt corecte, romii constituie cea mai numeroasă minoritate din România iar România este țara cu cea mai mare populație de romi din Europa.

În perioada imediat următoare încheierii violente a regimului Ceaușescu în 1989, situația drepturilor romilor din România s-a bucurat de o atenție deosebită în cadrul rapoartelor asupra drepturilor omului dar și în cultura de masă. Cauza principală a acestei atenții a constituit-o valul de pogromuri împotriva romilor care au avut loc mai ales în perioada 1990-1993. De exemplu, în 1991, *Human Rights Watch* relatează că:

Ura și violența etnică împotriva țiganilor în România au fost escaladate dramatic după revoluția din 1989. În ultimele 20 de luni, aproape că nu a trecut o lună întregă fără să fie atacată o altă așezare de țigani. Casele țiganilor au fost aprinse, bunurile le-au fost distruse, au fost alungați din sate iar în anumite regiuni nu li s-a permis să se întoarcă la casele lor. Cel puțin cinci țigani și-au pierdut viața în timpul violențelor săvârșite de mulțime. Mulți au fost bătuti. Cu toate acestea, avem de a face cu un eșec absolut al autorităților române de a investiga și aduce în instanță pe cei responsabili pentru aceste violențe.²

¹ Vezi, de exemplu, Liegeois, Jean-Pierre și Nicolae Gheorghe, *Roma/Gypsies: A European Minority*, Londra: Minority Rights Group, 1995. Discrepanța între numărul real al romilor din România și cifrele recensământului este fără îndoială influențată de puternicele prejudecăți anti-Roma din societatea românească care îi descurajează pe aceștia să își recunoască oficial apartenența etnică.

² Vezi Human Rights Watch, *Destroying Ethnic Identity: The Persecution of Gypsies in Romania*, New York: A Helsinki Watch Report, septembrie 1991. Pentru mai multe informații despre cazurile de violență colectivă împotriva romilor din România, vezi *Centrul European pentru Drepturile Romilor, Sudden Rage at Dawn: Violence Against Roma in Romania*, Seria Rapoarte Naționale, Budapesta, 1996, pp. 12-20. Raportul poate fi consultat pe Internet la adresa: <http://errc.org/publications/reports/index.shtml>; Amnesty International, "Romania: Broken Commitments to Human Rights", mai 1995, pp. 28-31; Human Rights Watch/Helsinki, "Lynch Law: Violence against Roma in Romania", Vol. 6, Nr. 17, noiembrie 1994, pp. 35-42.

Rapoartele asupra pogromurilor împotriva romilor din România și-au găsit reflectarea atât în literatura larg consumată și în film. De pildă, lucrarea *Bury Me Standing* scrisă de Isabel Fonseca, un best-seller jurnalistic descriind viața și cultura romilor din Europa de Est, conține următoarea descriere a pogromurilor din România, care se consideră a fi un caz paradigmatic de violență împotriva romilor în Europa de Est post-comunistă:

La câteva zile după omorârea studentului la muzică, douăzeci și șase de case din Bolintin Deal au fost distruse sau grav avariate, marcând începutul valului de represalii care va continua să crească în intensitate, rostogolindu-se asupra satelor învecinate și în cele din urmă asupra unor regiuni îndepărtate ale țării. O lună mai târziu, în satul învecinat, Bolintin Vale, unsprezece case au fost distruse iar spre sfârșitul aceleiași săptămâni alte paisprezece, în apropiere, în Ogrezeni. Toate casele aparțineau țiganilor. În fiecare caz, atacatorii români au fost descriși ca deplasându-se prin sat asemeni unei brazde trase cu coasa, o creatură ce va deveni în curând atât de familiară încât avea să pară organică: o formă inferioară de viață, mulțimea – însă una purtând bucăți de lemn aprinse și intonând cântece.³

În mod similar, tensiunea dramatică a acțiunii filmului *Gadjo Dilo*, regizat în 1997 de Tony Gatlif, se construiește în jurul unei transpuneri ficționale foarte libere a unui pogrom din România de după 1989.

Dată fiind numeroasa populație Roma din România și situația extremă a romilor din această țară, CEDR a considerat România drept o prioritate încă din momentul începerii activității, în anul 1996. Cercetarea în teren desfășurată de CEDR în România în anul 1996 a scos la iveală faptul că în ciuda diminuării în mare parte a situațiilor implicând violență colectivă, au continuat relațiile cu privire la episoade majore de violență gravă împotriva romilor avându-i acum predominant pe polițiști drept autori. CEDR concluzionează, "Modelul precedent de violență colectivă a fost înlocuit de un nou model caracterizat de razii ale poliției efectuate sistematic în comunitățile de romi."⁴

România candidează pentru a deveni membră a Uniunii Europene (UE) și majoritatea eforturilor politicii externe sunt dedicate atingerii acestui obiectiv. Statisticile indică o puternică dorință a românilor de integrare europeană.⁵ În rapoartele făcute asupra progresului țărilor candidate, UE a criticat puternic modul în care România tratează populația romă. De pildă, în Raportul periodic asupra progresului României în procesul de aderare din 8 noiembrie 2000, Comisia Europeană afirmă că "Romii continuă să reprezinte subiectul unei discriminări larg răspândite în societatea românească. Cu toate acestea, implicarea guvernului în rezolvarea acestei situații rămâne redusă și nu s-a realizat un progres substanțial în acest domeniu de la data ultimului raport periodic." În

³ Fonseca, Isabel, *Bury Me Standing: The Gypsies and Their Journey*, New York: Alfred A. Knopf, 1995, pp. 151-152.

⁴ *Centrul European pentru Drepturile Romilor, Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania*, Op. cit., pag. 9.

⁵ Vezi, de exemplu, Lang, Stefanie, *Greener with Accession? Comparative Report on Public Perceptions of the EU Accession Process and the Environment, in Hungary, FYR Macedonia and Romania*, Szentendre, Ungaria, aprilie 2000, pp. 22-24.

concluziile sale, Comisia afirmă că "absența progresului în rezolvarea problemei discriminării împotriva romilor este un subiect ridicat și în rapoartele periodice precedente dar care nu a fost încă abordat în mod adecvat."⁶

Astfel de evaluări sunt în vizibil contrast de pildă cu declarația făcută în 1999 de ministrul justiției din acea perioadă, Valeriu Stoica, conform căreia "nu există încălcări grave ale drepturilor omului în România [...]. În privința minorității romilor, problema nu se referă la discriminare pe criterii etnice ci la necesitatea integrării sociale a acestei minorități, ceea ce presupune un efort economic deosebit."⁷ În anumite ocazii, unii reprezentanți oficiali guvernamentali s-au revoltat împotriva strategiei de minimalizare a vigoriei rasismului în societatea românească: dl. Péter Eckstein Kovács, pe atunci Șeful Departamentului pentru Minorități Naționale al Guvernului României, afirma la Conferința Europeană împotriva Rasismului ținută la Strasbourg în octombrie 2000: "Romii sunt minoritatea națională cea mai expusă la discriminare... În ciuda eforturilor noastre, constatăm existența unor manifestări vizibile de excludere a romilor din diferite sectoare ale vieții sociale."⁸ Din nefericire, astfel de recunoașteri explicite ale discriminării împotriva romilor sunt izolate și, până în prezent, nu au rezultat în vreo îmbunătățire vizibilă a situației romilor din România. Misiuni intensive în teren efectuate în mai 2000 și ianuarie 2001, precum și rapoartele periodice elaborate de monitorii CEDR locali din România, arată că:

(i) Atunci când au loc încălcări ale drepturilor romilor, ne începerea urmării penale față de autori reprezintă ceea ce se face în mod obișnuit. În efortul de a determina aplicarea justiției, CEDR a înaintat o serie de plângeri – șase în total până acum – către Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, deoarece reparațiile furnizate de tribunalele românești, în cazul în care au fost furnizate, au fost neadecvate. Justiția nu se aplică din următoarele motive: autoritățile nu dispun începerea urmării penale atunci când romii cad victime ale abuzurilor îndreptate împotriva drepturilor omului; poliția efectuează anchete neadecvate și pur formale cărora le lipsește și cea mai rudimentară substanță; procurorii intervin în favoarea sistării anchetelor sau dau soluții de ne-trimitere în judecată; autoritățile fac represalii împotriva romilor care înaintează plângeri aducând acuzații împotriva acestora. Atunci când se presupune că autorii abuzului sunt ofițeri de poliție, probabilitatea ca victimelor din rândul romilor să li se facă dreptate tinde spre zero.

(ii) Ca rezultat al climatului de impunitate, continuă să se relateze, cu o frecvență și o intensitate îngrijorătoare, cazuri de încălcări grave ale drepturilor omului săvârșite împotriva romilor.

(iii) Autoritățile române au întreprins puține activități eficiente în chestiuni cum ar fi încălcarea drepturilor politice ale romilor din România, lipsa de case și instituționalizarea

⁶ Comisia Europeană, *Romania: Regular Report from the Commission on the Progress towards Accession*, November 8, 2000, disponibil pentru consultare pe Internet la adresa: http://europa.eu.int/comm/enlargement/dwn/report_11_00/pdf/en/ro_en.pdf.

⁷ Guvernul României, Agenția Națională de Presă – Rompress, "Ministrul român al justiției: nici o încălcare a drepturilor omului", 19 noiembrie 1999.

⁸ Cuvântare ținută și distribuită la Conferința Europeană împotriva Rasismului, Strasbourg, 12 octombrie 2000.

copiilor, discriminarea în domeniul locuințelor, asistenței medicale, locurilor de muncă și accesului la bunuri și servicii, excluderea copiilor romi din școli și segregarea rasială a copiilor romi în școli. Și aici, acțiunile împotriva romilor intervin într-un mediu în care nu se aplică sancțiuni; autorii sunt efectiv imuni la pedepse de orice fel.

Prezentul raport urmărește să actualizeze Raportul Național *Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania (Mânie bruscă în zori: violența împotriva romilor în România)* publicat în 1996, precum și să documenteze multiplele încălcări și obstacole discriminatorii care îi împiedică pe romii din România să ducă o viață demnă. Teza centrală a raportului este următoarea: ca urmare a caracterului inadecvat al eforturilor guvernului român de a aduce pe autorii delictelor împotriva romilor în fața justiției precum și de a elimina discriminarea împotriva romilor, climatul de impunitate ce caracterizează acțiunile împotriva romilor a prins rădăcini adânci în România.

Raportul este structurat în felul următor: capitolul care urmează acestei introduceri prezintă succint un istoric al drepturilor romilor din România. Capitolul al treilea detaliază modurile în care romilor nu li se face dreptate atunci când acuză încălcarea drepturilor omului. Capitolul 4 se ocupă de cultura impunității generată de astfel de eșecuri larg răspândite ale justiției și relatează cazuri recente de violență împotriva romilor în România. Capitolele 5 și 6 examinează abuzuri îndreptate împotriva drepturilor politice ale romilor din România, respectiv problema copiilor fără casă și instituționalizarea acestora. Capitolul 7 prezintă chestiuni legate de discriminare, concentrându-se în special asupra discriminării în acordarea accesului la locuințe, asistență medicală, locuri de muncă, bunuri și servicii. Capitolul 8 explorează tematica educației, în principal problema segregării școlare. Capitolul 9 comentează recent adoptatul program guvernamental pentru romi. Raportul se încheie cu o serie de recomandări adresate guvernului României menite să îmbunătățească palmaresul respectării drepturilor omului în ceea ce îi privește pe romi.

2. Romii din România: înrobire, excludere, persecuție

România ocupă un loc important în istoria romilor. Pe de o parte, aproape toate țările în care locuiesc romii în prezent au comunități de romi cu un trecut românesc. În unele țări aceste grupuri reprezintă până la 20% din populația romă locală.⁹ Pe de altă parte,

⁹ "Romi vlahi" este termenul care se aplică în mod uzual romilor vorbitori ai dialectelor "vlah" și care sunt adeseori identificabili prin faptul că practică îndeletniciri "vlahe", meșteșuguri și prin instituțiile "vlahe" cum ar fi, în cadrul unor grupuri de "vlahi", acel "kris" sau tribunal. "Vlah" simbolizează faptul că purtătorul a locuit în România pre-modernă și la un moment dat, în decursul ultimelor două secole, strămoșii acestuia au emigrat. Acest lucru este cunoscut datorită istoriei orale și a numărului de cuvinte românești împrumutate în dialectul "vlah" din diferite părți ale lumii. Unii cercetători susțin că elementul autohton de identificare "romi vlahi" se referă la oamenii celor patru "nacije" (nații); Ciurari / Churari, Lovara, Căldărari / Kalderash și Machvaja (vezi Acton, Thomas, Susan Caffrey și Gary Mundy, "Theorizing Gypsy Law" în *The American Journal of Comparative Law*, Volume XLV, Spring 1997, Number 2, pp. 237-250), în vreme ce alții contestă această perspectivă (Marushiakova, Elena și Vesselin Popov, *The Gypsies in the Ottoman Empire*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2001, pp. 86-88). În plus în unele țări, "romii vlahi" nu sunt singurul grup de romi cu trecut românesc. Ca să luăm un exemplu, în Ungaria, grupul denumit "Beash" cuprinde peste 10% din populația romă din Ungaria. Țiganii "Beash" nu vorbesc un dialect "vlah" ci mai degrabă, alături de maghiară, o formă arhaică a limbii

prejudecățile împotriva romilor au constituit o trăsătură permanentă a istoriei României. Încă de la prima lor apariție pe pământ românesc, romii din România au fost supuși politicilor de suprimare și au fost brutalizați și umiliți de către populația majoritară. Secolelor de înrobire a romilor pe teritoriul României de astăzi le-au urmat persecuțiile și deportările la care au fost supuși de guvernul pro-nazist al lui Ion Antonescu în timpul celui de-al doilea război mondial și ulterior strămutarea forțată și confiscarea averilor romilor din timpul regimului comunist. După răsturnarea regimului comunist în 1989, ura rasială a izbucnit într-un val de violență colectivă și abuzuri săvârșite de poliție împotriva romilor. Violența și discriminarea rămân o realitate de zi cu zi a romilor din România de azi.

Există un consens între specialiștii în istoria romilor care afirmă că romii sunt originari din India, de unde au plecat nu mai târziu de secolul 10 AD.¹⁰ Momentul exact al apariției romilor pe teritoriul României este imposibil de stabilit cu acuratețe. Primele mențiuni documentare ale înrobirii romilor în provinciile Muntenia și Moldova datează de la mijlocul secolului al paisprezecelea iar robia sistematică este atestată începând cu secolul al cincisprezecelea.¹¹ Conform sistemului juridic al vremii, romii erau născuți robi; ei erau cumpărați și vânduți de către stăpânii lor. Unirea legală între oamenii liberi și robi, inclusiv căsătoria, era interzisă (Se interzicea clericilor să căsătorească robi fără încuviințarea stăpânilor iar căpeteniile trebuiau să vegheze și să ia măsuri împotriva concubinajului pentru a nu exista neînțelegeri cu privire la situația copiilor robilor – Codul Calimach – Moldova; vezi *Istoria dreptului românesc*, vol.II, partea I, Ed. Academiei, 1984, N.T.)¹² Robii romi erau supuși execuțiilor în masă precum și formelor extreme de pedeapsă cum ar fi tragerea în țeapă.¹³ În ciuda studiilor recente care prezintă o viziune mai nuanțată asupra sclaviei în România, bazată pe dovezi atestând un tratament mai blând al unor grupuri de robi romi,¹⁴ înrobirea fundamental

române. Grupuri de romi/țigani vorbitori de limbă română pot fi întâlnite, sub diverse denumiri, peste tot în Europa de Est. Ungaria are de asemenea un grup semnificativ de romi "vlahi" care aparțin mai ales grupului Lovara.

¹⁰ Vezi mai ales Fraser, Sir Angus, *The Gypsies*, Oxford: Blackwell, 1992.

¹¹ Hancock, Ian, *The Pariah Syndrome*, Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers, 1987, pag. 16; Marushiakova și Popov, *Op. cit.*, pp. 84-85. Vezi și Crowe, David, "The Gypsy Historical Experience in Romania", în Crowe, David & Kolsti, John (editori), *The Gypsies of Eastern Europe*, Arno, N.Y.: M.E. Sharp Inc., 1991, pp. 61-62. România de astăzi înglobează provinciile istorice Moldova, Muntenia și Transilvania precum și o parte a regiunii numite Banat.

¹² Codul Penal Muntean din 1818 și Codul Penal Moldovean din 1883 sunt citate în Hancock, *Op. cit.*, pp. 28-29. În realitate, în Muntenia au circulat niște culegeri de texte penale din cartea a IX-a a Basilicalelor [legiure bizantină], una din 1783, alta din 1815. Ulterior, a fost elaborată *Condica criminalicească a Țării românești* ["Codul Ghica-Știrbei"], publicată în 1851 și revizuită în 1853. Legiuirea Caragea din 1818 conține și un capitol dedicat dreptului penal. În Moldova a fost publicată în 1826 *Condica criminalicească* [Șuțu-Sturdza]. După unire, au fost promulgate *Codul penal* și *Codul de procedură penală* (1864). Despre înrobirea romilor în România, vezi Crowe, *Op. cit.*, pp. 61-66; Gheorghe, Nicolae, "Origin of Roma's Slavery in the Rumanian Principalities", *Roma*, 7 (1983), Nr. 1, pp. 12-27.

¹³ Vezi Marushiakova și Popov, *Op. cit.*, pp. 84-88.

¹⁴ Cercetări istorice recente asupra înrobirii romilor în principatele române au dezvăluit faptul că unii sclavi romi aveau privilegiul de care cetățenii liberi nu se bucurau. De pildă, unor grupuri li se permitea să ducă un mod de viață nomad și să își practice îndeletnicirile tradiționale (Marushiakova, Elena și Popov, Vesselin, *Op. cit.*, pp. 84-88).

dezumanizantă rămâne o trăsătură definitorie a vieții romilor în Muntenia și Moldova până în a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea.

Pe la mijlocul secolului al nouăsprezecelea, fervoarea revoluționară din întreaga Europă a dus la o răbufnire aboliționistă în provinciile românești. Cu toate acestea, emanciparea nu s-a realizat până în 1864.¹⁵ Unii susțin că sclavia nu a fost abolită doar datorită iluminiștilor români, ci pentru că devenise lipsită de viabilitate din punct de vedere economic.¹⁶ În orice caz, emanciparea nu a adus cu sine o viață mai bună pentru romii din România. Numeroși romi au părăsit România de frica reînrobirii.¹⁷ Aceste grupuri au creat diaspora romilor vlahi – pe care îi găsim azi în țări disparate precum Brazilia, Rusia, Ungaria și Statele Unite. Sosirea grupurilor de "vlahi" îi încânta inițial pe ceilalți prin îmbrăcămintea colorată și stârnea, în rândul romilor din țările respective, teama de noi sentimente și acțiuni anti-roma în societate în ansamblul ei. Ruptura dintre romii vlahi și non-vlahi continuă și în zilele noastre. În România, sărăcia severă i-a forțat pe mulți romi să se ofere spre revânzare stăpânilor anteriori și toți romii au rămas în afara societății românești, fiind priviți ca un grup "străin" inferior.¹⁸

Guvernul pro-nazist și pronunțat antisemit al lui Ion Antonescu din anii 1940-1944 s-a angajat în persecutarea cu caracter de genocid a romilor. Antonescu îi considera pe romi ca fiind cu nimic mai buni decât "șoareci, șobolani și ciori".¹⁹ În perioada 1941-1943, autoritățile au deportat probabil peste 90.000²⁰ de romi în provincia Transnistria,²¹ o zonă unde erau expediați indezirabilii din România în vremea proiectelor rasiste ale celui de-al doilea război mondial. Mai mult de jumătate din romii trimiși acolo au pierit în urma lipsei de adăpost, a malnutriției și bolilor.²²

După sfârșitul celui de-al doilea război mondial, guvernele comuniste românești s-au angajat într-o politică perseverentă de asimilare forțată a romilor. Unul dintre primele programe implementate de guvernul comunist după preluarea controlului în anul 1946 a fost să îi strămute forțat pe acei membri ai comunității de romi care rămăseseră nomazi. Caii și căruțele acestora au fost confiscate printr-o acțiune determinată parțial de

¹⁵ Vezi Crowe, *Op. cit.*, pag. 63.

¹⁶ Convorbire între *Centrul European pentru Drepturile Romilor* și Dr. Thomas Acton profesor de studii romani, 25 ianuarie 2001; vezi și Panaitescu, P.N., "Gypsies in Wallachia and Moldavia", *Journal of the Gypsy Lore Society*, III series Vol.XX, 1941.

¹⁷ Vezi Georgescu, Vlad, *The Romanians: A History*, Ohio University Press, 1991, pp. 140-147; vezi de asemenea Hancock, *Op. cit.*, pp. 30-36; Crowe, *Op. cit.*, pag. 64.

¹⁸ Vezi Achim, Viorel, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998, pp. 170-192.

¹⁹ Vezi Kenrick, Donald și Grattan Puxon, *The Destiny of Europe's Gypsies*, Marea Britanie: Sussex University Press, 1972.

²⁰ Estimările cu privire la numărul deportaților variază între 25.000 (Crowe, *Op. cit.*, pag.70) și 90.000 (Fraser, *Op. cit.*, 1995, pag. 268). Cu toate acestea, arhivele românești sunt încă în curs de cercetare și, dat fiind faptul că studiul lui Fraser este cel mai recent, am preluat această cifră. Discrepanțele între cifre recomandă precauție în tragerea de concluzii asupra acestui aspect.

²¹ Transnistria era o provincie înființată de armatele de ocupație germane și române, parte a Ucrainei și Moldovei de astăzi.

²² Fraser, *Op. cit.*, pp. 268-9. Despre holocaustul romilor din România vezi și Mihok, Brigitte, "Transnistrien und die Deportation der Roma (1942-1944)", în *Zwischenwelt: Literatur, Widerstand, Exil*, 17.Jg., Nr. 3, noiembrie 2000, pp. 15-18.

convingerea că stilul tradițional de viață al romilor era primitiv și parțial ca măsură practică de asigurare a unei monitorizări mai ușoare a acestora de către poliția secretă. La începutul anilor '50, Ministerul de Interne român a început să îi disperseze pe romi din comunitățile compacte și să îi stabilească forțat la marginea satelor românești din punct de vedere etnic, unde au fost întâmpinați cu ostilitate de către săteni.²³

Toți cetățenii României se bucură de egalitate din punct de vedere formal. Cu toate acestea, o parte a romilor din România au rămas mai săraci decât majoritatea populației de altă etnie iar sărăcia extremă în rândul romilor a devenit o problemă vizibilă și acută în special în anii '70, la câțiva ani după instaurarea regimului Ceaușescu. Ideologia comunistă din România a alimentat atât naționalismul cât și loialitatea față de țară și progresul acesteia.²⁴ În comunismul românesc se manifesta implicit (și uneori explicit) ostilitatea împotriva etnicității sau naționalității (ne-românești).²⁵ Un element care direcționa ideologia comunistă în privința romilor era convingerea că aceștia erau primitivi, înapoiați și reprezentau principalele obstacole în calea "modernizării și comunizării" României.²⁶ În plus, politicile rasiste continuau să fie elaborate și implementate periodic. De exemplu, în 1977, Comitetul Central al Partidului Comunist a implementat politica de confiscare a aurului de la romi.²⁷ Romii nu au primit niciodată compensații pentru daunele cauzate prin această politică rasistă.

Imediat după răsturnarea sângeroasă a regimului Ceaușescu care a avut loc în decembrie 1989, sentimentele anti-roma au răbufnit într-un val de violență colectivă împotriva romilor la începutul anilor '90. În perioada 1990-1993, comunitățile de romi de pe teritoriul României au fost atacate de vecinii ne-romi într-o izbucnire a pogromurilor. Casele au fost arse, averile distruse iar familiile întregi au fost terorizate și silite să scape prin fugă. După aproape zece ani, unele dintre victime nu au putut încă să se întoarcă la casele lor. Sentimentele anti-roma erau atât de puternice încât atunci când Ion Iliescu, succesorul lui Ceaușescu, i-a chemat pe mineri în iunie 1990 să înăbușe protestele studenților din București, pe parcursul acestui episod, aceștia s-au îndreptat asupra cartierelor bucureștene locuite de romi atacându-i, violând femeile rome și distrugând locuințe și bunuri.²⁸ În perioada 1990-1993, cel puțin opt romi au fost omorâți în România în timpul episoadelor de violență colectivă și mulți alții au suferit răniri grave.

²³ Human Rights Watch/A Helsinki Watch Report, *Destroying Ethnic Identity: The Persecution of Gypsies in Romania*, New York, septembrie 1991, pag. 16.

²⁴ Vezi în special Verdery, Katherine, *National Ideology Under Socialism: Identity and Cultural Politics in Ceaușescu's Romania*, Berkeley: University of California Press, 1991.

²⁵ Așa cum se exprima Ceaușescu la Congresul XI în 1974, "În viitor, în România nu vor mai exista naționalități ci o singură națiune socialistă." (Vezi Georgescu, Vlad, editor, *Romania 40 Years (1944-1984)*, The Center for Strategic and International Studies, Georgetown University, Washington D.C., 1988, pag. 88).

²⁶ Vezi Beck, Sam, "The Romanian Gypsy Problem", Papers from the 4th and 5th Annual Meetings, *Gypsy Lore Society*, North American Chapter, 1985, pp. 102-103.

²⁷ Rimmel, Franz, *Die Roma Rumäniens: Volk ohne Hinterland*, Wien: Picus Verlag, 1993, pag. 74. Potrivit directorului de atunci al Biroului Național pentru Romi al guvernului României, în perioada premergătoare alegerilor din 1996, președintele Ion Iliescu a returnat o parte din aurul confiscat pentru a cumpăra voturile romilor (*Centrul European pentru Drepturile Romilor*, interviu cu dl. Dan Oprescu, 10 mai 2000, București).

²⁸ Vezi Erich, Renate, *Am Rande der Stadt. Roma in Rumänien*, Bayerischer Rundfunk-Fernsehen, 1991.

În anii recenti, sentimentele anti-roma s-au menținut la cote înalte și chiar înalți oficiali guvernamentali au făcut declarații explicite împotriva romilor. De exemplu, în martie 2000, la întoarcerea de la reuniunea Consiliului de Accedere a României la Uniunea Europeană, Petre Roman, ministrul de externe de atunci, a afirmat, conform unor relatări, că guvernul are obligația "să protejeze [pe cei] 23 de milioane de români împotriva celor câteva mii de țigani", care împiedică scoaterea țării de pe lista neagră a vizelor Uniunii Europene.²⁹ În declarația sa, ministrul de externe Roman făcea evident aluzie la romii români care ceruseră azil în Europa de Vest începând din 1989 și care au provocat alarmă oferind perspectiva unui "val de imigrare" în societățile europene și au declanșat o revărsare a prejudecăților împotriva romilor în presa internațională. Publicitatea făcută în jurul romilor din România, care erau etichetați drept criminali, mincinoși și paraziți în articole incendiare de presă, nu contribuia la buna imagine a țării.³⁰ În 1995, în replică la o "amenințare" similară la adresa imaginii internaționale a României creată de imigranții romi, ministrul român de externe a încercat să disocieze România și poporul român de romi. Ministrul a decretat ca romii români să fie denumiți "țigani" și nu "romi" deoarece denumirea de "romi" "putea fi confundată cu cea de români."³¹

²⁹ Știrile Radio Europa Liberă/Radio Libertatea, 23 martie, 2000.

³⁰ Vezi, de exemplu, *Daily Mail*, 5 martie 2000; *Sun*, 14 martie 2000, *Evening Standard*, 15 martie 2000. "Migrația romilor" este în prezent un obiectul al stigmatizării în Europa Occidentală pe măsură ce vechile stereotipuri au fost revigorate dramatic în ultimii ani. De exemplu, în decembrie 2000, Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor de Migrație, un grup de experți cu sediul în Viena, a organizat în Bratislava, cu finanțare din partea Uniunii Europene, "EU Odysseus Conference on Current Irregular Roma Migration" (Conferința UE Odysseus asupra actualei migrații neregulate a romilor). În contrast, Dan Oprescu, fost Șef al Biroului Național pentru Romi al guvernului României, a delarat CEDR: "Am spus întotdeauna, iar studiile sociologice o confirmă, că nu există atât de mulți romi români în afara țării. Suntem confrunțați cu o mișcare generală către vest. Iar în interiorul acestei mișcări a cetățenilor români, există desigur un anumit element roma. Studii germane și franceze au arătat că acest element roma nu depășește cinci procente din totalul mișcării. Deci noi nu suntem preocupați de numere, de realități, suntem preocupați de percepții. Este evident că etnicii unguri [din România] sau cetățenii români aflați la Paris sau Londra nu vor fi practic vizibili, însă dacă vedem la Londra o femeie romă îmbrăcată tradițional, probabil cu unul sau doi copii, posibil cerșind, este evident că acesta va fi un subiect bun de articol în presa britanică. Este evident că vizibilitatea este mult sporită. Există în prezent o deplasare de romi și non-romi." (*Centrul European pentru Drepturile Romilor*, interviu cu dl. Dan Oprescu, 10 mai 2000, București).

³¹ Vezi Memorandumul nr. H(03)/169 al Ministerului Român al Afacerilor Externe din 31 ianuarie 1995. Acest memorandum a provocat proteste din partea romilor români deoarece cuvântul *țigan* are conotații intens negative în societatea românească. Conform unor relatări, după schimbarea de guvern din 1996, memorandumul nu a intrat în vigoare. Cu toate acestea, el a fost abrogat de abia în septembrie 1999, când șeful Oficiului Guvernamental pentru Minorități Naționale, dl. Péter Eckstein Kovács, a recomandat guvernului să folosească termenul *rom/țigan* în documentele oficiale. Un memorandum al Ministerului de externe român din 29 februarie 2000 afirmă că termenul "rom" poate fi utilizat în alternanță cu alte denumiri. Posibilitatea confuziei între romi și români îi deranjează și îi face să devină defensivi pe mulți români (vezi, de exemplu, Rutherford, Erik, "Tony Gatlif's Film Gadjó Dilo Furthers the Romani Cause", în *Roma Rights* 3/1999, pp.23-30, pe Internet la: http://errc.org/rr_nr3_1999/notebook.shtml).

Neîncrederea și antipatia față de romi penetrează toate straturile statului și ale societății în România. Un studiu recent efectuat de Centrul pentru Studiul Relațiilor Interetnice din Cluj-Napoca sugerează că 38,8% dintre respondenții români și 40,7% dintre respondenții de etnie maghiară, dacă ar avea de ales, nu ar permite romilor să trăiască în România.³² Mai mult, un sondaj de opinie publicat de agenția de știri *France-Presse* sugerează faptul că trei din patru români se tem de romi și nu i-ar tolera pe romi ca vecini ai lor.³³ Un sondaj recent relevă faptul că 84% dintre români manifestă aversiune față de romi.³⁴ Mulți români consideră că țara lor este în curs de "țiganizare" dat fiind faptul că salariile pentru activitățile necesitând un înalt grad de educație rămân foarte scăzute în timp ce "șmecherii" – un termen argotic desemnând persoanele care obțin profit din înșelătorie și viclenie ori păcălindu-i pe ceilalți ("hustlers" – escroci – în original în engleză – N.T.) și care este strâns asociat cu stereotipurile populare legate de romi – se îmbogățesc.

Românii au votat la 26 noiembrie 2000 conferind una dintre cele mai explicite autorizări în favoarea unui partid sau politician rasist în Europa Centrală și Estică post-comunistă. Aproximativ 28% dintre alegători l-au votat pe naționalistul extremist declarat Corneliu Vadim Tudor ca președinte iar partidul acestuia, Partidul România Mare – PRM, a obținut 21% dintre voturile exprimate pentru Senatul României și 19,4% din voturile pentru Camera Deputaților la alegerile parlamentare care au avut loc în aceeași zi. Dl. Tudor este cunoscut pentru declarațiile sale anti-roma, antisemite și antimaghiare. La 16 august 1998, dl. Tudor, pe atunci senator în Parlamentul României a afirmat, conform unor relatări, că programul său de conducere a țării include "izolarea țiganilor infractori în colonii speciale" pentru a "împiedica transformarea României într-o șatră de țigani."³⁵

³² Vezi Centrul pentru Studiul Relațiilor Interetnice și Centrul pentru Diversitate Etnoculturală, *Etnobarometru: mai-iunie 2000*, Cluj-Napoca, 2000.

³³ *Agence France-Presse*, București, 17 noiembrie 2000.

³⁴ Vezi Kanev, Krassimir, "Changing Attitudes Towards Ethnic Minorities in Bulgaria and the Balkans 1992-1997", în Thanasis Sfikas și Christopher Williams (editori), *Ethnicity and Nationalism in East Central Europe and the Balkans*, Aldershot: Ashgate, 1999.

³⁵ Despre dl. Tudor, PRM și alte partide care instigă la ură rasială și etnică, vezi mai ales Shafir, Michael, "Radical Politics in East Central Europe, Part VIII: Radical Continuity in Romania: The Greater Romania Party", Vol. 2, Nr. 17 și Vol. 2, Nr. 19, *Eastern European Perspectives, Radio Free Europe/Radio Liberty*, 16 august și 13 septembrie 2000; Shafir, Michael, "Radical Politics in East Central Europe, Part VIII: Radical Continuity in Romania: The Party of Romanian National Unity", Vol. 2, Nr. 19 și Vol. 2, Nr. 20, *Eastern European Perspectives, Radio Free Europe/Radio Liberty*, 11 octombrie și 25 octombrie 2000; Shafir, Michael, "Radical Politics in East Central Europe, Part IX: Romanian Radical Return", Vol. 3., Nr. 1 și Vol. 3, Nr. 2, *Eastern European Perspectives, Radio Free Europe/Radio Liberty*, 10 ianuarie și 24 ianuarie 2001, pe Internet la adresa: <http://www.rferl.org/eepreport/archives.html>. Fostul președinte al Partidului Unității Naționale Române și actual membru al PRM, dl. Gheorghe Funar, este primar al municipiului Cluj-Napoca de la începutul anilor '90 și a provocat ceea ce mulți descriu ca fiind un "război rece etnic" în municipiu. În ciuda faptului că politicienii rasiști se manifestă deschis și există un număr de periodice explicit rasiste, în România, numai o singură persoană – jurnalistul Ioan Bogdan Antonescu – a fost adusă în fața justiției pentru instigare. În septembrie 1996, Dl. Antonescu scria în săptămânalul *Atac la persoană*, în cadrul unei rubrici permanente numită "Swastika", că prea mult "săpun potențial de la Tel Aviv" (adică evrei) umblă pe străzile Bucureștiului și că din cauza situației economice prezente, România nu are "suficientă sârmă ghimpată și gaz Cyclon-B" pentru a rezolva problema. Despre ură în România de după 1989, vezi Mihok, Brigitte, "Fremdenstereotypen in der rumänischen Öffentlichkeit (1990-1999). Versprachlichte

Dl. Tudor a promis să distrugă "mafia țigănească" care, în concepția sa, controlează aproape întreaga Românie, iar presa internațională relatează, după alegeri, că mulți români intervievați îl votaseră exact pentru mesajul său rasist. Un supporter al lui Vadim Tudor a dat următoarea declarație unui reporter de la *Associated Press* imediat după primul tur al alegerilor din noiembrie 2000: "Are un mesaj direct și incendiar. A spus că va extermina mafia țigănească, nu știu dacă o va face, dar va încerca."³⁶ Sprijinul pentru dl. Tudor în primul tur de scrutin a fost depășit doar de cel acordat fostului președinte Ion Iliescu care a condus țara în perioada 1990-1996. Dl. Iliescu a obținut 36,3% din votul popular iar al său Partid al Democrației Sociale din România (*PDSR*) a obținut 37% din voturile pentru Senatul României și 36,6% din voturile pentru Camera Deputaților.

Confruntarea dintre dl. Tudor și dl. Iliescu în al doilea tur al alegerilor prezidențiale la 10 decembrie s-a încheiat cu victoria detașată a d-lui Iliescu. Acesta a obținut 74% din votul popular față de procentul de 26% obținut de dl. Tudor. Acest rezultat a fost asigurat în urma unei puternice angajări din partea acelor partide politice excluse din cursă, a societății civile și a presei, care au autorizat explicit pe dl. Iliescu pentru a evita izolarea internațională ce amenința să urmeze unei victorii a lui Vadim Tudor.

3. Neaplicarea legii

În seara zilei de 20 septembrie 1993, un grup de oameni de etnie română și maghiară au atacat comunitatea de romi din satul Hădăreni, județul Mureș, ca represalii în urma uciderii de către un bărbat rom a unui sătean de etnie română în cursul zilei respective. Ca rezultat al atacului, au fost omorâți trei romi – dl. Rupa Lucian Lăcătuș, dl. Pardalian Lăcătuș și dl. Mircea Zoltan – au fost incendiate paisprezece case aparținând romilor iar alte cinci au fost demolate și locuitorii romi au fost alungați din sat.³⁷ Potrivit surselor oficiale, dl. Pardalian Lăcătuș a murit în urma a 89 răni distincte pe corp, în timp ce dl. Rupa Lucian Lăcătuș a murit în urma șocului cauzat de răni superficiale acoperind "aproape 70% din corp."³⁸ Dl. Zoltan a ars în casa proprie pe care nu a îndrăznit să o părăsească din cauza mulțimii de afară.³⁹ Dovezile sugerează că unii ofițeri de poliție au

Bildkonstruktionen von den Roma", în Anghelescu, Mircea și Larisa Schippel, editori, *Im Dialog: Rumänische Kultur und Literatur*, Leipziger Universitätsverlag GmbH, 2000, pp. 79-86.

³⁶ Vezi Mutler, Alison, "Romania's young vote for extremist Senator in presidential race", *Associated Press Newswires*, 27 noiembrie, 2000.

³⁷ Pentru o descriere detaliată a pogromului de la Hădăreni și a proceselor care i-au urmat, vezi Amnesty International, "Romania: Broken Commitments to Human Rights", mai 1995, pp. 28-31; Centrul European pentru Drepturile Romilor, *Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania*, *Op. cit.*, pp. 12-19; Haller, István, "Lynching is not a Crime: Mob Violence against Roma in Post-Ceaușescu Romania", *Roma Rights*, Spring 1998, la adresa http://errc.org/rr_spr1998/index.shtml; Human Rights Watch/Helsinki, "Lynch Law: Violence against Roma in Romania", Vol.6, Nr.17, noiembrie 1994, pp. 35-42; și Comitetul Român Helsinki, "Report on the APADOR-CH Fact-finding Mission to Hădăreni and Târgu Mureș", 5-7 octombrie 1993.

³⁸ Vezi rechizitoriul, Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș, Dosarul Nr.1/P/1993, 12 august 1997, reproduș în *Roma Rights*, Spring 1998, pp. 43-53, și pe Internet la adresa: http://errc.org/rr_spr1998/legalde1.shtml.

³⁹ *Ibid.* Legea internațională a drepturilor omului impune statelor obligația expresă de a oferi tuturor celor aflați în jurisdicția lor protecție împotriva relelor tratamente aplicate de către

participat direct la pogrom.⁴⁰ Ulterior, martorii au declarat la tribunal că polițiștii din localitate au îndemnat mulțimea furioasă să incendieze casele romilor și au promis sătenilor implicați că îi vor ajuta să mușamalizeze întregul incident.⁴¹ În urma morții celor trei romi, poliția nu a întreprins nimic pentru a-i opri pe săteni să declanșeze o campanie de distrugere a caselor și bunurilor romilor din Hădăreni.⁴² Cu toate acestea, timp de

persoanele private. Comisia pentru Drepturile Omului a Națiunilor Unite, în Comentariul General 20 din 1992, menționează faptul că scopul protecției la care se angajează statele părți ale Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP) se extinde și asupra torturii și a altor tratamente și pedepse crude, inumane sau degradante săvârșite de către oameni acționând în "nume personal". Comentariul General menționează faptul că "Este de datoria statului-parte ca prin legislație și alte măsuri după cum se consideră necesar să asigure protecție tuturor împotriva actelor interzise prin articolul 7 [al PIDCP] (tortură, tratament inuman sau degradant) săvârșite fie de persoane acționând în calitate oficială, în afara calității lor oficiale sau în nume personal." Vezi Comitetul pentru Drepturile Omului, Comentariu General nr. 20, Articolul 7, Sesiunea patruzeci și patru, 1992, (paragraful 2). România a ratificat PIDCP la 9 decembrie 1974. În mod similar, Curtea Europeană a Drepturilor Omului susține că Articolul 3 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (*CEDO*) (interzicerea torturii), coroborat cu articolul 1, solicită statelor nu numai abținerea pur și simplu de la tortură, tratamente sau pedepse inumane sau degradante, ci și asigurarea acestui drept prin oferirea de protecție împotriva relexor tratamente aplicate de persoane private. În cazul *Costello-Roberts împotriva Regatului Unit*, Curtea a susținut că "responsabilitatea unui stat este angajată dacă încălcarea unuia din drepturile și libertățile definite prin Convenție este rezultatul nerespectării de către stat a obligației acestuia de a asigura tuturor celor aflați sub jurisdicția sa, conform articolului 1, acele drepturi și libertăți prin legislația națională" (*Costello-Roberts împotriva Regatului Unit*, 19 EHRR 112 (1993), paragraful 26; vezi de asemenea, *mutatis mutandis*, *Young, James și Webster împotriva Regatului Unit*, Hotărârea judecătorească din 13 August 1981, Seria A 44, pag. 20, paragraful 49 și *A împotriva Regatului Unit*, decizia din 23 septembrie 1998, Rapoarte 1998-VI, paragraful 22). Vezi și articolul 2 al *CEDO*, (*Mahmut Kaya împotriva Turciei și Kilic împotriva Turciei*, decizii din 28 martie 2000).

⁴⁰ În data de 15 noiembrie 1994, într-o declarație a Procurorului Militar din Târgu Mureș, se afirmă că există dovezi care sugerează faptul că doi ofițeri de poliție "nu numai că i-au instigat pe săteni să comită acte de violență în seara zilei de 20 septembrie 1993, ci au fost direct implicați în incendierea anumitor case ale romilor." (vezi scrisoarea nr. 139/P/1994 din partea Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Mureș).

⁴¹ În data de 13 noiembrie 1997, Dl. Pavel Bucur a depus următoarea mărturie în fața Tribunalului: "Polițistul brunet a scos arma și a spus: 'Eu nu îi ajut pe țigani, haidetji și dați-le foc.' [...] Două mașini de poliție circulau prin Hădăreni anunțând la megafon: 'Să li se dea foc numai caselor țiganilor, casele românilor nu trebuie aprinse!'" Vezi Dosarul Nr. 5153/1997, Tribunalul Mureș. La 13 noiembrie 1997, în fața Tribunalului, dl. Nicolae Gáll declara sub jurământ că dl. colonel Nicolae Palade a afirmat că acest caz va fi "mușamalizat și vor găsi un țap ispășitor, un fraier, și astfel dosarul va fi închis." Vezi Dosarul Nr. 5153/1997, Tribunalul Mureș.

⁴² În data de 14 aprilie, în fața Tribunalului Mureș, dl. Florin Rațiu mărturisea: "Am auzit pe polițistul Moga spunându-le oamenilor să facă ce vor ei cu cei [romii] din case. [...] Lucrătorul de poliție Șușcă a venit, de asemenea, la locul incidentului dar nu a făcut chiar nimic, adică a venit în [...] curte, a văzut ce se petrecea și a plecat." Vezi Dosarul Nr. 5153/1997, Tribunalul Mureș. Dl. Cristian Liviu Dîmbean declara la 14 aprilie 1998 în fața Tribunalului Mureș: "Nu era nici un polițist, pompier sau jandarm care să ne oprească să dăm foc caselor țiganilor." Vezi Dosarul Nr. 5153/1997, Tribunalul Mureș.

câțiva ani după pogrom, nimeni nu a fost adus în fața justiției pentru cele trei omoruri sau pentru distrugerea caselor și bunurilor.⁴³

În data de 31 octombrie 1994, pe baza dovezilor ample sugerând implicarea poliției în incident, poliția Târgu Mureș a trimis cazul Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Mureș și astfel cazul a intrat în competența sistemului judiciar militar.⁴⁴ La 15 noiembrie 1994, într-o declarație emisă de Parchetul Militar Mureș erau numiți ofițerii de poliție implicați și se declanșa urmărirea penală împotriva comandantului Poliției, Ioan Moga, și a ofițerului Alexandru Șuşcă pentru participare nemijlocită la infracțiunile comise în noaptea de 20 septembrie 1993.

La 10 ianuarie 1995, Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Mureș a trimis dosarul cauzei Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București. Aceasta s-a făcut conform legilor române care stipulează că în cazurile în care șeful poliției este implicat în comiterea unei infracțiuni, doar autoritățile superioare ale Ministerului Public sunt autorizate să desfășoare procedurile în cauză. La momentul respectiv, procurorul militar a decis extinderea cercetării penale cu privire la un al treilea ofițer de poliție, colonelul Constantin Palade. Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București a delegat apoi competența locotenent-colonelului Sandu Marin de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Mureș pentru a conduce, în numele Parchetului Teritorial București, o anchetă asupra circumstanțelor legate de incident.

La 22 august 1995, procurorul, locotenent-colonel Sandu Marin, a emis o rezoluție de scoatere de sub urmărire penală afirmând că dovezile în cauză nu confirmau participarea șefului poliției, Ioan Moga, a colonelului Constantin Palade sau a ofițerului

⁴³ Eșecul autorităților române de a oferi despăgubiri victimelor actelor de încălcare a drepturilor omului încalcă Articolul 13 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care stipulează că "Tuturor celor care le sunt încălcate drepturile și libertățile prevăzute de prezenta convenție li se vor oferi despăgubiri eficiente în fața unei autorități naționale."

⁴⁴ Forțele polițienesti române și-au păstrat statutul militar moștenit din sistemul comunist și sunt supuse doar jurisdicției tribunalelor militare. Statutul poliției ca instituție militară diminuează serios șansele de realizare a justiției atunci când ofițerii de poliție sunt presupuși autori ai faptelor (Vezi Macovei, Monica, "Impunitatea poliției în România", *Policing and Society*, vol. 10, pag. 119: "La originea impunității poliției este plasarea cazurilor de conduită neregulamentară a polițiștilor sub jurisdicția tribunalelor militare. Sistemul justiției militare restrânge independența tribunalelor, amenință imparțialitatea procurorilor și a judecătorilor, îi protejează pe procurori și judecători de examinarea din exterior a activității lor, conduce la efectuarea unor anchete de proastă calitate și corupte și subminează principiul egalității în fața legii"). Abuzurile împotriva romilor săvârșite de către poliție sunt practic autorizate prin lipsa unui mecanism adecvat de investigare a faptelor săvârșite de ofițeri și prin absența controlului juridic asupra actelor procurorilor militari care sunt însărcinați cu investigarea acuzațiilor privind abateri săvârșite de către polițiști. Potrivit Articolului 278 al Codului de Procedură Penală al României, împotriva măsurilor luate sau actelor efectuate de procuror se poate face plângere adresată prim-procurorului parchetului respectiv. Organizațiile pentru drepturile omului, inclusiv *Amnesty International*, au îndemnat guvernul român să "amendeze Codul de Procedură Penală pentru ca ofițerii de poliție și gardienii din închisori să se supună instanțelor civile și nu tribunalelor militare..." Vezi, de exemplu *Amnesty International*, "Romania: A Summary of Human Rights Concerns", martie 1998, AI INDEX: EUR 39/06/98.

Alexandru Șușcă la comiterea faptelor din timpul pogromului. Procurorul Marin declara că Parchetul Militar nu putea considera "lipsa de inițiativă și incapacitatea celor [doi] polițiști acuzați de a fi influențat comportamentul sătenilor furioși drept o formă de participare."⁴⁵

În septembrie 1995, prim-procurorul Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București a confirmat soluția de scoatere de sub urmărire penală și toate acuzațiile împotriva ofițerilor de poliție au fost retrase. La inițiativa organizației neguvernamentale *Asociația Avocaților pentru Apărarea Drepturilor Omului (APADO)* cu sediul în Brașov, părțile vătămate au depus o plângere împotriva rezoluției de scoatere de sub urmărire penală emise de Parchetul Teritorial București. Cu toate acestea, plângerea lor a fost respinsă de către Parchetul Militar de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, la data de 14 martie 2000.

În legătură cu acțiunile sătenilor, de-abia la data de 12 august 1997, după aproape patru ani de la incident, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș a emis un rechizitoriu împotriva a unsprezece persoane pentru participarea la atacul violent, inclusiv acuzații de omor deosebit de grav, împotriva a cinci bărbați: dl. Pavel Bucur, dl. Petru Bucur, dl. Vasile Dorel Bucur, dl. Nicolae Gáll și dl. Severius Ioan Precup. În ciuda dovezilor ample împotriva altor patru civili, aceștia din urmă nu au fost niciodată acuzați de comiterea infracțiunii de omor. În plus, una dintre persoanele acuzate de distrugere de bunuri și ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice – dl. Simion Furdui – ar fi trebuit, potrivit curții, să fie acuzată de omor agravat.⁴⁶

La 11 noiembrie 1997, s-au declanșat acțiunea penală și acțiunea civilă pentru daune. În cursul ședinței din 23 iunie 1998, pe considerentul că natura complicată a pretențiilor civile pentru obținerea de daune întârzie inutil soluționarea acțiunii penale, instanța a dispus disjungerea acțiunii civile și amânarea judecării acesteia.

Tribunalul Mureș a dat sentința în data de 17 iulie 1998, găsindu-i pe patru bărbați inovăți de comiterea infracțiunii de omor deosebit de grav.⁴⁷ Dl. Petru Bucur, care

⁴⁵ Vezi Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar București, Hotărâre de amânare, 22 august 1995, Dosarul Nr. 46/P/1995, în dosarele CEDR.

⁴⁶ Referitor la persoanele ne-puse sub acuzare, decizia din 17 iulie 1998 a Tribunalului Târgu Mureș menționează că există dovezi că inculpatul Simion Furdui se face vinovat de omor grav iar Ioan Achim, cunoscut și sub numele de 'Pedic', Sorin Vucu Achim, Samoilă Bartuș și Nicolae Vescan au avut o contribuție semnificativă la comiterea de omor deosebit de grav." Vezi Tribunalul Mureș, Dosarul Nr. 5153/1997. Sentință Penală, Sesiune Publică din 17 iulie 1998.

⁴⁷ Dl. Pavel Bucur a fost găsit vinovat de omor deosebit de grav și condamnat la cinci ani închisoare pentru această infracțiune, un an închisoare pentru infracțiunea de distrugere și șase luni închisoare pentru infracțiunea de ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice. Lui i-a fost de asemenea aplicată pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi pentru o perioadă de patru ani. A fost eliberat condiționat pentru delictele de distrugere de bunuri și ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice și i s-a ordonat să ispășească numai condamnarea pentru omor deosebit de grav.

Dl. Vasile Dorel Bucur a fost găsit vinovat de comiterea infracțiunii de omor deosebit de grav și condamnat să ispășească șapte ani închisoare. A fost de asemenea condamnat pentru distrugere și obligat să ispășească o condamnare de trei ani. Această a doua condamnare a fost parțial

fusese inculpat pentru omor deosebit de grav, nu a fost condamnat pentru acest capăt de acuzare, însă a fost condamnat pentru distrugere și ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice.⁴⁸ Restul inculpaților – șase în total – au fost condamnați numai pentru distrugere. Toți au primit diferite condamnări la închisoare.⁴⁹ Toți cei unsprezece bărbați condamnați au fost, de asemenea, amendați cu suma de un milion de lei (aproximativ 40 euro la cursul de schimb de astăzi).

În sentință, instanța din Târgu Mureș comenta faptul că din cauza slabei calități a investigațiilor, de fapt chiar a lipsei totale a unor anchete adecvate, nu au fost inculpați toți cei implicați în pogromul de la Hădăreni. Instanța a statuat: "considerăm că, atâta timp cât persoane care au contribuit în mai mare măsură la comiterea actelor criminale nu au fost trimise în judecată și nici măcar investigate cercetate, deși existau suficiente probe pentru a le dovedi vinovăția, inculpații care au fost trimiși în judecată nu trebuie făcuți răspunzători de toate infracțiunile comise, ci numai pentru acea parte de care se fac răspunzători."⁵⁰

Parchetul a făcut apel împotriva hotărârii primei instanțe din data de 17 iulie. La 15 ianuarie 1999, Curtea de Apel Târgu Mureș a dat o decizie, care confirma parțial sentința instanței inferioare. Totuși, Curtea de Apel a desființat sentința primei instanțe, de achitare a d-lui Petru Bucur pentru acuzația de omor deosebit de grav, și l-a condamnat

gratiată și dl. Bucur a fost obligat să ispășească unsprezece luni din condamnare. A fost de asemenea condamnat la un an închisoare pentru ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice, cu suspendare. Aplicându-se regulile concursului de infracțiuni, dl. Bucur a fost obligat să ispășească, în total, șapte ani și șase luni de închisoare. El a mai fost condamnat și la pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi pe timp de patru ani. Tribunalul a dat o sentință identică în cazul lui Severius Ioan Precup.

Dl. Nicolae Gáll a fost condamnat la trei ani pentru omor deosebit de grav, un an pentru distrugere de bunuri, șase luni pentru ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice. Executarea celei de-a doua pedepse a fost suspendată. Tribunalul l-a obligat la ispășirea unui total de trei ani închisoare și interzicerea unor drepturi pe o perioadă de doi ani. (Tribunalul Mureș, Dosarul Nr. 5153/1997. Sentință penală, Ședința publică din 17 iulie 1998).

⁴⁸ Tribunalul l-a condamnat pe dl. Petru Bucur la un an închisoare pentru infracțiunea de distrugere și la trei ani pentru ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice. Executarea pedepsei a fost suspendată complet în cazul condamnării pentru distrugere și redusă efectiv la jumătate în cazul celei de-a doua condamnări. Acesta fost condamnat la un total de un an și jumătate închisoare însă datorită deducerii perioadei de arest preventiv, tribunalul a dispus eliberarea lui imediată. (Tribunalul Mureș, Dosarul Nr. 5153/1997. Sentință penală, Ședința publică din 17 iulie 1998).

⁴⁹ Dl. Vasile Beudean și dl. Simion Furdui au fost condamnați la cinci ani închisoare pentru distrugere. Jumătate din durata executării a fost suspendată. Fiecare a fost în plus condamnat la un an închisoare cu suspendare pentru infracțiunea de ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice. Dl. Nicolae Bucur, dl. Iuliu Bucur, dl. Vasile Bucur și dl. Olimpiu Vescan au fost condamnați la trei ani închisoare pentru distrugere. Tribunalul a dispus ca fiecare bărbat să ispășească efectiv numai jumătate din pedeapsă. Fiecare a mai primit o pedeapsă de un an cu suspendare pentru ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice. (Tribunalul Mureș, Dosarul Nr. 5153/1997. Sentință penală, Ședința publică din 17 iulie 1998).

⁵⁰ *Ibid.*

pe acesta la șase ani de închisoare pentru aceeași infracțiune.⁵¹ Curtea a modificat și pedepsele aplicate celorlalți inculpați.⁵² După pronunțarea Curții de Apel, inculpații au făcut recurs împotriva deciziei.⁵³ La 22 noiembrie 1999, Curtea Supremă a menținut hotărârea curții inferioare pentru distrugere însă a redus acuzațiile de omor deosebit de grav la acuzații mai ușoare de omor calificat în cazul a trei inculpați care fuseseră acuzați și condamnați de instanța inferioară pentru omor deosebit de grav – dl. Pavel Bucur, dl. Vasile Dorel Bucur și dl. Severius Ioan Precup. Inculpații Nicolae Gáll și Petru Bucur au fost achitați de toate acuzațiile de omor iar dl. Petru Bucur a fost achitat și de acuzația de mărturie mincinoasă. Dl Gáll a fost eliberat imediat. Recursurile făcute de ceilalți inculpați au fost respinse de Curtea Supremă.

Mai mult, printr-un decret emis la 7 iunie 2000, președintele României a acordat grațieri individuale lui Pavel Bucur și Severius Ioan Precup, doi dintre inculpații civili condamnați pentru omor calificat, amândoi fiind eliberați. Nici unul dintre făptuitorii condamnați în legătură cu pogromul de la Hădăreni nu mai ispășește astăzi vreo condamnare la închisoare.

⁵¹ Curtea a desființat și sentința instanței inferioare de achitare a d-lui Petru Bucur pentru mărturie mincinoasă și l-a condamnat la un an de închisoare pentru acest capăt de acuzare. Condamnarea d-lui Petru Bucur la trei ani de închisoare pentru ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice a fost redusă la un an. Totuși, Curtea a decis că dl. Bucur avea de ispășit numai șase luni de închisoare și să îi fie interzisă exercitarea anumitor drepturi pe o perioadă de trei ani. (Curtea de Apel Târgu Mureș, Secția penală, Dosarul Nr. 2055/1998, Ședința publică din 15 ianuarie 1999).

⁵² Dl. Pavel Bucur: sentința de condamnare pentru omor deosebit de grav a fost menținută, însă i-a fost interzisă exercitarea unor drepturi de către Curtea de Apel numai pe timp de doi ani.

Dl. Vasile Dorel Bucur și dl. Severius Ioan Precup: condamnarea la șapte ani de închisoare și interzicerea exercitării unor drepturi pe o perioadă de patru ani pentru infracțiunea de omor deosebit de grav au fost reduse la șase ani de închisoare și interzicerea exercitării unor drepturi pe o perioadă de trei ani. Condamnările pentru distrugere au fost reduse de la trei la doi ani cu suspendare.

Dl. Nicolae Gáll: pedeapsa sa pentru infracțiunea de omor deosebit de grav a fost sporită la șase ani de închisoare și interzicerea exercitării unor drepturi pe o perioadă de trei ani. În plus, dl. Gáll a mai fost condamnat la plata unei amenzi de 400.000 lei (aproximativ 15 euro la cursul de schimb de astăzi).

Condamnările pentru dl. Vasile Beudean și Simion Furdui au fost reduse la doi ani pentru infracțiunea de distrugere.

Urmărirea penală împotriva d-lui Vasile Bucur a încetat în urma morții inculpatului.

Curtea a redus condamnările d-lui Iuliu Bucur, d-lui Nicolae Bucur și a d-lui Olimpiu Vascan pentru infracțiunea de distrugere la doi ani închisoare și a desființat sentințele privitoare la acuzația de ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice. (Curtea de Apel Târgu Mureș, Secția Penală, Dosarul Nr. 2055/1998, Ședința publică din 15 ianuarie 1999).

⁵³ Curtea Supremă de Justiție, Secția Penală, Dosarul Nr. 1334/1999, Ședința publică din 22 noiembrie 1999.

În data de 22 august 1999, pe baza a noi probe scoase la lumină în procesul penal, victimele pogromului de la Hădăreni și rudele acestora au înaintat o plângere penală la Parchetul Militar de pe lângă Curtea Supremă de Justiție împotriva ofițerilor Alexandru Șuşcă, Ioan Moga, Constantin Palade și locotenentului Nicolae Drăghici, alături de alți membri ai forțelor polițienești. Această plângere penală cita ampla mărturie care indica implicarea poliției în pogromul de la Hădăreni, menționând faptul că, în pofida acestor dovezi, nu a fost trimis în judecată nici un ofițer de poliție. Plângerea pune de asemenea sub semnul întrebării competența și obiectivitatea procurorului Sandu Marin, prim-procurorul Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Mureș, care, în august 1995, a emis o ordonanță de scoatere de sub urmărire penală a ofițerilor de poliție. La 14 martie 2000, pe baza luării în considerare a calităților plângerii, Prim-procurorul parchetului militar de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a confirmat sentința Tribunalului Militar București, respingând astfel plângerea depusă împotriva ofițerilor.

Până în momentul de față, nici un membru al forțelor polițienești prezente în seara zilei de 20 septembrie 1993 nu a fost oficial trimis în judecată în pofida dovezilor considerabile existente sugerând faptul că ofițerii de poliție nu au fost doar martori pasivi ai evenimentelor de la Hădăreni, ci, de fapt, au jucat un rol în instigarea la comiterea faptelor care au condus la omorârea lui Rupa Lăcătuș, Pardalian Lăcătuș și Mircea Zoltan. În data de 15 decembrie 2000, CEDR a înaintat o cerere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în numele membrilor familiilor victimelor pentru a căuta dreptatea pe care instanțele românești le-o refuzaseră.⁵⁴ Procesul civil pentru daune, a cărui judecare a început la 11 noiembrie 1997, era încă în desfășurare la data trimiterii acestui raport înspre publicare.

⁵⁴ Cererea înaintată de CEDR către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în numele victimelor pogromului de la Hădăreni prezintă câteva încălcări ale Convenției europene a Drepturilor Omului. Aceasta susține că autoritățile române au încălcat Articolul 2, în mod direct prin pretensele acțiuni ale ofițerilor de poliție și indirect prin incapacitatea de a conduce o investigație eficientă capabilă să ducă la identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile de moartea celor trei bărbați romi; Articolul 3 prin incapacitatea de a investiga corespunzător participarea tuturor ofițerilor de poliție implicați în atacarea caselor și bunurilor romilor și mai mult, prin faptul că incidentul în cauză, moartea celor trei bărbați romi și violența colectivă constituie "tratament inuman și/sau degradant"; Articolul 6(1) prin lipsirea petenților de dreptul de a înainta acțiune civilă împotriva statului pentru daune în privința conduitei necorespunzătoare a ofițerilor de poliție implicați prin incapacitatea acestora de a conduce o urmărire penală adecvată, care să culmineze cu inculparea și condamnarea tuturor persoanelor responsabile; Articolul 8, prin incapacitatea de a furniza despăgubiri civile complete pentru distrugerea caselor și bunurilor lor, încălcând astfel dreptul acestora la respectarea vieții private și de familie; Articolul 1 din Protocolul 1 prin refuzul de a acorda petenților despăgubiri complete pentru distrugerea caselor și bunurilor încălcând, astfel, dreptul acestora de a se bucura în liniște de bunurile lor; Articolul 13, coroborat cu Articolele 3, 8 și Articolul 1 din Protocolul 1, prin refuzul de a acorda petenților despăgubiri adecvate și complete pentru rele tratamente și distrugerea locuințelor și a bunurilor prin incapacitatea de a asigura o investigație completă capabilă să ducă la inculparea penală a ofițerilor de poliție implicați în pogrom; și Articolul 14 coroborat cu Articolele 2, 3, 6(1), 8 și 13 precum și Articolul 1 din Protocolul 1, de vreme ce toate susmenționatele încălcări suferite de către petenți ca rezultat al incidentului implicând violența colectivă în cauză, inclusiv ancheta necorespunzătoare și absența unei despăgubiri adecvate și complete, s-au produs predominant din cauza apartenenței lor la etnia romilor fiind astfel incompatibile cu obligația de a nu face discriminări prevăzută de Articolul 14. Plângerile legate de Articolele 3, 6(1), 8 și 14 au fost comunicate guvernului român de către Curte în data de 13 martie 2001.

Autoritățile din România sunt adeseori incapabile să răspundă în mod adecvat abuzului împotriva romilor, inclusiv a abuzului extrem, nu investighează temeinic incidentele și nu trimit în judecată pe făptuitori.⁵⁵ Subsecțiunile care urmează examinează cinci manifestări obișnuite ale dezinteresului general în privința pedepsirii infracțiunilor săvârșite împotriva romilor în România: (i) cazurile în care se manifestă o incapacitate (sau chiar un refuz) al poliției de a declanșa o anchetă; (ii) situațiile în care ancheta este declanșată oficial însă se permite trenarea acesteia pe timp indefinit fără a se face pași serioși și fără a se pune sub acuzare; (iii) cazuri în care procurorii închid cazurile prin decizii de netrimitere în judecată; (iv) situații în care poliția răspunde plângerilor adresate de către romi prin aducerea de acuzații împotriva acestora; (v) cauze împotriva ofițerilor de poliție. În acest din urmă caz, cu toate că e posibil să avem de a face cu evenimente grave precum moartea în arestul poliției, punerea sub urmărire penală și inculparea ofițerilor de poliție nu se regăsesc între consecințe.

3.1 Eșecul anchetelor asupra încălcării drepturilor romilor în România

Atunci când are loc un abuz violent împotriva romilor, poliția nu acționează în direcția investigării acuzațiilor. De pildă, în data de 23 noiembrie 1999, dl. Brăița Lăcătuș a relatat *CEDR* faptul că fiul său, Florin Lăcătuș, în vârstă de 12 ani, fusese bătut în ziua precedentă de un bărbat de altă etnie. Dl. Lăcătuș s-a deplasat la poliția din Hădăreni pentru a reclama incidentul. Totuși, în sediul poliției, un polițist care, potrivit spuselor d-lui Lăcătuș, se afla sub influența alcoolului, i-ar fi spus: "N-o să-mi pierd vremea cu romii. Romii sunt întotdeauna de vină."⁵⁶

Potrivit unor relatări, într-un alt incident, petrecut în toamna anului 1999, un grup de șapte muncitori români a bătut un bărbat rom în vârstă de 45 de ani numit R.G. din Săcele, lângă Brașov, în centrul țării.⁵⁷ Conform mărturiei depuse la *CEDR*, dl. R.G. și familia sa adunau cartofi lăsați pe câmp, în momentul în care bărbații respectivi, aflați în trecere pe acolo, i-au furat caii și căruța. Acesta i-a urmărit pe bărbați până la o fermă pentru ca să le ceară să îi fie returnate, însă bărbații l-au atacat și l-au bătut. Dl. R.G. s-a dus imediat la poliția Hărman aflată în apropiere unde un polițist nu i-a luat în considerare plângerea și, conform relatărilor, l-a palmuit peste față, numindu-l "țigan". *CEDR* nu are cunoștință de efectuarea vreunei anchete oficiale asupra evenimentului.

Într-un alt incident, se relatează că un ofițer de poliție a ignorat plângerea d-lui Vilmos Paradica cum că ar fi fost atacat. La 9 septembrie 1999, dl. Paradica, cetățean rom din Târgu Mureș, a relatat *CEDR* faptul că fusese bătut, în data de 6 septembrie, de cetățeni de altă etnie. *CEDR* a observat răni vizibile pe față și corpul d-lui Paradica. Dl. Paradica a obținut ulterior un certificat medical care menționa faptul că rănilor suferite au necesitat 7-8 zile de îngrijire medicală. Dl. Paradica a declarat că după incident s-a deplasat la

⁵⁵ Acest refuz de a acționa reprezintă o încălcare clară a Articolului 1 al *CEDO* și a Articolelor 2(1) și 2(3) ale *CIDCP*, care cer să fie respectate drepturile omului ale tuturor celor aflați sub jurisdicția statului.

⁵⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Brăița Lăcătuș, 23 noiembrie 1999, Târgu Mureș.

⁵⁷ În unele cazuri prezentate în acest raport, *CEDR* nu dezvăluie numele victimelor sau ale presupușilor făptuitori. *CEDR* este gata să dezvăluie numele dacă interesele justiției o cer.

poliția din Târgu Mureș unde i s-ar fi spus de către un ofițer de poliție faptul că poliția nu putea să ia măsuri împotriva făptuitorilor.

Conform unor relatări, anterior acestui incident, dl. Paradica și unii membri ai familiei sale au fost supuși indiferenței birocratice și în final abuzurilor poliției. În ianuarie 1998, membrii familiei Teglás, care sunt și membri ai familiei extinse a d-lui Paradica locuind în șapte case din localitatea Gheorghe Doja, județul Mureș, au fost nevoiți să părăsească localitatea de frica răzbunării în urma unui conflict cu o altă familie de romi din același sat. În timp ce familia era plecată din sat, persoane necunoscute le-au distrus casele. Conform relatărilor, ancheta poliției nu a reușit să identifice făptuitorii. În august 1998, familia Teglás s-a deplasat la București, unde s-au întâlnit cu dl. Dan Oprescu, pe atunci directorul Oficiului Național pentru Romi din cadrul Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale al Guvernului României. Familiei Teglás i s-ar fi promis sprijin în găsirea unui spațiu de locuit în județul Mureș. Cu toate acestea, prefectul județului Mureș și autoritățile locale au refuzat să găsească o locuință familiei Teglás, susținând că nu existau case neocupate în județ. Se spune că familia Teglás a locuit temporar în pădurea de la marginea satului Gheorghe Doja. În data de 31 iulie 1999, șapte persoane din familia Teglás, Dragomir Teglás, Vilmos Paradica, Lajos Teglás, Gyorgy Teglás, Zoltan Teglás, Alexandru Harkó și Aurel Harkó au declarat reprezentanților organizației neguvernamentale *Liga Pro Europa*, cu sediul în Târgu Mureș, că, anterior, în dimineața acelei zile, doi ofițeri de poliție le-au incendiat casele, înainte de a-i duce la poliția din Târgu Mureș. La poliție, se spune că polițiștii i-au bătut pe cei șapte romi și că i-au amendat pe fiecare în parte cu suma de 400.000 lei (aproximativ 15 euro), amenințându-i că dacă se reîntorc în satul Gheorghe Doja îi vor bate din nou, însă mai tare. Se spune că plângerea care a fost depusă în legătură cu acest incident de către victime cu sprijinul *Ligii Pro Europa* nu s-a soldat cu luarea vreunei măsuri de către poliție.

3.2 Tergiversarea unor anchete lipsite de substanță

Într-o serie de cazuri, are loc declanșarea oficială a unei anchete, însă aceasta nu se efectuează. În unele situații, se anunță că investigația se va "încheia" la o dată care depășește termenele procesuale și procedurale, iar cazul este trimis la arhivă ca nerezolvat. În mod frecvent, ofițerii însărcinați cu anchetarea infracțiunilor împotriva romilor nu se angajează în elementele cheie ale anchetei. Cazurile care urmează prezintă detaliat situații în care ancheta nu a rezultat într-un act de trimitere în judecată și/sau a fost atât de tergiversată încât a dus la exonerarea făptuitorilor.

De exemplu, în data de 6 iunie 1991, în urma unei bătăi între patru bărbați romi și un paznic de noapte de altă etnie în localitatea Plăieșii de Sus, județul Harghita, în centrul țării, o mulțime de săteni predominant din rândul etnicilor maghiari au răspuns atacând și bătând pe dl. A.K. și dl. A.M. - doi bărbați romi care nu aveau nici o legătură cu incidentul precedent. Ulterior, în urma rănilor suferite în timpul atacului, ambii bărbați au decedat - dl. A.K. la câteva zile după agresiune iar dl. A.M. aproximativ un an mai târziu.⁵⁸

⁵⁸ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cererea nr. 57884/00, în dosarele CEDR.

În data de 8 iunie 1991, la periferia așezării de romi a apărut un anunț public care îi informa pe cei care locuiau acolo că locuințele lor vor fi incendiate în seara următoare, seara de duminică. Deși romii au informat atât poliția cât și autoritățile locale, nimeni nu a intervenit. Dimpotrivă, romii au fost "sfătuiți" de către autorități să își părăsească locuințele pentru propria lor siguranță. Duminică seara, romii au fugit de la casele lor într-un grajd din apropiere după care, după cum fuseseră amenințați, un grup de săteni de altă etnie au dat foc celor 28 de case ale romilor. Casele precum și toate bunurile dinăuntru lor au fost complet distruse. Timp de aproximativ un an după incident, familiile de romi, inclusiv cei foarte mici și cei foarte în vârstă, au locuit în grajdurile din apropiere în condiții subumane.⁵⁹

La un an după pogrom, casele romilor au fost reconstruite de aceiași săteni etnici maghiari care le distruseseră. Cu toate acestea, nici unul dintre romi nu a primit vreo despăgubire pentru pierderea bunurilor personale și a celor gospodărești.

În perioada imediat următoare incidentului, se relatează că Poliția Județeană Harghita ar fi declanșat o anchetă. Pentru a obține accesul la dosarul cazului, avocatul Silviu Jecu, membru al *APADO*, reprezentantul autorizat al victimelor, a contactat poliția și primăria. Într-un raport *APADO* ulterior care nu a fost dat publicității, dl. Jecu a declarat că ambele [instituții N.T.] au refuzat categoric să îi permită examinarea dosarului cazului și că au exprimat opinia potrivit căreia "țigani", conform exprimării folosite, erau vinovați de ceea ce se întâmplase, fiindcă "își câștigă existența furând și sunt agresivi cu ceilalți oameni." Reprezentanții autorităților i-au spus d-lui Jecu că ancheta asupra infracțiunii de distrugere se va încheia în data de 9 iunie 1996, data expirării termenului de prescripție. În plus, reprezentanții oficiali ai autorităților au declarat că ancheta de omucidere în cazul morții lui A.K. și A.M. va fi, de asemenea, terminată la 9 iunie 1998. Dl. Jecu a fost informat că nu mai era planificată nici o anchetă ulterioară a evenimentelor. În cele din urmă, atât reprezentanții primăriei cât și reprezentanții poliției au declarat că, dat fiind numărul mare de persoane implicate în incident, era imposibil să fie identificați făptuitorii.⁶⁰

Refuzul autorităților de a conduce o anchetă corespunzătoare a împiedicat orice posibilitate de reparație față de victime, la toate nivelurile sistemului judiciar intern. În octombrie 1998, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș a respins plângerea penală depusă de dl. Jecu. În urma apelului, la 21 ianuarie 1999 această măsură a fost confirmată de către Parchetul Curții Supreme, a cărui decizie este definitivă.

În data de 12 martie 2000, în numele a trei dintre victime, *CEDR* a depus o cerere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, susținând că incidentul de la Plăieșii de Sus implică încălcări ale unui număr de drepturi protejate de către *CEDO*.⁶¹

⁵⁹ Vezi Centrul European pentru Drepturile Romilor, *Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania*, Op. cit., pp. 12-15.

⁶⁰ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cererea nr. 57884/00, în arhiva CEDR.

⁶¹ Cererea Centrului European pentru Drepturile Romilor în cazul Plăieșii de Sus aduce acuzații de încălcare a următoarelor articole ale *CEDO*:

Cazul își aștepta soluționarea în fața Curții la data trimiterii acestui raport înspre publicare.

Într-un alt caz, aproximativ în jurul orei 11.30 după-amiază, în ziua de 8 august 1997, dl. Marin Remus Marin în vârstă de 21 de ani a fost împușcat de mai multe ori de către N.T., ofițer de poliție aflat în afara orelor de serviciu, lângă orașul Buftea, aflat la aproximativ 30 de kilometri la nord de București.⁶² Poliția susține că ofițerul N.T., care se afla în vacanță la Buftea la momentul respectiv, l-a împușcat pe dl. Marin în timpul încercării de a-l aresta după ce dl. Marin și alți câțiva fuseseră prinși pătrunzând prin efracție într-un depozit. Dl. Marin a fost găsit de către mama sa, d-na Floarea Marin, în

Articolul 3 – Fără să țină seama de existența dovezilor în vederea identificării făptuitorilor, autoritățile nu au întreprins o anchetă promptă, imparțială și eficientă și nu au acordat despăgubiri petenților pentru violența colectivă la care au fost supuși.

Articolul 6(1) – Conform legislației și practicii juridice românești, eșecul autorităților de a întreprinde o anchetă penală adecvată care să culmineze cu formularea unor capete de acuzare și cu o condamnare i-a lipsit pe petenți de dreptul la o audiere corectă și publică, într-un interval rezonabil de timp, de către o instanță independentă și imparțială în determinarea drepturilor civile pentru a stabili răspunderea penală și a recupera pagubele cauzate de vătămarea suferită.

Articolul 8 – Eșecul autorităților de a întreprinde o anchetă promptă, imparțială și eficientă și de a acorda reparații petenților pentru violența colectivă la care au fost supuși – și anume pentru distrugerea locuințelor și bunurilor acestora – se constituie într-o încălcare a dreptului lor la respectare a căminului, a vieții private și de familie.

Articolul 1 al Protocolului I – Faptele în cauză demonstrează o încălcare clară a dreptului petenților de a se bucura în liniște de bunurile lor, și anume, faptul că autoritățile române nu au acordat despăgubiri pentru distrugerea locuințelor precum și a bunurilor petenților.

Articolul 13 – Petenților nu li s-au acordat despăgubiri corespunzătoare pentru relele tratamente suferite și pentru distrugerea bunurilor lor.

Articolul 14, coroborat cu Articolele 3, 6(1), 8, 1 Protocoalele 1 și 13 – Prejudiciile suferite de către petenți ca urmare a violenței colective precum și ancheta necorespunzătoare care a urmat s-au datorat fie exclusiv fie într-o măsură substanțială apartenenței lor la etnia romilor.

Secțiunea cererii CEDR în cazul Plăieșii de Sus referitor la familia d-lui A.K., una dintre persoanele care au decedat în urma vătămărilor suferite în timpul agresiunii din 6 iunie 1991, susține, în plus, următoarele încălcări:

Articolul 2 – Autoritățile române nu au efectuat o anchetă eficientă susceptibilă să conducă la identificarea și pedepsirea celor răspunzători de moartea lui A.K.

Articolul 6(1) - Conform legislației și practicii juridice românești, eșecul autorităților de a întreprinde o anchetă penală adecvată care să culmineze cu formularea unor capete de acuzare și cu o condamnare i-a lipsit pe petenți de dreptul la o audiere corectă și publică, într-un interval rezonabil de timp, de către o instanță independentă și imparțială în determinarea drepturilor civile pentru a stabili răspunderea penală și a recupera pagubele cauzate de pierderea membrului familiei lor.

Articolul 13 – Petenților nu li s-au acordat despăgubiri corespunzătoare pentru uciderea membrului familiei lor.

Articolul 14, coroborat cu Articolele 2, 6(1) și 13 – Încălcările drepturilor petenților așa cum sunt prevăzute de articolele 2, 6(1) și 13 s-au datorat fie exclusiv fie într-o măsură substanțială apartenenței lor la etnia romilor.

⁶² Pentru o relatare amănunțită a acestui incident, vezi Comitetul Român Helsinki, "Human Rights Developments in Romani. Activitățile Comitetului Român Helsinki (*APADOR-CH*), Raportul pe anul 1998," 1999, pp. 46-48.

zori, zăcând în stare de inconștiență într-o baltă de sânge, lângă gardul casei lor din Vizurești, la 8 kilometri de Buftea. A fost dus de către familie la Spitalul de Urgență din București, unde a fost supus unei intervenții chirurgicale și a rămas în spital până la data de 25 august 1997.⁶³ Anchetarea cazului era, conform unor relatări, încă în curs de desfășurare în octombrie 2000, cu mai bine de trei ani mai târziu. *CEDR* nu are cunoștință de vreo inculpare în legătură cu acest caz.

Un alt exemplu de investigare neadecvată de către poliție a infracțiunilor săvârșite împotriva romilor este anchetarea unui caz de incendiere a casei unei femei în vârstă, de etnie romă, în localitatea Botez, comuna Ațintiș, județul Mureș. M.K. locuia într-o casă construită în timpul perioadei comuniste pe un teren care fusese expropriat de la familia D. Conform legilor de retrocedare din 1991, terenul nu urma să fie returnat familiei D. atâta timp cât d-na M.K. locuia pe acesta. În schimb, familia D. avea dreptul asupra unui alt teren drept despăgubire. În seara zilei de 5 august 1997, dl. V.D. a dat foc casei d-nei M.K., care a ars până la temelie, aparent având convingerea că dacă d-na M.K. și casa ei nu mai existau acolo, el va fi îndreptățit să-și revendice terenul. Se spune că dl. V.D. a fost auzit ulterior vorbind deschis despre această faptă într-un local din sat. Se pare că poliția din Ațintiș a declanșat o anchetă, însă după ce dl. V.D. a luat legătura cu d-na M.K. oferindu-se să-i plătească daune, d-na M.K. a cerut ca ancheta să fie sistată. Evident, poliția a fost de acord să pună capăt anchetei, cu toate că potrivit legilor române, anchetarea infracțiunilor grave, inclusiv a distrugerii, trebuie să fie continuată⁶⁴ independent de dorința victimei. În luna septembrie 1997, M.K. s-a dus din nou la poliție și a încercat să reînnoiască plângerea sa deoarece dl. V.D. nu îi plătitise. Conform spuselor d-nei M.K., la poliție i s-a spus că din moment ce anterior și-a retras plângerea, nu mai era posibil să se redeschidă dosarul. Cu toate acestea, ca răspuns la o scrisoare trimisă de către organizația neguvernamentală *Liga Pro Europa* cu sediul în Târgu Mureș în legătură cu cauza respectivă, poliția a declarat că, de fapt, se aflau în curs de anchetare a cazului. *Liga Pro Europa* a primit o a doua scrisoare în ianuarie 1998, în care se afirma că ancheta poliției se încheiase și că dosarul cauzei fusese înaintat parchetului. În data de 26 ianuarie 1998, procurorul a adus acuzații de distrugere împotriva d-lui V.D. *CEDR* a fost informat de *Liga Pro Europa* că d-na M.K., în cele din urmă, și-a retras din nou plângerea și dosarul penal a fost închis. D-na M.K. a fost despăgubită de către dl. V.D. iar casa i-a fost reconstruită. Totuși, potrivit reprezentanților *Ligii Pro Europa*, apartenența etnică a d-nei M.K. a reprezentat un factor semnificativ în a determina poliția să nu ia cazul la fel de în serios cum ar fi făcut-o pentru o victimă care nu făcea parte din etnia romilor. Mai mult decât atât, fără intervenția unei organizații neguvernamentale, pare improbabil că d-nei M.K. i s-ar fi făcut vreodată dreptate.

Ofițerii de poliție au pornit, se pare, o anchetă într-un incident dintre romi și cetățeni de altă etnie în Lambada, la periferia municipiului Cluj-Napoca, în timpul căruia trei romi au suferit vătămări grave cauzate de atacatori de altă etnie, însă până la această dată această anchetă nu a dus la vreo trimitere în judecată. În data de 27 februarie 1999, în jurul orelor 22.00 sau 23.00, trei bărbați au intrat în barul care îi aparținea d-nei Esztera Pusztai, o femeie de etnie romă. Potrivit mărturiilor furnizate de *CEDR* de către martori

⁶³ Dl. Marina suferit trei plăgi împușcate în brațul drept, lângă cot și o alta lângă urechea dreaptă. Din corpul său au fost extrase trei gloanțe (Certificat medical nr. 225/16 din 9 august 1997, eliberat de Spitalul de Urgență București).

⁶⁴ Articolul 217(4) al Codului de Procedură Penală al României.

oculari, bărbații au atacat la întâmplare clienții, lovind cu pumnii și cu nunchaku-ri (o armă de arte marțiale alcătuită din două bucăți de lemn legate între ele cu un lanț de metal) și spărgând sticle și pahare.⁶⁵ Conform unor relatări, unul dintre bărbați l-a agresat și pe unul dintre fiii proprietarei, trăgându-l afară din bar și lovindu-l. Și celălalt fiu al d-nei Pusztai a fost atacat și chiar ea însăși a fost victima unei agresiuni puternice, fiind bătută cu bâta. Rănile suferite au imobilizat-o timp de cinci zile. În 13 noiembrie 2000, data la care CEDR a intervievat-o, femeia încă mai suferea de dureri serioase în piept în urma gravității vătămarilor. De asemenea, cei doi fii ai ei au suferit vătămări grave, unuia fiindu-i spart capul în timpul atacului iar celălalt primind o bătaie atât de gravă, încât doctorul a stabilit că vătămarile necesitau 8-9 zile de îngrijiri medicale. Toți cei trei membri ai familiei posedau certificate medicale atestând vătămarile suferite. Se pare că agresorii au furat și o sumă considerabilă de bani de la bar. Conform unor relatări, comandantul poliției locale o considera pe d-na Pusztai răspunzătoare pentru incident și a amenințat-o că îi închide barul dacă mai au loc tulburări acolo. Un sergent de poliție a făcut fotografiile ale distrugerilor din local și a luat declarații de la martori cu privire la violența atacului, însă, potrivit declarațiilor victimelor și martorilor, a fost ulterior transferat în alt județ. În mai 2001, CEDR a primit rapoarte conform cărora trei persoane au fost condamnate de o instanță din Gherla și amendate cu amenzi între 600.000 și 1.000.000 lei fiecare (aproximativ 25-40 euro). Se pare că victima nu a primit nici o despăgubire pentru vătămarile suferite de ea ori de către fiii ei, sau pentru distrugerea barului.⁶⁶

Potrivit rapoartelor trimise CEDR, într-un incident petrecut în aprilie 2000 în localitatea Paloș din județul Brașov, poliția nu a anchetat corespunzător atacurile repetate săvârșite de către sătenii de altă etnie împotriva unui bărbat rom numit Vasile Florică precum și atacurile asupra familiei sale. Potrivit unor relatări, în seara zilei de 13 aprilie 2000, două persoane de etnie română⁶⁷ l-au atacat și bătut pe dl. Florică și l-au dus cu mașina lor la poliția din Cața, un sat aflat la opt kilometri. La poliție, unul dintre bărbați l-a acuzat pe dl. Florică că i-a furat găinile, după care bărbații, cărora li s-a alăturat un polițist, se pare că l-au bătut din nou pe dl. Florică. Apoi, grupul de mai sus l-a dus cu mașina pe dl. Florică înspre cimitirul din localitate. Acesta a încercat fără succes să scape însă a fost prins și bătut din nou. În cele din urmă, a reușit să fugă la a doua încercare. Conform relatărilor, în seara următoare, în data de 14 aprilie, un grup de aproximativ douăzeci de persoane de altă etnie decât cea a romilor au intrat cu forța în casa d-lui Florică unde trei dintre ei l-au atacat și bătut pe acesta. O altă persoană din grup se pare că a luat cu el două saltele din casă când a plecat, pretinzând că îi fuseseră furate. Două zile mai târziu, în 16 aprilie, un grup de persoane de altă etnie decât cea a romilor a încercat să dea foc casei d-lui Florică însă au fost împiedicați de către un polițist din Cața care a intervenit în urma unui telefon dat de un sătean. Ulterior, dl. Florică a stat ascuns timp de două săptămâni. Potrivit rapoartelor, în ziua în care a fugit, săteni de altă etnie decât cea a romilor i-au atacat fizic soția și copiii. Dl. Florică a depus la Parchetul Militar o

⁶⁵ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Esztera Pusztai, 13 noiembrie 2000, Lambada, Cluj.

⁶⁶ Comunicare primită din partea Profesorului István Pogány, Facultatea de Drept, Universitatea din Warwick, Marea Britanie, 17 mai 2001. Profesorul Pogány le-a vizitat pe victime în aprilie 2001.

⁶⁷ Identitatea acestor persoane este cunoscută de către *Centrul European pentru Drepturile Romilor*.

cerere de chemare în judecată împotriva polițistului și a patru făptuitori civili iar cazul era încă în curs de anchetă la 28 iulie 2000. Prim-Procurorul Militar din Brașov, colonelul Titi Stoiemica, a relatat *CEDR* la data de 20 ianuarie 2001 că nu a auzit de această cauză, că și-ar fi amintit dacă ar fi ajuns la biroul său și că în orice caz crede că Paloș nu este în județul Brașov.⁶⁸ De vreme ce Paloș se află într-adevăr în județul Brașov, *CEDR* are mari dubii că s-ar fi luat vreo măsură legată de acest caz.

3.3 Decizii ale parchetului de încetare a urmăririi penale

În unele situații în care ancheta merge înainte, procurorii intervin pentru a bloca urmărirea penală. De exemplu, în data de 11 august 1990, după o perioadă de ostilitate crescândă între locuitorii romi și de alte etnii din Cașinul Nou, județul Harghita, și în pe fondul unor acuzații conform cărora romii s-au apucat de furturi, aproximativ 400 de săteni aparținând cu precădere etniei maghiare au alungat din localitate întreaga populație de romi și le-au ars sau distrus casele și bunurile. Toți membrii comunității de romi se aflau în fața unei amenințări foarte reale de a fi linșați. În perioada care a urmat, aproximativ o sută cincizeci de persoane au rămas fără adăpost.

În urma unei plângeri depuse de către victime la parchetul de pe lângă Tribunalul Județean, un număr de martori au fost chestionați de poliție. Câțiva au dat declarații amănunțite despre cum s-au desfășurat evenimentele, care a fost rolul lor și au dat numele altor persoane implicate. Totuși, poliția a omis să desfășoare o anchetă la fața locului și nu a găsit nici un motiv să aducă experți care să evalueze pagubele cauzate de atac.

La 27 noiembrie 1990, Parchetul de pe lângă Tribunalul Brașov a emis o decizie de încetare a anchetei, susținând că, dat fiind numărul mare de persoane implicate, era imposibil să fie identificați făptuitorii. Totuși, în februarie 1991, Parchetul de pe lângă Curtea Supremă a modificat această decizie și a ordonat redeschiderea anchetei. Parchetul de pe lângă Curtea Supremă declara explicit că faptul că în incident au fost implicate persoane numeroase nu putea fi considerat ca motiv la baza încetării anchetei. Cu toate acestea, doar în septembrie 1991, la șase luni după ordinul Procurorului General, Parchetul de pe lângă Tribunalul Harghita a cerut Poliției Județene Harghita să redeschidă ancheta. La 3 octombrie 1991, poliția a chestionat un grup mic de martori care au declarat că nu știau nimic despre evenimentele în chestiune. Se pare că în următorii patru ani poliția nu a mai desfășurat nici un fel de investigații. La data de 7 septembrie 1995, Parchetul de pe lângă Tribunalul Harghita a emis din nou o decizie de întrerupere a anchetei.

În luna iulie 1998, avocatul Vasile Ghere membru al Asociației Avocaților pentru Apărarea Drepturilor Omului (*APADO*), în calitate de reprezentant al victimelor din rândul romilor, a depus o nouă plângere la Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție. Câțeva luni mai târziu, la 5 octombrie 1998, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș, unde fusese trimis cazul, a pronunțat decizia de a nu formula acuzații penale pentru distrugere (Articolul 217 din Codul Penal). Decizia stipula că nu pot fi aduse

⁶⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu Procurorul Militar Șef din Brașov, colonelul Titi Stoiemica, 30 ianuarie 2001, Brașov.

acuze penale deoarece termenul de prescripție a răspunderii penale pentru această infracțiune a expirat după cinci ani de la data în care a fost comisă infracțiunea. În același timp, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș a ajuns, de asemenea, la concluzia că nu existau dovezi care să indice că a fost comisă infracțiunea de distrugere în forma agravată prevăzută de articolul 218(1) din Codul Penal. Astfel, nu se aplica o perioadă de prescripție pentru distrugere calificată (zece ani față de cinci).

La 28 octombrie 1998, reprezentanții victimelor au făcut plângere împotriva deciziei la Parchetul Curții Supreme care, la 16 ianuarie 1999, a confirmat decizia Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș. Acest verdict a epuizat căile de atac ordinare.

Închiderea cazului Cașinul Nou fără ca vreunul dintre cei răspunzători să fie adus în fața justiției este un rezultat al eșecului total al autorităților române de a desfășura o anchetă adecvată în concordanță cu gravitatea incidentului. Drept consecință, acestea nu au oferit reparații victimelor unui atac violent, încălcându-și obligațiile impuse de dreptul intern și cel internațional. Activiștii pe tărâmul drepturilor omului din România au relatat CEDR faptul că acest caz de la Cașinul Nou nu este unic și că procurorii adeseori sistează procedurile fără inculpare atunci când romii sunt parte vătămată iar cei de alte etnii sunt făptuitorii. Un reprezentant al unei organizații neguvernamentale a declarat CEDR că astfel de cazuri "intervențiv sunt suficient de frecvent pentru a constitui un model."⁶⁹

În data de 12 martie 2000, CEDR a înaintat o cerere, în numele uneia dintre părțile vătămate, către Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, susținând că incidentul de la Cașinul Nou implică încălcări ale unor drepturi protejate de CEDO.⁷⁰ Cazul își aștepta rezolvarea în fața Curții la data trimiterii acestui raport înspre publicare.

3.4 Punerea sub acuzare a romilor ca formă de represalii

În unele cazuri, polițiștii încep urmărirea penală față de romii care se plâng pentru faptul că au fost victime ale persoanelor de altă etnie sau ale poliției.

Într-un caz cercetat de *Comitetului Român Helsinki*, un bărbat rom care a reclamat o spargere însoțită de violență s-a trezit mai întâi reținut de poliție, apoi supus abuzului fizic în timpul arestului și, în final, învinuit de vătămare corporală. Potrivit organizației, în data de 24 decembrie 1999, în jurul orei 00.30, trei săteni de alte etnii decât cea romă au pătruns în locuința d-lui Petre Muscăloiu, un bărbat rom în vârstă de 30 de ani din localitatea Perișoru, județul Brăila. Doi dintre agresori⁷¹ - dl. R.P. și dl. G.C. - au început să jefuiască locuința iar un al treilea, dl. G.B. a atacat și agresat sexual pe soția d-lui

⁶⁹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu István Haller, 21 iunie 2001, Târgu Mureș.

⁷⁰ Cererea *Centrului European pentru Drepturile Romilor* în cazul Cașinul Nou susține că au avut loc aceleași încălcări ale CEDO ca cele prezentate anterior în cazul Plăieșii de Sus.

⁷¹ Numele complete ale agresorilor sunt cunoscute de către CEDR. Potrivit *Comitetului Român Helsinki*, aceleași două persoane au pătruns noaptea în casa familiei Muscăloiu la începutul lunii decembrie 1999. În urma acestui incident, familia Muscăloiu a depus o plângere la poliția Ianca. Vezi *Comitetul Român Helsinki*, "Raport în cazul lui Petre Muscăloiu", aprilie 2000, aflat în dosarele CEDR.

Muscăloiu, Lenuța. Încercând să își apere soția, dl. Petre Muscăloiu a luat o coasă și l-a lovit pe dl. G.B. în picioare. După incident, dl. G.B. a fugit afară din casă și dl. Muscăloiu a fugit și el, de teamă că prietenii d-lui G.B. se vor răzbuna.

La rugămintea soției d-lui Muscăloiu, un vecin a anunțat poliția din Ianca. Poliția a venit și a dus-o la secție. La puțin timp după aceea, d-lui Muscăloiu s-a dus el însuși la poliție. D-na Muscăloiu a fost lăsată să plece în jurul orei 4:30 dimineața, dar dl. Muscăloiu a fost reținut și a rămas în arestul poliției. El a petrecut noaptea într-o celulă din arestul poliției. În ziua următoare, în data de 25 decembrie, în jurul orei 8.30 dimineața, un polițist a venit la sediul poliției unde, conform unor relatări, l-a bătut pe dl. Muscăloiu, lovindu-l cu pumnii, cu picioarele și dându-l cu capul de perete. Dl. Muscăloiu susține de asemenea că un civil pe care l-a recunoscut a fi dl. P.B. fratele d-lui G.B. a venit la sediul poliției și a început să-l bată în prezența ofițerului de poliție. Se pare că acesta din urmă a asistat, fără să intervină, la bătaia aplicată d-lui Muscăloiu. Dl. Muscăloiu susține că de fapt cei doi l-au bătut pe rând: ulterior, acesta a leșinat iar cei doi au turnat apă pe el. În jurul orelor amiezii, d-lui Muscăloiu i-a fost dat drumul. În urma bătăilor, dl. Muscăloiu a suferit răni grave la cap și spate.⁷² La puțin timp după ce el și soția lui s-au întors acasă, niște ofițeri de poliție de la poliția Ianca, inclusiv polițistul care se crede că l-a bătut în timp ce era în arest și dl. P.B. s-au deplasat la casa acestuia pentru a aduna dovezi ale atacului din noaptea precedentă. Se crede că poliția a ignorat dovezile care conduceau la faptul că dl. Petre Muscăloiu a acționat în legitimă apărare a soției sale atunci când l-a lovit cu coasa pe dl. G.B. și, evident, nu erau interesați în anchetarea agresiunii sexuale asupra soției sale.

Parchetul de pe lângă Tribunalul Brăila l-a trimis în judecată pe dl. Muscăloiu pentru comiterea infracțiunii de vătămare corporală gravă.⁷³ Conform rechizitoriului, dl. Petre Muscăloiu l-a atacat pe dl. G.B. cu o coasă, în stradă.⁷⁴ Conform relatărilor, în februarie 2000, dl. Muscăloiu a depus o plângere la Parchetul Militar privind tratamentul la care a fost supus în timp ce se afla reținut la poliție; totuși, până la această dată, CEDR nu are cunoștință de vreun progres făcut în această cauză.

Dl. Daniel Vasile, avocat din București, a relatat CEDR un alt caz în care membrii unei familii de romi s-au confruntat cu acțiuni de răzbunare întreprinse de autorități fiindcă au îndrăznit să depună plângeri împotriva polițiștilor. Potrivit relatărilor d-lui Vasile, o familie de români a depus plângeri pe motiv de hărțuire din partea unei familii de romi, familia S., cu care împărțeau curtea.⁷⁵ Dl. Vasile a declarat că toate aceste acuzații erau complet false și fuseseră formulate din cauza unei dispute fără legătură cu cazul de față. Conform unor relatări, familia de români făcea plângeri în mod regulat la poliție, care răspundea prin vizitarea lunară a familiei de romi și aplicarea de amenzi între 500.000 și 1 milion de lei (aproximativ 20-40 euro) pentru tulburarea liniștii publice. Dl. Vasile a

⁷² Certificat medical nr. 54/3 ianuarie 2000, eliberat de serviciul de medicină legală din Bujan, disponibil pentru consultare în arhiva *Comitetului Român Helsinki*.

⁷³ Rechizitoriul nr. 159/P/2000, emis de Parchetul de pe lângă Tribunalul Brăila, Făurei, dosar disponibil în arhiva *Comitetului Român Helsinki*.

⁷⁴ Comitetul Român Helsinki, "Raport în cazul lui Petre Muscăloiu", aprilie 2000, Op. cit.

⁷⁵ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Daniel Vasile, 31 ianuarie 2001, București. Dl. Vasile este la curent cu aspectele cazului deoarece este reprezentantul în proces al părților vătămate.

făcut o plângere în numele familiei către Ministerul de Interne în legătură cu amenzi iar Ministerul a contactat poliția din localitate răspunzătoare de aplicarea amenzilor și a ordonat anchetarea acuzațiilor familiei S. de hărțuire a acestora de către poliție. Totuși, în loc să ancheteze temeinic acuzațiile de hărțuire și acțiunile în replică ale poliției, poliția a răspuns, se pare, ordinului interogând pe capul familiei de romi, dl. N.S., scormonind viața acestuia în căutarea unor încălcări minore ale legii. Investigațiile poliției au scos la iveală faptul că în 1994, în cererea sa pentru acordarea unei locuințe, acesta a făcut o declarație conform căreia el și familia lui nu au avut nici o locuință până atunci, când, de fapt, în 1992 el și familia locuiseră pentru scurt timp într-un spațiu închiriat, pe care au trebuit să îl părăsească în același an, rămânând fără adăpost. Dl. N.S. a fost astfel acuzat de fals în declarații și, la momentul trimerii înspre publicare a acestui raport, potrivit spuselor d-lui Vasile, este pasibil de închisoare de la 2 la 15 ani, în cazul în care este condamnat.

Organizațiile românești pentru drepturilor omului au relatat, de asemenea, situații în care poliția a încercat să îi descurajeze pe romi să semnaleze încălcări ale drepturilor omului prin aplicarea de amenzi arbitrare împotriva lor.⁷⁶ De pildă, într-un caz relatat de *APADO*, în data de 20 august 1998, Claudia Ciurar, Luminița Bratu și Elena Ponci, femei de etnie romă din Codlea, județul Brașov, s-au deplasat la poliția din localitate pentru a semnala faptul că unul dintre frații lor, dl. Petre Ponci, fusese bătut și jefuit. Cele trei femei au adus cu ele la sediul poliției pe victima care se afla încă în stare de inconștiență, unde un polițist s-a oferit să îl transporte la spital pe d-l Ponci, spunându-le după aceea să se întoarcă la sediul poliției și să depună o plângere cu privire la incident. Urmându-i sfatul, cele trei femei s-au dus la spital unde l-au lăsat pe dl. Ponci. La întoarcerea la sediul poliției, femeile s-au trezit că deveniseră subiectul unui proces-verbal de contravenție, care menționa că acestea "au format un grup care prin strigăte și țipete au tulburat ordinea publică."⁷⁷ Cele trei femei au fost amendate, conform relațiilor, cu suma de 500.000 lei (aproximativ 25 euro) fiecare. Se pare că poliția nu a început urmărirea penală în legătură cu presupusa bătaie și jefuire a d-lui Ponci.

3.5 Imunitatea ofițerilor de poliție

⁷⁶ Conform Legii nr. 61/91 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice, poliția îi poate amenda pe cetățeni pentru încălcarea normelor de ordine publică. Neplata amenzilor poate duce la închisoare timp de câteva zile. Poliția profită de faptul că romii sunt săraci și, astfel, în multe cazuri incapabili să plătească amenzile sau să angajeze un avocat pentru a contesta procesul-verbal de contravenție. Confrunțați cu amenințarea gravă de a fi acuzați de tulburarea ordinii publice și, în consecință, amendați sau închiși, este puțin probabil ca romii să meargă la poliție și să se plângă de situații de abuz. *Amnesty International* menționează că "termenii utilizați pentru interzicerea unor fapte în Articolul 2 [al Legii nr. 61/91 asupra 91 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice] sunt vagi și ambigui. De pildă: Articolul 2 (1)(a) interzice acțiunile 'de natură să tulbure ordinea și liniștea publică sau să provoace indignarea cetățenilor ori să lezeze demnitatea și onoarea acestora sau a instituțiilor publice.' Termenii 'demnitate' și 'onoare' nu sunt definiți de această lege sau de vreo altă lege în vigoare." Vezi *Amnesty International*, "Romania: A Summary of Human Rights Concerns", AI INDEX: EUR 39/06/98, martie 1998.

⁷⁷ *Asociația Avocaților pentru Apărarea Drepturilor Omului (APADO)*, "Amenzile contravenționale – sistem de intimidare a romilor de către autoritățile publice", Cartea Albă, 1999, Brașov.

Imunitatea în fața urmăririi penale este aproape garantată atunci când presupușii vinovați sunt ofițeri de poliție. Dacă sistemul judiciar românesc este lent, părtinitor și emite hotărâri judecătorești nesatisfăcătoare în cazuri de violență împotriva romilor comisă de către persoane particulare, actele de violență săvârșite de poliție împotriva romilor se soldează cu reparații adecvate doar în cazuri absolut excepționale. Într-o majoritate covârșitoare de cazuri în care sunt aduse acuzații de abuz săvârșit de polițiști, organele românești de cercetare și urmărire penală își ignoră obligația de a asigura dreptul romilor la o reparație adecvată. În general, procurorii refuză să pună în mișcare acțiunea penală în cazurile de acuzații de abuz al poliției împotriva romilor.⁷⁸ În cazurile în care s-a declanșat urmărirea penală împotriva ofițerilor de poliție, procedurile de anchetă sunt adeseori mult întârziate și/sau cauzele sunt finalizate fără a se da o soluție de trimitere în judecată.⁷⁹

Într-un astfel de caz, în data de 28 octombrie 1998, potrivit informațiilor furnizate CEDR de către APADO, un bărbat rom în vârstă de 47 de ani numit Nicolae Gheorghe a murit la puțin timp după ce a fost eliberat din arestul poliției, conform unor relatări, în urma abuzului fizic suferit în timpul cât s-a aflat reținut de poliție. Potrivit declarațiilor martorilor date APADO, dl. Gheorghe s-a opus arestării și a fugit în timpul unei încercări de a fi reținut în jurul orei 11.00 dimineața, în data de 20 octombrie, iar ofițerul care încerca să îl aresteze fusese auzit de către un martor strigând furios că îl va "aduce pe dl. Gheorghe mort la sediul poliției." În jurul orei 11.30 dimineața, dl. Gheorghe a fost reținut de polițiști care l-au dus la sediul poliției din localitatea Budila, județul Brașov. Rudele victimei care au fost martore ale arestării au declarat că dl. Gheorghe a fost dus la sediul poliției în portbagajul mașinii poliției.⁸⁰ Potrivit unor relatări, sora d-lui

⁷⁸ Eșecul autorităților de a conduce o anchetă în cazul în care o persoană aduce o acuzație fondată de violență ilegală săvârșită de autorități ale statului încalcă Articolul 3 al CEDO. În hotărârea în cazul *Assenov și alții împotriva Bulgariei* din 28 octombrie 1998 – un caz implicând un bărbat rom din Bulgaria – Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că guvernul a încălcat Articolul 3 al CEDO (interzicerea torturii) prin neefectuarea unei anchete oficiale adecvate în ciuda faptului că Assenov formulase o plângere fondată conform căreia fusese maltratat de către polițiști. Curtea susține că, "în cazul în care o persoană aduce o acuzație fondată conform căreia a fost maltratat de către polițiști ori de alți agenți ai statului, ilegal și cu încălcarea Articolului 3, acea prevedere, coroborată cu datoria generală a statului conform Articolului 1 al Convenției de 'a asigura tuturor celor aflați sub jurisdicția sa drepturile și libertățile prevăzute de Convenție', solicită implicit că trebuie să aibă loc o anchetă oficială adecvată." Curtea spune mai departe că "această obligație ... ar trebui să fie capabilă să ducă la identificarea și pedepsirea tuturor celor răspunzători." (vezi *Assenov și alții împotriva Bulgariei*, Hotărârea judecătorească din 28 octombrie 1998, Rapoarte, 1998 – VIII).

⁷⁹ Expertul român Monica Macovei scrie că "Procurorii pot de asemenea frustra victimele tergiversând ancheta. [Procurorilor] Nu li se cere să finalizeze anchetele într-un anumit interval de timp. Majoritatea cazurilor durează mai mult de un an. Întârzierea determină anumite victime să renunțe și le dă polițiștilor timp suficient ca să îi intimideze." (Vezi Macovei, *Op. cit.*, pag. 115).

⁸⁰ Un astfel de tratament încalcă clar Articolul 7 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice (CIDCP), care stipulează "Nimeni nu va fi supus torturii ori tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante." Articolul 1(1) al Convenției Națiunilor Unite împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante (CIT), la care România este parte, definește tortura ca fiind "orice act prin care i se cauzează intenționat unei persoane durere ori suferință severă, fie aceasta mentală sau fizică, cu scopul de a obține de la aceasta sau de la o terță parte informații sau mărturisiri, pedepsind-o pe aceasta pentru o acțiune pe care aceasta sau o terță parte a comis-o sau este suspectat de a o fi comis, ori

Gheorghe, Ana Brumar, s-a dus la sediul poliției după aproximativ cincisprezece minute după ce fratele său a fost reținut. Acolo, d-na Brumar l-a văzut pe fratele său pe un scaun, lac de transpirație, iar când a încercat să îl ajute să se ridice, acesta a căzut la pământ. Conform unor relatări, un polițist i-a ordonat d-nei Brumar să îl ducă acasă pe dl. Gheorghe pentru că era beat. D-na Brumar a declarat avocaților *APADO* că fratele ei nu băuse deloc băuturi alcoolice înainte de a fi arestat. Dl. Ștefan Sorin și d-na Marsavela Anișoara, pe care dl. Gheorghe îi vizitase în data de 20 octombrie între orele 8.00 și 9.00 dimineața, au declarat și ei că dl. Gheorghe nu consumase deloc băuturi alcoolice.⁸¹ Cu ajutorul altor două persoane, d-na Brumar l-a dus pe dl. Gheorghe afară, unde a observat că fratelui său îi curgea sânge din nas și din gură. L-au dus acasă în jurul prânzului. Patru ore mai târziu, acesta a decedat. În pofida a ceea ce *APADO* descrie ca fiind "o serie de indicii semnificative ale faptului că victima murise de o moarte violentă,"⁸² procesul verbal de autopsie concluzionează că victima decedase în urma unei intoxicații severe (sugerându-se, adică, faptul că murise ca rezultat al efectelor alcoolului) și a unui atac de cord.⁸³

În data de 6 noiembrie 1998, familia d-lui Gheorghe a depus la Parchetul Militar Județean Brașov o plângere împotriva poliției, solicitând efectuarea unei noi autopsii. Conform relatărilor, această cerere a fost refuzată. În data de 13 noiembrie 1998 și, respectiv, în data de 17 mai 1999, atât procurorii militari din Brașov cât și cei din București au emis decizii de ne-începere a urmăririi penale în legătură cu acest caz. Nimeni nu a fost adus în fața justiției pentru moartea d-lui Nicolae Gheorghe.

Într-un alt caz, aflat în documentarea *CEDR*, în data de 2 martie 2000, în jurul orei 3.00 dimineața, doi ofițeri de poliție și doi jandarmi – persoane aflate în serviciul militar și îndeplinind unele atribuții polițienești – patrolau în zona Valea Rece din Târgu Mureș, în momentul în care, conform relatărilor, au fost atacați de către dl. S.B., un bărbat rom care se susține că se afla sub influența alcoolului la momentul respectiv. Potrivit martorilor oculari, cei patru ofițeri l-au lovit cu pumnii pe dl. S.B., trântindu-l la pământ, după care l-au lovit de mai multe ori cu picioarele. Romii care au fost martorii bătăii au intervenit, implorându-i pe cei patru ofițeri să nu-l omoare în bătaie pe dl. S.B. ci să îl aresteze. La puțin timp după aceea, un grup de aproximativ 25 de polițiști au sosit la locul incidentului. Polițiștii au alergat după locuitorii romi și i-au urcat cu forța în mașini, cu scopul aparent de a le lua declarații de martori la sediul poliției. Conform relatărilor, un polițist a lovit-o pe E.V. cu bastonul. Alte trei femei, I.B., M.G. și E.L. au declarat că

intimidând sau silind o persoană sau o terță parte, sau pentru orice motiv bazat pe discriminare de orice fel, atunci când astfel de durere ori suferință este cauzată de către sau la instigarea sau cu consimțământul ori încuviințarea unei oficialități publice sau persoane acționând într-o calitate oficială. [...] Articolul 2 al aceleiași Convenții îndeamnă statele participante să "[...] ia măsuri legislative, administrative, judiciare sau alte măsuri eficiente pentru a preveni actele de tortură [...]". România a ratificat CIT la 18 decembrie 1990. Articolul 3 al *CEDO* stipulează: "Nimeni nu va fi supus torturii sau tratamentelor ori pedepselor inumane sau degradante."

⁸¹ *Asociația Avocaților pentru Apărarea Drepturilor Omului (APADO)*, "Raport asupra cazului Nicolae Gheorghe", transmis *CEDR* la 15 septembrie 2000.

⁸² *Asociația Avocaților pentru Apărarea Drepturilor Omului (APADO)*, "Raport asupra cazului Nicolae Gheorghe", *Op. cit.*

⁸³ Proces verbal de autopsie nr. 571/AUT/1998, eliberat de Dr. Barabás Barna, Laboratorul de Medicină Legală Brașov, înregistrat la *APADO*.

au fost, de asemenea, bătute de polițiști. Se spune că un polițist a tras-o de păr pe o femeie numită R.P. și, potrivit martorilor oculari, polițiștii au folosit epitete rasiale de genul "Na, țigane!" în timp ce fugeau și îi loveau pe romii prezenți la locul incidentului.⁸⁴

În final, polițiștii au dus pe doi bărbați, C.V. și A.C. la una dintre secțiile poliției din Târgu Mureș. Acestora li s-a ordonat să depună mărturie în legătură cu comportamentul lui S.B. fiind eliberați, fără a fi acuzați, în jurul orei 7.00 după-amiază. Între timp, S.B. a fost arestat și ulterior acuzat și găsit vinovat de comiterea infracțiunii de ultraj în forma calificată prevăzută de Articolul 239(2) din Codul Penal. În data de 14 februarie 2001, el a fost condamnat pentru ultraj și, la data trimiterii raportului de față înspre publicare, ispășește o sentință de condamnare la patru ani de închisoare în legătură cu acest incident. În perioada imediat ulterioară incidentului, victimele abuzurilor săvârșite de poliție s-au abținut să depună plângeri împotriva polițiștilor. Romii au declarat CEDR faptul că le este frică să facă acest lucru deoarece cred că poliția îi va pedepsi pentru că nu se află în posesia documentelor care să le ateste domiciliul în Târgu Mureș.⁸⁵

Liga Pro Europa a depus o plângere la Parchetul Militar din Târgu Mureș, susținând că romii din cartierul Valea Rece au fost supuși unor acte de violență cauzatoare de suferință fizică, infracțiuni definite de Articolele 180, 246 și 247 din Codul Penal Român. În data de 16 martie 2000, CEDR a trimis, de asemenea, o scrisoare Parchetului Militar din Târgu Mureș, solicitând în mod imperativ efectuarea unei anchete prompte și complete a acuzațiilor de brutalitate a poliției împotriva romilor din Valea Rece și aducerea în fața justiției a tuturor celor răspunzători.⁸⁶ Într-o scrisoare adresată *Ligii Pro Europa* în data de 31 martie 2000, Parchetul Militar din Târgu Mureș a explicat refuzul de a declanșa urmărirea penală pretinzând că nu exista nici o dovadă că polițiștii au acționat prin încălcarea legii și că nu existaseră plângeri scrise din partea victimelor. CEDR a observat o tendință generală ca, în cazul în care nu s-a făcut o plângere formală, autoritățile să nu ancheteze din oficiu acuzațiile de abuzuri săvârșite de polițiști.

Un alt exemplu de neîncepere a urmăririi penale împotriva polițiștilor este cazul d-lui Liviu Cioc și al familiei sale. Potrivit mărturiilor furnizate CEDR de către victime și

⁸⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu I.B., 2 martie 2000, Târgu Mureș; Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu M.G., 2 martie 2000, Târgu Mureș; Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu E.L., 2 martie 2000, Târgu Mureș.

⁸⁵ Legile române prevăd ca persoanele să aibă domiciliu stabil într-o anumită localitate, precum și obligația de a se prezenta la poliție pentru luarea în evidență în localitățile unde își au reședința temporară; nerespectarea acestei din urmă reglementări constituie o contravenție prevăzută de Articolul 29 din Legea 105/1996. Nerespectarea stabilirii domiciliului în localitatea în care o persoană își are reședința *de facto* poate rezulta în neacordarea unor drepturi fundamentale cum ar fi cele la educație, spațiu de locuit corespunzător precum și asistență medicală și socială. Potrivit cercetătoarei în domeniul drepturilor omului, Ina Zoon, "Obligația de a avea domiciliu, deși vădit neutră, are un impact contrar asupra comunității de romi. Romii sunt supra-reprezențați în aproape toate categoriile de persoane care au dificultăți în a se conforma acestei reglementări [...]. (Zoon, Ina, *On the Margins: Roma and Public Services in Romania, Bulgaria and Macedonia*, Open Society Institute, New York, 2000, pag. 34).

⁸⁶ Textul complet al scrisorii trimise de CEDR se poate consulta pe Internet la adresa: http://errc.org/publications/letters/2000/romania_march_17_2000.shtml.

martori, dl. Liviu Cioc, cetățean rom din Târgu Mureș, a fost maltratat grav de către polițiștii A.H. și V.P. în seara zilei de 11 august 1997. Potrivit mărturiei furnizate de soția d-lui Cioc, Rodica Arman, ei se aflau în vizită la o rudă în localitatea Orșova de Pădure, județul Mureș, în momentul în care patru polițiști, A.H., P.C., D.F., I.R. și un civil numit V.P., toți aflați, se pare, sub influența alcoolului, au pătruns cu forța în casă spunând că îl caută pe Dănuț Cioc, un alt membru al familiei. În momentul în care Liviu Cioc le-a spus celor care au intrat în casă că Dănuț se mutase în alt sat, A.H. și V.P. l-au prins și au început să îl lovească cu pumnii. Ceilalți polițiști li s-au alăturat. Rodica Arman a încercat să intervină în ajutorul soțului său, însă aceștia au bătut-o și pe ea. Conform mărturiilor, că cei doi bărbați au agresat-o și pe fiica celor doi, Liliana. Potrivit relatărilor, polițiștii l-au tras afară din casă pe Liviu Cioc, după care, continuând să îl lovească cu pumnii și cu picioarele peste tot corpul, l-au introdus cu forța în mașina lor. Apoi l-au dus într-un loc aflat departe în afara satului și l-au abandonat la marginea drumului. Liviu Cioc a reușit să se întoarcă acasă în noaptea respectivă iar în ziua următoare s-a dus la spital. A fost internat la Spitalul Județean Mureș unde a rămas între 12 și 22 august 1997. După cum reiese din certificatul medical obținut de la Institutul Medico-legal din Târgu Mureș, rănilor suferite au necesitat 22-24 de zile de îngrijiri medicale.

Potrivit relatărilor, în data de 12 august, în timp ce se afla în spital, Liviu Cioc a depus o plângere împotriva poliției. Cu toate acestea, în data de 13 septembrie 1997, Liviu Cioc a fost vizitat de un grup de bărbați între care se aflau polițiști, civilul V.P. și primarii din Ideciu și Ibănești, localitatea în care locuiește familia Cioc, respectiv localitatea în care se află circa locală de poliție. Conform relatărilor, aceștia au exercitat presiuni asupra lui Liviu Cioc să semneze o declarație potrivit căreia V.P. îi va plăti suma de 4 milioane lei (aproximativ 200 euro) dacă își retrage plângerea. Liviu Cioc a refuzat să semneze.

Spre sfârșitul lunii martie 1998, Liviu Cioc a solicitat ajutor din partea organizației neguvernamentale *Liga Pro Europa*, furnizând o copie a plângerii inițiale împotriva polițiștilor, plângere depusă în august 1997 la Parchetul Militar, împreună cu o casetă conținând dovada înregistrată, cu durata de o oră, a vizitei din data de 13 septembrie 1997. *Liga Pro Europa* a trimis caseta la Parchetul Militar al județului Mureș în data de 9 aprilie 1998, exprimându-și îngrijorarea în legătură cu conduita poliției și solicitând să fie informată despre situația cazului. În data de 14 aprilie 1998, Parchetul Militar a informat *Liga Pro Europa* că, pe baza noilor dovezi furnizate de organizație, parchetul a redeschis ancheta asupra incidentului, anchetă ce fusese anterior închisă.

În ciuda acestei reacții inițiale prompte, nu s-au adus învinuiri penale împotriva polițiștilor implicați în maltratarea lui Liviu Cioc. În data de 13 aprilie 1999, Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Mureș a închis cazul concluzionând că nu avusese loc nici un fel de abuz de putere din partea polițiștilor. În replică la această decizie, *Liga Pro Europa* a trimis o scrisoare Procurorului General al României, îndemnând oficialitățile să redeschidă cazul. Într-o scrisoare datată 19 iulie 2000, generalul Dan Voinea, Procuror militar, a informat *Liga Pro Europa* că decizia asupra dosarului nr. 112/P/97 a Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Mureș de a nu inculpa pe cei doi polițiști fusese legală și bine fundamentată. Decizia Procurorului Militar Șef de a susține actul de ne trimitere în judecată emis de Parchetul Militar din Târgu Mureș este definitivă și în cazul acesta Liviu Cioc nu mai dispune de alte căi de a căuta obținerea de reparații în cadrul sistemului judiciar penal român. CEDR a fost informată că potrivit deciziei poliției nr.

189.311 din data de 15 iunie 1999, împotriva ofițerului de poliție A.H. fuseseră dispuse măsuri disciplinare interne constând în cinci zile de serviciu neplătite. CEDR consideră această presupusă pedeapsă drept necorespunzătoare, dată fiind gravitatea cazului, și incapabilă să descurajeze astfel de incidente în viitor.

Într-o altă situație, polițiștii au agresat fizic și au folosit un limbaj rasist și insulte etnice în cazul lui Gheorghe Notar, în vârstă de 17 ani, după ce acesta a fost reținut de poliție. Deși incidentul a avut loc în iulie 1996, până în momentul de față – după cinci ani – nimeni nu a fost pedepsit pentru aceste fapte. Conform mărturiei victimei și a părinților acesteia, în data de 7 iulie 1996, în jurul orei 6.30 după-amiază, Gheorghe Notar, fratele acestuia, Florin Notar (în vârstă de 13 ani), Rupi Stoica (în vârstă de 16 ani) și Ioan Ôtvôs (în vârstă de 15 ani) au fost reținuți de poliția Târgu Mureș ca suspecți într-un caz de tâlhărie ce avusese loc mai devreme în aceeași zi. Gheorghe Notar susține că la sediul poliției a fost bătut în mod repetat de câțiva polițiști care încercau să îi smulgă o mărturisire. În ciuda faptului că Gheorghe Notar a fost confruntat cu presupusa victimă a tâlhăriei iar victima nu l-a identificat ca fiind unul dintre făptuitori, polițiștii au încercat să îl forțeze să facă o declarație scrisă prin care să își recunoască vina pentru această infracțiune precum și pentru alte infracțiuni. Deoarece Gheorghe refuza să mărturisească că a comis această infracțiune, declarațiile sale scrise au fost distruse de mai multe ori iar polițiștii l-au amenințat că va fi ținut în detenție până mărturisește. Întregul interogatoriu al lui Gheorghe Notar și al celorlalți tineri romi, care a continuat până în jurul orei 11.30 noaptea, a avut loc în absența unui apărător, ceea ce reprezintă o încălcare a Codului de Procedură Penală al României.⁸⁷ Conform relatărilor, vecinii i-au informat pe părinții fraților Notar în legătură cu reținerea fiilor lor de către poliție. În jurul orei 8.00 seara, d-na Ana Notar, mama fraților Notar, s-a dus la sediul poliției unde erau reținuți fiii săi și a primit permisiunea să îi vadă. A observat că Gheorghe prezenta semne de agresiune fizică pe cap, față și mâini. Mai târziu, intrând cu forța într-o sală din sediul poliției, d-na Ana Notar și-a văzut fiii și pe ceilalți doi băieți stând într-un picior și cu mâinile sus. Ea susține că l-a auzit pe un polițist strigând la băieți: "Măi, țiganilor, din cauza voastră sunt obligat să stau la serviciu, ar fi trebuit să ies la 6 după-amiază și să mă duc acasă la familia mea!" După ora 11.30 seara, Florin Notar a fost eliberat iar Gheorghe Notar și ceilalți doi băieți au fost duși la Centrul de Primire a Minorilor din Târgu Mureș, o instituție destinată delincvenților juvenili. În data de 8 iulie, dl. Gheorghe Notar, tatăl fraților Notar, l-a vizitat pe fiul său, Gheorghe, la centru. Cu această ocazie, a observat semne vizibile de bătaie pe corpul fiului său și a cerut o examinare medicală care, conform relatărilor, i-a fost refuzată de către un educator de la centru.

⁸⁷ Vezi Articolul 171 al Codului de Procedură Penală al României, care stipulează: "Învinuitul sau inculpatul are dreptul să fie asistat de apărător, în tot cursul urmăririi penale și al judecății, iar organele judiciare sunt obligate să-i aducă la cunoștință acest drept. Asistența juridică este obligatorie când învinuitul sau inculpatul este minor, militar în termen, militar cu termen redus, rezervist concentrat, elev al unei instituții militare de învățământ, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical-educativ ori când este arestat, chiar în altă cauză. În cursul judecății asistența juridică este obligatorie și în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani sau când instanța apreciază că inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea. Când asistența juridică este obligatorie, dacă învinuitul sau inculpatul nu și-a ales un apărător, se iau măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu."

Potrivit relatărilor, cu consimțământul polițiștilor, Gheorghe Notar a fost ulterior umilit în mod public pe un canal local de televiziune fiind filmat și dat pe post în cadrul unui buletin de știri de seară fiind prezentat drept "infractor". În data de 9 iulie, tânărul Gheorghe Notar, Rupi Stoica și Ioan Ötvös au fost duși din nou la secția de poliție unde, în timpul interogatoriului legat de tâlhărie, au fost determinați să se bată între ei. În timp ce se afla la secția de poliție, Gheorghe Notar a fost filmat de către cameraman-ul stației locale a postului de televiziune *TV Antena 1* iar în transmisiunea din seara respectivă, s-a declarat că Gheorghe Notar a comis tâlhăria din data de 7 iulie, ceea ce constituie o încălcare a dreptului de a beneficia de prezumția de nevinovăție până la proba contrară.⁸⁸ Conform unor relatări, în zilele care au urmat până în momentul eliberării lor în data de 12 iulie, băieții au fost forțați să facă dușuri reci. În data de 12 iulie, cei trei băieți au fost transportați de la centru la secția de poliție unde martorii au observat că fuseseră rași în cap iar Gheorghe Notar avea răni grave la cap. Ulterior, s-a dispus eliberarea lor.

În data de 26 iulie, dl. Gheorghe Notar, tatăl fraților Notar, a depus o plângere la Parchetul Militar din Târgu Mureș, în numele fiului său de 17 ani, aducând acuzații de arestare ilegală și maltratare. O plângere similară a fost depusă de către mama lui Ioan Ötvös. În data de 15 iulie, organizația neguvernamentală *Liga Pro Europa*, cu sediul în Târgu Mureș, a depus, de asemenea, o plângere în numele lui Gheorghe. Această plângere conținea acuzații de reținere ilegală, absența apărătorului și reprezentantului legal pe timpul interogării unui minor, precum și tratament inuman și degradant.

Ancheta în cazul abuzului comis de polițiști asupra lui Gheorghe Notar, condusă de Parchetul Militar din Târgu Mureș, a fost încheiată în data de 19 decembrie 1996, fără a se dispune inculparea.⁸⁹ În sprijinul deciziei sale, procurorul militar a declarat faptul că Gheorghe Notar, împreună cu ceilalți trei băieți, comiseseră o tâlhărie, acest fapt justificând tratamentul la care fuseseră supuși.

În data de 17 februarie 1997, Parchetul din Târgu Mureș a dispus încetarea anchetei împotriva lui Gheorghe Notar, Florin Notar și Ioan Ötvös pentru infracțiunea de tâlhărie. Numai Rupi Stoica a fost trimis în judecată. La 26 februarie 1997, în urma unei petiții înaintate de Gheorghe Notar, Secția Militară a Parchetului General a revocat decizia din decembrie 1996 de încetare a anchetei asupra acțiunilor polițiștilor și a ordonat o nouă anchetă asupra cazului care urma să fie condusă de Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București. Totuși, în data de 21 mai 1997, a fost emisă o a doua soluție de netrimitere în judecată. În sprijinul acestei de-a doua soluții, procurorul militar a declarat din nou că băieții au comis o tâlhărie, neținând seama de faptul că procurorul nu a considerat că s-a comis vreo încălcare a legii în cazul de tâlhărie. La 6 octombrie

⁸⁸ Articolul 6(2) al *CEDO* stipulează: "Orice persoană învinuită de o infracțiune penală va fi considerată nevinovată până în momentul dovedirii vinovăției în conformitate cu legea."

⁸⁹ Procurorul militar i-a eliberat pe polițiști de răspunderea penală neluând în seamă faptul că, în data de 12 septembrie 1996, în timpul interogatoriului, presupusa victimă a tâlhăriei, András Vass, a mărturisit că în timp ce se afla la poliție după ce a fost tâlhărit, a văzut doi polițiști care îi loveau cu bastoanele peste spate și peste palme pe Gheorghe și pe ceilalți trei băieți. La 9 decembrie 1996, András Vass a fost chemat din nou la Parchetul Militar. În urma interogatoriului de la această dată, procurorul militar a consemnat că martorul nu își susține declarațiile anterioare și că nu văzuse nici un fel de bătaie.

1997, Secția Militară a Parchetului General a confirmat, de data aceasta, soluția de ne-trimitere în judecată.

Pe lângă abuz și neacordarea unei reparații adecvate, se pare că polițiștii i-au și intimidat pe membrii familiei Notar pentru eforturile lor insistente de a li se face dreptate. Conform relatărilor, în după-amiaza zilei de 16 martie 1998, doi polițiști au venit la locuința familiei Notar și i-au spus lui Gheorghe Notar că trebuie să se prezinte el însuși ca martor în cazul unui furt care avusese loc în zonă. Apoi l-au împins pe Gheorghe Notar și au intrat cu forța în casă și au confiscat actele de identitate ale celor trei persoane prezente, Călin Berar, Florin Cioc și Chirilă Morar, care, cu excepția lui Morar, sunt romi.⁹⁰ În ciuda intimidărilor din partea poliției, la 17 august 1998, Gheorghe Notar, în cooperare cu CEDR, a depus o cerere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, protestând împotriva încălcării drepturilor sale și a incapacității statului de a-i oferi o reparație adecvată.⁹¹ Cazul își aștepta soluționarea la data trimiterii înspre publicare a acestui raport.

În iulie 1999, cu ocazia evaluării de către Comisia pentru Drepturile Omului a Națiunilor Unite a respectării de către România a Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, CEDR a înaintat o listă cu 19 cazuri de abuzuri ale polițiștilor săvârșite împotriva romilor care fuseseră raportate în România în perioada 1996-1998.⁹² Începând cu data de 22 iunie 2001, cu excepția unui caz în care un polițist a fost trimis în judecată pentru că a împușcat mortal un bărbat rom în luna mai 1996, fiind ulterior achitat de către Tribunalul Militar București, nici unul dintre aceste cazuri monitorizate de către

⁹⁰ În timpul unui interogatoriu ulterior efectuat la secția de poliție în data de 18 martie 1998, polițiștii au încercat fără succes să îi forțeze pe cei trei să semneze o declarație care le-a fost dictată despre modul în care cei doi polițiști au intrat în casa lui Gheorghe Notar. Conform acestei declarații, polițiștii au venit la casa familiei Notar deoarece fuseseră chemați acolo. După aproximativ o oră și jumătate de întrebări, polițiștii le-au returnat actele de identitate și i-au eliberat pe cei trei fără a fi învinuiți. Comandantul Poliției Târgu Mureș, dl. Vasile Cotoară, nu a răspuns unei scrisori din data de 23 martie 1998 prin care CEDR își exprima îngrijorarea în legătură cu acest incident. Totuși, în răspunsul la o scrisoare trimisă de *Liga Pro Europa* în legătură cu același incident, Poliția Județeană Mureș scria, la 24 martie 1998, că fusese începută urmărirea penală împotriva celor doi polițiști iar cazul va fi înaintat procurorului militar imediat după încheierea anchetei poliției. În data de 15 aprilie 1998, poliția a informat *Liga Pro Europa* că înaintase cazul (dosar 126/b/1993) Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Mureș. Potrivit informațiilor furnizate CEDR, la scurt timp după aceea, s-au făcut presiuni asupra victimelor pentru a le determina să își retragă plângerea împotriva poliției și nici un ofițer nu a fost trimis în judecată.

⁹¹ Cererea adresată Curții Europene a Drepturilor Omului include acuzații de încălcări ale următoarelor articole ale Convenției Europene asupra Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale: Articolul 3 (interzicerea torturii); Articolul 5, paragrafele 1, 2, 3, 4 și 5 (dreptul la libertate și siguranța persoanei); Articolul 6, paragrafele 1 și 2 (dreptul la un proces corect); Articolul 13 coroborat cu Articolele 3 și 5 (dreptul la reparație adecvată); și Articolul 14 (nediscriminare), coroborat cu Articolele 3, 5 și 13.

⁹² Vezi *Centrul European pentru Drepturile Romilor*, "Cases of Relevance to the International Covenant on Civil and Political Rights in Romania Submitted by the European Center for Roma Rights for Consideration by the United Nations Human Rights Committee at its 66th Session, 12-30 July, 1999", pe Internet la adresa <http://errc.org/publications/legal/HRC-Romania-July-99.rtf>.

CEDR nu s-au soldat cu trimiterea în judecată a polițiștilor implicați.⁹³ Nici celelalte cazuri raportate către CEDR începând cu 1998 nu s-au finalizat cu trimiteri în judecată.

Violența poliției împotriva romilor din România persistă într-un mediu în care existența stereotipurilor rasiste față de romi este în floare. Relația dintre romi și poliție în România este îngreunată din start de convingerea larg răspândită conform căreia romii sunt infractori. Abuzurile săvârșite de poliție își au originea în aplicarea din principiu a prezumției de vinovăție față de romi de către polițiști,⁹⁴ precum și într-o tendință generală de a utiliza forța drept componentă a anchetelor penale. Autoritățile judiciare acceptă în mod tacit astfel de practici acordând o greutate excesivă mărturisirilor în cazurile penale, precum și prin inactivitatea lor în trimiterea în judecată a polițiștilor pentru acuzațiile de abuz fizic împotriva suspectilor. Statutul poliției ca organ militar și plasarea ei concomitentă sub jurisdicția tribunalelor militare contribuie de asemenea la protejarea acesteia față de răspundere. Amplificate de faptul că intervin frecvent în fiecare etapă a sistemului judiciar penal, deciziile influențate subtil sau intens produc un efect general de refuz al aplicării justiției atunci când romii sunt victime iar polițiștii sunt pretinșii făptuitori.⁹⁵

Se pare că înalții oficiali români nu numai că uită responsabilitatea pe care o au de a se opune rasismului, ci chiar contribuie ei înșiși la perpetuarea sentimentelor împotriva romilor prin defăimarea publică a acestora. În data de 4 decembrie 1999, generalul de brigadă Mircea Bot, pe atunci comandantul Poliției București, a făcut o serie de comentarii defăimătoare legate de romi într-un interviu acordat cotidianului *România Liberă*. Generalul Bot a făcut comentarii largi asupra "Infracționalității în rândul țiganilor și a găștilor țigănești" și a afirmat că "până acum, țiganii obișnuiau să fure și să jefuiască" în timp ce "acum" se concentrează asupra "infracțiunilor financiare [...]". În încheierea interviului, generalul Bot declara că "există țigani care sunt infractori înnașcuți

⁹³ Comentând, spre sfârșitul anului 1999, asupra situației României, Human Rights Watch observa: "Poliția a continuat să utilizeze forța excesivă în arestarea și urmărirea suspectilor iar astfel de cazuri s-au soldat rareori cu inculparea sau cu măsuri disciplinare". Vezi Human Rights Watch, "Human Rights Watch World Report 2000", decembrie 1999, pag. 284.

⁹⁴ Spre exemplu, generalul de brigadă Lazăr Cârjan, Comandantul Direcției Poliției Judiciare, a declarat CEDR: "Romii comit multe infracțiuni. Romii nu au slujbe, sunt periculoși pentru comunitatea în care trăiesc deoarece mulți dintre ei nu pot justifica sursa banilor pe care îi au" (interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu general de brigadă Lazăr Cârjan, 18 mai 2000, București). La fel, Prim-procurorul Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Brașov, colonelul Titi Stoemica a declarat CEDR: "Sunt mai mulți infractori țigani decât infractori români." Colonelul Stoemica a mai declarat CEDR: "Atunci când țiganii fac plângeri legate de brutalitatea poliției, noi anchetăm, însă relatările lor sunt rareori adevărate. Țiganii nu au reușit încă să dovedească faptul că polițiștii au săvârșit abuzuri împotriva lor în Brașov." (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu Procurorul Militar Șef al județului Brașov, colonelul Titi Stoemica, 30 ianuarie 2001, Brașov).

⁹⁵ Lipsa de obiectivitate nu se limitează la poliție. De exemplu, dl. Daniel Vasile (27 de ani), avocat de etnie romă din București, a declarat CEDR "Termenul "țigan" este utilizat în documentele tribunalului iar la un moment dat, când am spus curții că aceasta reprezintă o ofensă, judecătorul mi-a spus că țiganii se comportă diferit față de români, că au tendințe infracționale și, în consecință, instanța trebuie să știe că sunt țigani. Prezumția de nevinovăție nu funcționează în cazul romilor." (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Daniel Vasile, 31 ianuarie 2001, București).

și [...] nu știu decât să comită infracțiuni.⁹⁶ Articolul a fost tipărit împreună cu o listă de "adrese ale infractorilor țigani din București." CEDR nu are cunoștință de vreo măsură disciplinară adecvată luată împotriva generalului Bot în replică la declarațiile sale rasiste publice.

3.6 Rezumat: învinovățirea victimelor

Tipologia prezentată mai sus nu include nici o categorie referitoare la "cauze respinse de instanțe". Aceasta deoarece, cu remarcabila excepție a pogromului de la Hădăreni, când procedurile judiciare au fost impulsionate, în toate etapele, de presiunea internațională, cazurile de infracțiuni împotriva romilor au rareori șansa de a ajunge în faza de judecată astfel încât ar fi aproape lipsit de sens să introducem aici o categorie menită să pună în discuție astfel de cazuri.

Rechizitoriul în cazul Hădăreni, emis în data de 12 august 1997, de către Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș, descria în felul următor situația premergătoare pogromului: "În general, din cauza condiției lor sociale și faptului că resping acele valori morale îndeobște acceptate de comunitate, țiganii s-au autoexclus din viața socială, manifestând un comportament agresiv și negând în mod intenționat normele impuse de societate."⁹⁷ După patru ani de activitate necorespunzătoare în privința infracțiunilor grave comise împotriva romilor în timpul pogromului de la Hădăreni, decizia autorităților judiciare de a trimite în judecată pe unii dintre cei răspunzători a constituit un pas înainte pe drumul spre justiție. Totuși, importanța acestui pas a fost mult diminuată de caracterul tendențios explicit împotriva romilor perceptibil în textul rechizitoriului. Sunt reiterate stereotipuri rasiste larg răspândite iar, în anumite pasaje, actul de acuzare al procurorului apare ca o acuzație împotriva victimelor: "Grupurile de țigani au fost sursa a numeroase conflicte cu tinerii din sat deoarece aceștia manifestă un comportament agresiv, folosindu-se de forță pentru a dobândi bani și bunuri. [...] În general, unii dintre acești țigani s-au comportat ca 'stăpâni', sfidând orice normă socială. [...] În lumina comportamentului necivilizat al romilor, precum și a actelor lor de violență, au izbucnit conflicte pe fondul dușmăniei mocnite ..."⁹⁸

Oficialitățile române condamnă, în general, victimele de etnie romă pentru infracțiunile săvârșite împotriva lor. În cazurile Cașinul Nou și Plăieșii de Sus, organele de anchetă au considerat comportamentul victimelor ca reprezentând o justificare expresă pentru exonerarea făptuitorilor. Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș, respingând o plângere penală înaintată de victimele pogromului de la Cașinul Nou, a declarat că infracțiunea în cauză fusese comisă "din cauza gravelor acte de provocare săvârșite de victime."⁹⁹ Aceeași justificare se regăsește și în respingerea de către Parchet a plângerii penale înaintate de victimele pogromului de la Plăieșii de Sus. De asemenea, într-o declarație scrisă distribuită de delegația română la Conferința de Analiză a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa din anul 1996 se menționează: "Conflictele implicând țigani au început pe fondul tensiunii generate de chiar de modul de viață al

⁹⁶ *România Liberă*, 4 decembrie 1999.

⁹⁷ Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș, Cazul nr. 1/P/1993, 12 august 1997, *Op. cit.*

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cererea nr. 57885/00, în dosarele CEDR.

unora dintre ei, care, prin activități ilegale care afectau drepturile fundamentale ale celorlalți [...].¹⁰⁰ Pe lângă aceasta, la nivelele înalte ale sistemului juridic românesc, se neagă faptul că ar fi ceva în neregulă. Spre exemplu, un funcționar al Ministerului de Justiție a declarat CEDR următoarele: "Potrivit legii, poliția și procurorii nu au voie să facă discriminări și nu cred că o fac, deoarece noi nu primim nici un fel de plângeri aici."¹⁰¹

România, în calitate de semnatară a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, răspunde de asigurarea respectării drepturilor tuturor celor aflați sub jurisdicția sa.¹⁰² Autoritățile române au obligația de a respecta dreptul comunităților de romi, al familiilor sau indivizilor de a trăi feriți de agresiuni și de a beneficia de reparații adecvate atunci când drepturile le-au fost încălcate.

Monitorizarea de către CEDR a administrării justiției în România a demonstrat faptul că, într-o măsură covârșitoare, victimelor din rândul romilor le-a fost refuzat dreptul la justiție și despăgubire pentru infracțiunile comise împotriva lor, inclusiv pentru infracțiunile comise în timpul pogromurilor sălbatice de la începutul anilor '90. Informațiile oficiale cu privire la numărul de persoane care au fost judecate și condamnate pentru participare la pogromuri sunt atât contradictorii cât și neplauzibile.¹⁰³ În puținele cazuri în care au beneficiat de o atenție internațională considerabilă, cum ar fi pogromul de la Hădăreni, activitățile judiciare nu au dus la reparații corespunzătoare pentru daunele grave pricinuite victimelor din rândul romilor. Până la această dată, impunitatea pentru abuzul împotriva drepturilor omului în cazul romilor a dominat.

¹⁰⁰ Vezi "Aspects concrets de la situation des Roma/Sinti en Roumanie" (REF RM/174/96, 12 noiembrie 1996, prezentată de delegația română la Conferința de Analiză a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa care a avut loc la Viena în 12 noiembrie 1996.

¹⁰¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu Florentina Negruțiu, 31 ianuarie 2001, București.

¹⁰² Vezi Articolul 1 al *CEDO* ("Înaltele părți contractante vor asigura tuturor celor aflați sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în secțiunea 1 a acestei Convenții"); Articolul 2(1) al *CIDCP* ("Fiecare stat parte a prezentului Acord se angajează să respecte și să asigure tuturor indivizilor din teritoriul său și celor aflați sub jurisdicția sa drepturile recunoscute de prezenta convenție, fără nici un fel de distincție cum ar fi de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinii politice sau de altă natură, origine națională sau socială, avere, naștere sau statut")

¹⁰³ În noiembrie 1996, în lucrarea "Aspects concrets de la situation des Roma/Sinti en Roumanie" (REF RM/174/96, 12 noiembrie 1996), prezentată la Conferința de Analiză a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa" (OSCE), delegația română menționa că referitor la episoadele de violență colectivă "au fost anchetate 12 cazuri, au fost aduse în fața justiției 176 de persoane vinovate de exercitarea violenței împotriva familiilor de romi iar 105 dintre acestea au suferit condamnări de până la 3 ani și jumătate [în închisoare]." În timpul conferinței, *Centrul European pentru Drepturile Romilor* a exprimat rezerve față de acuratețea acestor cifre, susținând că: "în cazul specific al României, violența colectivă rămâne nepedepsită." În consecință, delegația română a distribuit un nou document care menționa faptul că: "... peste 100 de persoane au fost judecate și găsite răspunzătoare de diferite încălcări ale unor prevederi ale legilor românești. Dintre acestea, 12 au fost condamnate la închisoare conform Codului Penal Român." Aceste cifre contrazic complet observațiile CEDR și ale altor organizații neguvernamentale interesate de desfășurarea procedurilor judiciare, în același timp contrazicând și alte declarații oficiale referitoare la această chestiune.

4. Stare de impunitate: abuzuri violente în curs

În lumina climatului de impunitate creat de un aparat de stat vizibil neangajat în luarea de măsuri hotărâte împotriva autorilor de infracțiuni comise împotriva romilor, nu surprinde faptul că *CEDR* continuă să adune date cu privire la un număr neobișnuit de mare de atacuri violente împotriva romilor. Majoritatea abuzurilor grave aduse la cunoștința [*CEDR*] se referă la incidente implicând polițiști.¹⁰⁴ Plângerile referitoare la abuzuri săvârșite de polițiști împotriva romilor includ raziile abuzive ale poliției asupra comunităților de romi, tortură și maltratare a romilor reținuți de poliție, intimidare și hărțuire rasistă a victimelor din rândul romilor ale abuzurilor poliției și cazuri de uz ilegal de armă cauzator de vătămare și uneori moarte. Monitorizarea de către *CEDR* a atitudinilor polițiștilor față de romi în România sugerează faptul că prejudecățile rasiale din partea autorităților care asigură ordinea sunt un factor hotărâtor în tratamentul abuziv al romilor de către polițiști.

În România, de-a lungul ultimilor zece ani, raziile poliției asupra romilor au supus un număr mare de romi la tratamente inumane și degradante.¹⁰⁵ Studiile *CEDR* în România au pus în evidență un tipar al raziilor sistematice ale poliției asupra comunităților de romi de pe tot cuprinsul țării.¹⁰⁶ Autoritățile române desemnate să aplice legea cu care *CEDR* a discutat la momentul respectiv au declarat că raziile reprezintă o strategie conștientă din partea lor, menită a se constitui într-o măsură preventivă pentru evitarea altor incidente de violență colectivă.¹⁰⁷ Deși mulți romi cu care *CEDR* a discutat au declarat că practicile poliției s-au îmbunătățit în ultimii ani, *CEDR* continuă să manifeste preocupare față de nivelul ridicat al plângerilor de abuz violent împotriva romilor; îndreptarea, în continuare, a raziilor agresive de mare amploare împotriva unor întregi comunități, în timpul cărora polițiștii profită adeseori de mandatele de percheziție emise pe numele a una sau două persoane pentru a supune comunități întregi la verificări ale documentelor personale de identitate¹⁰⁸; și relatările conform cărora polițiștii adeseori insultă originea

¹⁰⁴ Potrivit Raportului Special al Națiunilor Unite asupra Chestiunii Torturii "există [...] anumite dovezi care ar susține opinia multor organizații neguvernamentale conform căreia e mult mai probabil ca romii să fie victime ale abuzurilor poliției decât alții", Rodley, Sir Nigel S., *Civil and Political Rights, including the Questions of Torture and Detention*, Raport al Raportului Special al Națiunilor Unite asupra Chestiunii Torturii înaintat în urma Rezoluției 1999/32 a Comisiei pentru Drepturile Omului, Addendum: Vizită a Raportului Special în România, 23 noiembrie 1999, E/CN.4/2000/9/Add.3. *Human Rights Watch* observa, de asemenea, că "Romii sunt în mod disproporționat victimele conduitei necorespunzătoare a polițiștilor" (Vezi Human Rights Watch, World Report 1999, Romania, disponibil în vederea consultării la adresa: <http://www.hrw.org/hrw/worldreport99/europe/romania.html>).

¹⁰⁵ Raziile abuzive și distrugerea de bunuri încalcă clar Articolul 7 și Articolul 17 al Convenției Internaționale asupra Drepturilor Civile și Politice (CIDCP), care interzic tratamentul sau pedepsele crude ori degradante și, respectiv, amestecul arbitrar și ilegal în viața privată, familie și casă. Protecții similare sunt prevăzute prin Articolele 3 și 8 ale Convenției Europene asupra Drepturilor Omului.

¹⁰⁶ Vezi Centrul European pentru Drepturile Romilor, *Sudden Rage at Dawn: Violence Against Roma in Romania*, *Op. cit.*, pp. 20-52.

¹⁰⁷ *Ibid.*, pag. 22.

¹⁰⁸ Problema romilor cărora le lipsesc actele de identitate, inclusiv dar nelimitându-se la certificatul de naștere, buletin de identitate și certificat de căsătorie, a fost descrisă în detaliu de cercetătoarea în domeniul drepturilor omului, Ina Zoon, care observă: "Studii recente arată că

etnică a romilor, indicând existența în continuare a sentimentelor anti-roma în rândul polițiștilor având grade inferioare.

Spre exemplificare, potrivit relatărilor organizației neguvernamentale cu sediul în București, *Romani CRISS*, în data de 1 februarie 2001, polițiști mascați, înarmați și însoțiți de câini, au întreprins o razie asupra unui tren care circulă dimineața devreme între Tohanul Vechi și municipiul Brașov. Polițiștii i-au adunat la un loc pe romii care călătoreau cu trenul de 7.30 dimineața, inclusiv pe femei și pe copiii mici, și au folosit forța pentru a-i face să coboare la Râșnov, cu o stație înainte de destinația acestora, care era Brașov. Polițiștii s-au folosit de câini pentru a-i intimida pe romi și i-au împins în mașinile de poliție care așteptau pregătite. Se relatează că polițiștii i-au bătut pe cei care au refuzat să urce în mașini. Romii au fost duși la sediul poliției din Zărnești unde tuturor, inclusiv copiilor, li s-au luat amprente. Unii dintre cei reținuți au fost amendați pentru contravenții minore. Aceiași polițiști au făcut o razie în trenul de 9.45 dimineața care circulă de la stația Tohanul Vechi la Brașov, împiedicându-i să urce în tren pe romii care așteptau în stație și, în anumite situații, utilizând câinii pentru a-i forța să urce în ducele de poliție pregătite. Romilor li s-au luat amprente și au fost avertizați să nu își continue drumul spre Brașov, polițiștii amenințându-i că vor fi pedepsiți dacă o vor face, și spunându-le acestora, conform unor relatări, că le vor aprinde casele. I-au fost luate amprente chiar și unui copil de 18 luni.

În data de 9 februarie, Poliția Transporturi Feroviare a întreprins o razie asupra aceluiași tren de la ora 7.30 dimineața în direcția Brașov. Romii din tren au fost adunați într-un compartiment și ținuți acolo până în momentul în care trenul a ajuns la destinația finală, Brașov, neținând seama de faptul că un număr de călători romi doreau să coboare din tren la stațiile anterioare. În compartiment, polițiștii i-au avertizat să nu mai călătorească la Brașov pentru că "altfel veți fi omorâți iar casele voastre vor fi arse." La sosirea în Brașov, romii au fost duși la sediul Poliției Transporturi Feroviare Brașov, li s-au luat amprente, au fost forțați să dea declarații și au fost din nou amenințați cu remarci de genul "o să vă dăm foc, ciorilor" și "o să vă fie mai rău decât în regimul Antonescu." Potrivit martorilor, în cazul ambelor razii, ținta au fost doar romii. Conform unei declarații scrise a Poliției Transporturi Feroviare Brașov acordate organizației *Romani CRISS* și datată 2 martie 2001, în total aproximativ 100 de persoane au fost reținute în zilele de 1 februarie și 9 februarie. Potrivit aceleiași declarații, raziile au fost legale deoarece "s-a constatat că se cerșește și sunt tulburate intersecțiile principale ale municipiului." *Romani CRISS* a depus plângeri penale în legătură cu cele două razii. Cazul își aștepta soluționarea la Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Brașov la momentul trimerii înspre publicare a prezentului raport.

Într-un alt caz, în data de 28 ianuarie 2001, puțin după ora 6.00 dimineața, șapte sau opt polițiști au întreprins o razie asupra caselor romilor din localitatea Zizin, județul

aproximativ 5% dintre romii care trăiesc în România nu posedă în momentul de față un certificat de naștere iar aproximativ 4% nu au buletin de identitate." (Vezi Zoon, Ina, *Op. cit.*, pag. 36). Potrivit unui activist al comunității Roma cu care CEDR a vorbit, aproape toate acele persoane fără documente valabile sunt romi (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Dumitru Ion Bidia, 29 ianuarie 2001, București).

Braşov.¹⁰⁹ Conform depozițiilor victimelor și ale martorilor, polițiștii erau în căutarea unor persoane care fuseseră implicate în seara precedentă în strângerea de fier vechi. Polițiștii au pătruns cu forța în casa familiei d-lui Nicolae Roman căutându-i pe cei doi fii ai acesteia. Membrii familiei Roman au depus, separat, mărturie că dormeau în momentul în care patru polițiști, trei dintre ei purtând măști negre, au spart ușa locuinței lor. Dl. Nicolae Roman i-a descris pe acești ofițeri ca arătând "ca niște ninja".¹¹⁰ Cei trei polițiști mascați erau înarmați cu arme automate iar al patrulea polițist era în uniformă regulamentară și avea un pistol. Unul dintre polițiști a deschis focul în casa familiei Roman trăgând cartușe care au emis un praf fin pe care experții l-au identificat a fi probabil sare. Dl. Nicolae Roman a fost atins de două ori, în piept și în braț, de praful împrăștiat. *CEDR* a examinat opt cartușe trase pe care familia Roman le-a adunat de pe pardoseala locuinței lor. D-na Frusina Roman, în vârstă de 49 de ani, a declarat că unul dintre polițiștii mascați a trântit-o la pământ și a lovit-o în stomac, în spate și în cap, în vreme ce o chestiona în legătură cu locul unde se aflau fiii ei. Ulterior, polițiștii i-au găsit și reținut pe Ciprian Roman, de 21 de ani, și pe Daniel Roman, de 24 de ani, care erau ascunși în casă. Dl. Nicolae Roman a declarat *CEDR* că aceiași polițiști au dat prin casă cu un spray paralizant. În momentul în care ieșeau din casă, un polițist a strigat la el "Nu ieși din casă, țigane, că te împuşc."

Dl. Nicolae Roman i-a urmat afară pe polițiști, fiind îngrijorat pentru fiii săi reținuți. Ieșind din casă, dl. Nicolae Roman a mai observat afară patru polițiști în uniformă regulamentară. În momentul în care ieșea din locuință, polițiștii au deschis focul de la mică distanță asupra d-lui Nicolae Roman, utilizând din nou cartușe cu acel praf. În urma focurilor de armă trase, dl. Nicolae Roman a suferit o plagă perforată la nivelul brațului precum și arsuri la nivelul pieptului. Polițiștii implicați în razie au mai bătut grav un număr de romi reținuți înainte de a-i lua cu ducele poliției. D-na Victoria Tereanu, în vârstă de 53 de ani, a declarat *CEDR* în legătură cu arestarea fiului său: "[Polițistul] îl lovea cu bastonul peste tot corpul; îl băteau așa de tare! Am țipat și i-am implorat să nu-mi mai bată băiatul dar alt polițist m-a lovit apoi de mai multe ori în cap."¹¹¹ D-na Victoria Tereanu a declarat că, afară, polițiștii mascați i-au bătut cu patul armelor pe fiii ei și pe ceilalți tineri care erau acuzați că ar fi adunat fier vechi. Unul dintre polițiști i-a amenințat, de asemenea, că se vor întoarce în sat mai târziu și le vor aprinde casele "pentru că erau țigani." În momentul în care *CEDR* i-a intervievat pe martori la șase sau șapte ore după razie, efectele bătăilor și ale spray-ului erau încă vizibile clar. Cu toții aveau dureri evidente și erau extrem de tulburați. Din cauza spray-ului, ochii victimelor curgeau din abundență, tușeau iar unul dintre romi își pierduse vocea. Cu toate că Zizin este o comunitate mixtă de romi și români, doar romii fuseseră ținta raziei. Unul dintre vecinii români a declarat *CEDR* că polițiștii au venit special pentru romi și că îi auzise pe

¹⁰⁹ Este ilegal ca poliția să efectueze razii între orele 23.00 și 6.00 dimineața; totuși, este un fapt obișnuit ca polițiștii să sosească cu doar câteva minute înainte de ora 6.00 dimineața, astfel încât, din punct de vedere tehnic, ei respectă legea însă au și posibilitatea de a-i găsi pe toți dormind. Procedând astfel, se respectă litera dar nu și spiritul legii.

¹¹⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Nicolae Roman, 28 ianuarie 2001, Braşov.

¹¹¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Victoria Tereanu, 28 ianuarie 2001, Braşov.

polițiști strigând și adresându-se vecinilor săi romi folosind epitete rasiste.¹¹² Polițiștii au reținut șapte tineri romi din localitate, inclusiv pe dl. Ciprian Roman și pe dl. Daniel Roman. La momentul vizitei efectuate de CEDR, nici unul dintre ei nu fusese încă eliberat și nici unul dintre membrii comunității din Zizin nu primise vreo informație referitoare la starea lor. În data de 30 ianuarie 2001, CEDR a ridicat problema raziei de la Zizin într-o discuție cu colonelul Titi Stoiemica, Procuror Militar Șef al județului Brașov. Colonelul Stoiemica a declarat CEDR: "Am auzit că s-ar putea ca țiganii să facă reclamație, dar nu au făcut-o încă. Dacă vor să facă reclamație trebuie să vină în ziua următoare, dar până acum încă nu s-au prezentat. Bănuiesc că nu au venit pentru că sunt vinovați."¹¹³

Conform relatărilor, o altă razie a avut loc în data de 12 ianuarie 2001 în cartierul de locuințe Zăbrăuți din București. D-na Amica Vasile, în vârstă de 46 de ani, a declarat CEDR că polițiștii au venit în patru sau cinci dube și au arestat aproximativ cincizeci de romi printre care și pe soțul ei. Majoritatea au fost arestați pentru neregularități administrative minore, în primul rând pentru nedeținerea de documente care să ateste domiciliul sau alte documente.¹¹⁴ Soțul ei a fost amendat cu suma de 75.000 lei (aproximativ 3 euro) pentru ședere ilegală în București.¹¹⁵ D-na Amica Vasile a declarat CEDR că raziile în locuințele lor au loc aproximativ o dată la șase luni. Ea a mai declarat: "Polițiștii nu ne lovesc când vin, însă folosesc forța ca să ne ducă la secție. Dacă îi urmezi la secția de poliție, e bine, dar dacă nu, te bat și îți spun lucruri urâte." D-na Veronica Ailincăi, în vârstă de 43 de ani, a declarat CEDR faptul că, deși polițiștii bat acum la ușă (spre deosebire de mai demult, când pur și simplu pătrundeau înăuntru cu violență), "Dacă nu le deschizi repede, sparg ușa." Ea a mai declarat CEDR că polițiștii au folosit gaze lacrimogene în timpul raziei din 12 ianuarie 2001.¹¹⁶ D-na Veronica Ailincăi a declarat CEDR: "Când vin, ne fac să ne simțim infractori. Ne spun "ciori" ceea ce e foarte jignitor." D-na Veronica Ailincăi a declarat, de asemenea, că "Dacă le spui că ești nevinovat când încearcă să te ducă, te iau la bătaie."

Într-un alt caz, în după-amiaza zilei de 15 mai 2001, un număr mare de polițiști au efectuat o razie într-o zonă locuită de romi din Sectorul 3, București, conform relatărilor furnizate CEDR de martori două zile mai târziu, în data de 17 mai 2000. În timpul raziei, polițiștii au percheziționat casa d-lui M.S., cetățean rom în vârstă de 37 de ani, i-au dus familia în curtea din spatele casei și i-au amenințat că îi duc pe toți la secția de poliție. În momentul în care dl. M.S. i-a rugat să îi arate mandatul de percheziție, polițiștii ar fi afirmat că nu au nevoie de mandat "deoarece era o operațiune de rutină."¹¹⁷ Polițiștii i-

¹¹² Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu Nicolae Glajar, 28 ianuarie 2001, Brașov.

¹¹³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu colonelul Titi Stoiemica, 30 ianuarie 2001, Brașov.

¹¹⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu Amica Vasile, 1 februarie 2001, București.

¹¹⁵ Procesul verbal a fost emis de ofițerul Denea Vasile, Secția de Poliție nr. 24, în data de 12 ianuarie 2001, conform Articolului 29 din Legea 105/1996.

¹¹⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu Veronica Ailincăi, 1 februarie 2001, București.

¹¹⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu M.S., 17 mai 2000, București.

au reținut cetățenei L.S. actele de identitate care expiraseră, solicitându-i să vină a doua zi dimineața la secția de poliție pentru a primi o amendă. Un tânăr rom care se afla în vizită la familia lui M.S. a fost, cu toate acestea, dus la secția de poliție. Singura justificare a reținerii sale a fost, se pare, faptul că locuia în Vitan, o zonă a Bucureștiului unde, potrivit spuselor polițiștilor, "se întâmplă lucruri rele".¹¹⁸ Bărbatul a fost eliberat în ziua următoare. Alți câțiva romi din cartier au fost, conform relatărilor, duși la poliție pentru "verificări".¹¹⁹ Potrivit depozițiilor victimelor și ale martorilor, nimeni nu a fost învinuit de comiterea vreunei infracțiuni.

Aceleași surse au declarat *CEDR* faptul că în timpul unei razii care avusese loc cu câteva luni înainte în același cartier bucureștean polițiștii au pătruns în forță în casa aceleiași familii, l-au găsit singur acasă pe R.S., un rom în vârstă de 17 ani, și i-au ordonat să stea întins pe podea cu fața în jos, amenințându-l cu bătaia. În cursul unei alte razii în toiu noapții, în noiembrie 1999, se relatează că polițiștii au pătruns în forță în locuința lui M.S. spărgând geamul ușii din spate, în timp ce copiii săi erau singuri acasă. Polițiștii au insultat-o pe G.S., fiica lui în vârstă de 14 ani, numind-o "prostituată" și amenințând-o că o vor duce cu ei. Două zile mai târziu, când M.S. s-a dus la poliție să se intereseze de incident, i s-a spus că poliția "nu știe cine sunt oamenii aceia". M.S. nu a depus plângere împotriva poliției.

Potrivit relatărilor făcute *CEDR*, polițiștii din România utilizează frecvent forța excesivă împotriva romilor, mai ales când aceștia sunt reținuți la poliție. În general, bătăile aplicate romilor par a avea motivații rasiste anti-roma; în majoritatea cazurilor cercetate de *CEDR*, victimele relatează faptul că polițiștii utilizează abuzul verbal, insultându-le apartenența la etnia romă. Într-un incident investigat de *CEDR*, în data de 6 mai 2000, în localitatea Bunești, la nord-vest de Brașov, doi polițiști în civil l-au bătut pe K.M., un bărbat rom în vârstă de 30 de ani din orașul Rupea, din apropierea Brașovului.¹²⁰ Dl. K.M. fusese implicat într-o ceartă și o bătaie cu patronul său, la locul de muncă, în timpul căreia fusese rănit grav la cap. Un alt muncitor a chemat poliția, care, sosind la fața locului, se pare că nu a făcut nici o încercare de anchetă asupra incidentului. Mai întâi, polițiștii l-au bătut pe dl. K.M. după care l-au dus la secția de poliție din localitate, unde au continuat să îl lovească cu mâinile și picioarele peste tot corpul, în timp ce îi adresau injurii. După aproximativ o jumătate de oră de astfel de tratament, dl. K.M. și-a pierdut cunoștința. Un martor care se afla în fața sediului poliției în timpul în care dl. K.M. era reținut în arest a declarat că a auzit țipete din interiorul secției de poliție. Același martor a văzut doi polițiști care l-au scos afară, în stare de inconștiență și plin de sânge. Dl. K.M. a fost dus la spital unde și-a recăpătat cunoștința, însă doctorii se pare că au refuzat să îl îngrijească, susținând că era beat. Ulterior, dl. K.M. a suferit de dureri grave, dificultăți de mișcare și vorbire, amorțeală a brațului stâng și răni vizibile pe toate suprafața corpului. Totuși, nu a reușit să obțină un certificat medico-legal deoarece era sărac și nu putea să plătească. În pofida vătămarilor suferite, dl. K.M. nu a depus plângere împotriva polițiștilor răspunzători de incident. Conform relatărilor, în data de 17 mai 2000, colegii polițiștilor care îl bătuseră pe dl. K.M. i-au făcut o vizită la locul de muncă avertizându-l că "scăpase ușor, fiindcă ar fi putut primi o pedeapsă mai gravă."

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.* Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu L.S., 17 mai 200, București.

¹²⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu K.M., 18 mai 2000, Rupea.

Potrivit unor surse, unul dintre polițiștii implicați în bătaie mai fusese implicat în cazuri anterioare de abuz împotriva romilor.¹²¹

CEDR a mai constatat că și paznicii sunt răspunzători pentru comiterea unor acte recente de violență împotriva romilor. În data de 28 decembrie 2000, dl. Eduard Constantin și unii membri ai familiei sale extinse vindeau bijuterii și țigări în fața magazinului Bucur Obor din centrul Bucureștiului. Dl. Eduard Constantin, în vârstă de 26 de ani, a relatat *CEDR* că zece paznici angajați ai firmei private de pază *Bronec* au ieșit din magazin în jurul orelor prânzului încercând să confişte bijuteriile pe care le vindea bunica sa. Dl. Constantin a declarat *CEDR*: "Voiau bani de la noi și ne-au spus că dacă nu le dăm, ne vor lua bunurile."¹²² Potrivit relatărilor, unul dintre paznici a început să îl lovească și a urmat o bătaie în momentul în care familia a refuzat să le dea bani. Dl. Constantin a declarat că încă cinci paznici au ieșit din magazin. Unul dintre paznici l-a rănit la cap cu un cuțit pe dl. Renato Constantin, vărul lui Eduard, înainte ca dl. Eduard Constantin să reușească să îl dezarmeze. Câțiva paznici au intrat în magazin și apoi au reapărut având cu ei ceea ce familia descrie drept băte de lemn. Paznicii magazinului i-au bătut cu bătele de lemn pe membrii familiei Constantin. Conform relatărilor, în momentul în care o femeie de altă etnie aflată în trecere a încercat să intervină, paznicii au palmuit-o și au lovit-o cu picioarele. În timpul bătăii, dl. Renato Constantin a fost dus în interiorul magazinului. Acesta a declarat *CEDR* că, în magazin, paznicii au continuat să îl bată după care l-au dus la Secția nr. 8 de Poliție din centrul Bucureștiului.

D-na Gilda Munteanu, soția în vârstă de 22 de ani a d-lui Eduard Constantin, s-a dus după dl. Renato Constantin la secția de poliție. Potrivit mărturiei făcute *CEDR*, a fost martoră a momentului în care trei paznici ai magazinului l-au bătut pe dl. Renato Constantin în fața secției de poliție. D-na Gilda Munteanu a declarat *CEDR* că dl. Renato Constantin avea mâinile la spate, în cătușe, iar paznicii îl loveau cu picioarele în față și în cap în timp ce acesta se afla întins la pământ.¹²³ Ea a afirmat că i-a implorat pe paznici să se oprească iar în replică, unul dintre ei a împins-o la o parte, spunându-i: "Ce vrei, țiganco?". Potrivit spuselor acesteia, paznicul a folosit asupra ei un spray care produce paralizie temporară și cauzează lăcrimarea ochilor precum și dificultăți de respirație. În momentul în care paznicii de la magazin l-au dus pe dl. Renato Constantin înăuntru secției de poliție, un polițist a chemat o ambulanță care l-a dus ulterior la spital. Dl. Eduard Constantin a declarat *CEDR* faptul că atât fratele său, dl. Cătălin Ioniță, cât și vărul său, dl. Renato Constantin, au suferit fracturi ale craniului în timpul atacului și că el însuși a suferit fracturi ale brațului și piciorului. Toți au fost tratați la spital pentru vătămările suferite. El a mai declarat *CEDR* faptul că nici unul dintre ei nu a depus plângere la poliție pentru că le este frică atât de polițiști cât și de paznici. Eduard Constantin a declarat că nu crede că poliția va lua măsuri împotriva firmei de pază deoarece, în opinia sa, între acestea există o colaborare strânsă. Totuși, conform unor relatări, poliția l-a interogat pe Eduard Constantin după eveniment și l-a informat că

¹²¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. D.M., 18 mai 2000, Rupea; Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na N.M., 18 mai 2000, Rupea.

¹²² Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Eduard Constantin, 27 ianuarie 2001, București.

¹²³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Gilda Munteanu, 27 ianuarie 2001, București.

incidentul fusese filmat dintr-un apartament din apropiere. Cu toate acestea, nu există nici un indiciu că poliția a formulat capete de acuzare împotriva paznicilor, a firmei de pază sau a magazinului.

În mod frecvent poliția îi arestează și îi hărțuiește pe romi. Într-unul din cazurile raportate CEDC, avocatul rom Daniel Vasile a declarat că, în noiembrie 2000, în timp ce staționa, împreună cu un prieten, la o benzinărie din București, a fost interpelat de doi ofițeri de poliție care își făceau plinul la mașină.¹²⁴ Ofițerii i-au cerut buletinul, pe care acesta nu îl avea asupra sa în acel moment. Domnul Vasile le-a spus ofițerilor că era avocat, la care unul dintre ofițeri i-a răspuns: "Nu zău, țigane, chiar zici că ești avocat? Ia vino tu la secție să verificăm."¹²⁵ Era evident că ofițerilor nu le venea să creadă că un rom putea să fie avocat și au presupus că acesta își bătea joc de ei. Domnul Vasile și însoțitorul său au fost duși la Secția de poliție nr. 14 București, sector 4, unde mai mulți ofițeri i-au insultat și i-au făcut "țigani mincinoși". Până în momentul în care domnul Vasile nu a reușit să-l contacteze pe unul dintre ofițerii superiori de la secția respectivă de poliție, pe care îl cunoscuse anterior, în interes de serviciu, acesta, împreună cu prietenul său, nu au fost eliberați. În ciuda faptului că, din ordinul unui ofițer superior, domnul Vasile trebuia să fie eliberat, subalternii au continuat să îl numească "mincinos" și au afirmat că acestuia i s-a dat drumul doar pentru că-i plătise comandantului "șpagă".¹²⁶

De asemenea, cercetările efectuate pe teren au scos la iveală faptul că, în România, poliția adesea îi hărțuiește pe romii care vând mărfuri fără autorizație, pretind bani, sau confiscă marfa vânzătorilor romi. Pe la începutul lui aprilie 2000, doi ofițeri de poliție au arestat-o pe d-na. O.P., o femeie de origine roma în vârstă de 30 de ani, împreună cu sora sa în timp ce vindea bijuterii în regiunea poștei Vitan, în București, fără autorizațiile necesare. Conform mărturiei d-nei O.P., depuse de aceasta la CEDR în 13 mai 2000, ofițerii le-au dus pe femei la mașina poliției, spunându-le că le vor duce la secție. Pe mașină, conform mărturiilor, unul dintre polițiști, le-a supus pe femei la amenințări repetate cu închisoarea și cu amenzi, spunându-le că "puteau să le facă tot ceea ce voiau ei"¹²⁷. Femeile înspăimântate au început să plângă și să-i implore să le dea drumul. Se pare că femeile s-au oferit să plătească bani pentru a fi eliberate, dar polițiștii nu au considerat că suma era suficient de mare. În acel moment, polițiștii le-au dus pe femei înapoi la locul de unde le ridicaseră și au ținut-o pe una dintre ele ostatică, trimițând-o pe cealaltă să mai aducă bani. În cele din urmă, conform declarațiilor, femeile le-au dat polițiștilor 350.000 lei (aproximativ 20 euro) și toate bijuteriile pe care acestea încercaseră să le vândă, în valoare de un milion de lei (aproximativ 50 euro). În declarație se mai menționează faptul că polițiștii le-au insultat pe femei și le-au

¹²⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Daniel Vasile, 31 ianuarie 2001, București.

¹²⁵ Este legal ca unei persoane fără acte de identitate să i se ceară să meargă la o secție de poliție unde identitatea acesteia poate fi verificată. Cu toate acestea, dl. Vasile a declarat *Centrului*, că, experiența i-a demonstrat că rareori se întâmplă ca cetățenilor de altă etnie să li se ceară să facă acest drum, în timp ce în cazul romilor practica este foarte răspândită.

¹²⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Daniel Vasile, 31 ianuarie 2001, București.

¹²⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na O.P., 13 mai 2000, București.

amenințat că vor veni la locuința acestora și le vor omorî dacă vor povesti cuiva ceea ce se întâmplase.¹²⁸ Cazuri similare de abuzuri ale poliției săvârșite împotriva vânzătorilor stradali romi în diferite orașe din România au fost de curând relatate *Centrului European pentru Drepturile Romilor*. De asemenea, CEDR a fost informat cu privire la faptul că în București, în unele cazuri, polițiștii îi bat pe vânzătorii romi din piețe.

De asemenea, s-a întâmplat ca romii să fie împușcați de către polițiști în timpul conflictelor în care s-a făcut uz de armă.¹²⁹ Declarații ale autorităților române indică faptul că descărcarea armei înspre un suspect care fuge de la locul faptei este o practică polițienească perfect legală. De exemplu, colonelul Titi Stoiemica, procurorul militar șef al județului Brașov, a declarat CEDR: "Anul trecut a fost un caz în Sibiu, când doi romi au fost prinși în timp ce furau porumb, au fost arestați, dar au reușit să fugă în timp ce erau duși la secția de poliție. În această situație, polițiștii i-au împușcat în picior. [...] Este foarte probabil ca polițiștii să-și scoată arma atunci când persoanele arestate încearcă să evadeze".¹³⁰ Au existat numeroase incidente de utilizare arbitrară a armelor de către polițiștii români împotriva romilor.¹³¹ Deși în aceste cazuri de utilizare a armelor de foc este foarte greu să se facă o dovadă imediată a discriminării rasiale, de multe ori discursul vădit rasist anti-roma sugerează animozități de natură rasială. Înverșunarea cu care ofițerii de poliție recurg la focuri de armă când sunt implicați romi, și faptul că împușcăturile de cele mai multe ori se soldează cu moartea dau naștere la suspiciuni cum că polițiștii ar putea considera utilizarea forței letale asupra romilor ca fiind mai puțin gravă decât în cazul infractorilor români. Incidența sporită de focuri de armă ale polițiștilor români soldate cu moartea romilor, de asemenea indică faptul că populația roma se confruntă o barieră de spaimă și ignoranță, creată de poliția română, suficientă pentru a inspira un soi de etică informală de tipul "întâi tragi și apoi pui întrebări"

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Prevederile legale românești ce reglementează utilizarea armelor de foc de către ofițerii de poliție sunt nesatisfăcătoare din punctul de vedere al tăcerii păstrate asupra forței letale. În conformitate cu prevederile Articolului 19(d) al Legii privind organizarea și funcționarea poliției românești (numărul 26/1994), unui ofițer i se permite să folosească arma "pentru a aresta un suspect surprins în flagrant delict și care încearcă să scape fără a asculta ordinul de a nu părăsi locul faptei." Până la ora actuală, legea românească nu a fost amendată pentru a incorpora prevederile Principiilor de bază ale Națiunilor Unite cu privire la utilizarea forței și a armelor de foc de către reprezentanții organelor de ordine, care stipulează faptul că se poate recurge la utilizarea letală intenționată a armelor de foc de către reprezentanții organelor de ordine doar în caz de strictă necesitate, pentru a proteja viața (vezi Principiile de bază ale Națiunilor Unite cu privire la utilizarea forței și a armelor de foc de către reprezentanții organelor de ordine, adoptată de al 8-lea Congres al Națiunilor Unite privind prevenirea infracționalității și tratamentul infractorilor, Havana, Cuba, 27 august-7 septembrie 1990).

¹³⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu colonelul Titi Stoiemica, procuror militar șef al județului Brașov, 30 ianuarie 2001, Brașov

¹³¹ Vezi, de exemplu, Amnesty International, "Romania: Excessive Use of Firearms by Law Enforcement Officials and the Need for Legal Reform", 9 august 2000, Raport EUR 39/03/00; *Centrul European pentru Drepturile Romilor*, *Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania*, *Op. cit.*, pp. 45-52. În observațiile finale asupra României, Comitetul Națiunilor Unite pentru drepturile omului, a declarat: "Comitetul este nemulțumit de incidentele repetate ce au implicat utilizarea armelor de foc de către poliție... Utilizarea armelor de foc de către poliție ar trebui reglementată cu strictețe pentru a preveni încălcarea dreptului la viață și siguranță." Comitetul Națiunilor Unite pentru drepturile omului: România, sesiunea 66, 28 iulie 1999, CCPR/C/79/Add.11.

Într-un incident din 19 mai 2000, dl. Mugurel Soare, un tânăr rom din București, a fost împușcat în cap de ofițeri de poliție români, din București. Conform unei declarații a poliției, apărută în cotidianul *România Liberă* din 22 mai, trei ofițeri de poliție au observat un bărbat alergând pe stradă, urmărit fiind de doi bărbați cu cuțite. După relatarea publicată în articolul din cotidian, polițiștii i-au prins pe toți trei bărbații și le-au cerut actele de identitate, moment în care, unul dintre cei trei, dl. Soare l-a înjunghiat de două ori pe unul dintre polițiști. Conform articolului din *România Liberă*, ofițerul a răspuns prin foc de armă, împușcându-l pe dl. Soare în cap. Pe de altă parte, cotidianul *Adevărul*, a prezentat o altă versiune a incidentului din 22 mai, pe baza mărturiei d-lui Vipan Soare, frate al victimei și martor al împușcării.¹³² După spusele d-lui Vipan Soare, fratele său nu avea cuțit când a fost prins de poliție. Mai curând, aceștia doi se plimbau prin oraș, când, un bărbat, o cunoștință cu care avuseseră niște divergențe, s-a apropiat de ei. Acest bărbat era însoțit de trei civili, despre care dl. Vipan Soare afirmă că erau polițiști îmbrăcați civil. Unul dintre aceștia l-a împușcat pe dl. Mugurel Soare fără avertisment.

În urmă rănilor suferite, dl. Soare a fost în stare de comă timp de cinci zile, a suferit două intervenții chirurgicale și a petrecut mai mult de două luni în spital. Până la data de 22 iunie, dl. Soare de-abia era în stare să-și miște puțin mâna dreaptă și nu putea vorbi deloc. Acesta a cerut încă o intervenție chirurgicală, pe care nu și-o putea însă permite. Conform unor declarații, Comitetul Român Helsinki a înaintat o plângere către Parchetul de pe lângă Tribunalul militar București cu referire la cazul din 6 iunie 2000. Neprimind nici un răspuns la plângerea făcută, organizația mai sus menționată a continuat să se intereseze de starea anchetei, formulând cereri adresate Parchetului, în octombrie 2000 și în mai 2001. La vremea când incidentul a ajuns în presă, Comitetul Român Helsinki, încă nu primise nici un răspuns atât la plângere, cât și la cele două cereri de informare asupra mersului anchetei.

În data de 22 mai 2000, imediat după împușcarea d-lui Mugurel Soare, poliția capitalei a mai împușcat un rom, mortal de data aceasta, pe dl. Petre Letea și l-a rănit pe dl. Marian Piloș, un cetățean de altă etnie. Conform declarațiilor, dl. Marian Piloș, împreună cu un alt bărbat încercau să spargă ușa unui apartament din apropierea străzii Râmnicu-Vâlcea din București, când au fost surprinși de un ofițer de poliție. Ambii bărbați au luat-o la fugă. Conform declarațiilor, dl. Marian Piloș a intrat într-o mașină, condusă de dl. Petre Letea și ofițerul de poliție a tras șase focuri de armă în direcția mașinii. Patru gloanțe au trecut prin parbriz, dintre care unul l-a lovit pe dl. Letea în cap. Mai târziu, acesta a murit în spital. Dl. Piloș a fost rănit ușor, și după terminarea tratamentului medical, a fost dus în arestul poliției.¹³³

Utilizarea arbitrară a focurilor de armă de către ofițerii de poliție s-a soldat de asemenea și cu moartea d-lui Radu Marian, un rom în vârstă de 40 de ani. În data de 27 octombrie 1999, câțiva ofițeri de poliție au deschis focul asupra unor presupuși contrabandiști de

¹³² În timpul unei investigații ulterioare realizate de Comitetul Român Helsinki, martorii împușcării au declarat că dl. Soare, care era neînarmat, a fost împușcat în ceafă, de la mică distanță.

¹³³ Vezi Amnesty International, "Romania: Excessive Use of Firearms by Law Enforcement Officials and the Need for Legal Reform", *Op. cit.*

țigări.¹³⁴ Dl. Marian era unul dintre cei 16 membri ai unui grup de contrabandă cu țigări care au fost victimele unei ambuscade în gara din cartierul Giulești, București, organizată de forțele reunite ale poliției și trupele speciale ale Ministerului de Interne, acțiune începută la ora 4:00 AM. Poliția a așteptat ca contrabandiștii să ridice cutiile de țigări aruncate dintr-un tren, apoi a ieșit din ascunzătoare și a ordonat infractorilor să-și oprească activitatea. Majoritatea membrilor grupului s-au conformat, exceptând trei bărbați, printre care și dl. Marian. Aceștia au început să alerge pe străzile învecinate. Sergent major L.B., conform declarațiilor, a tras patru focuri de armă în direcția d-lui Marian. Al patrulea glonte l-a lovit pe dl. Marian în ceafă și acesta a murit pe loc. Ceilalți bărbați, care au încercat să fugă, au suferit și ei răni în urma împușcăturilor. Biroul Poliției militare din București a declarat că a deschis o anchetă în acest caz. Cotidianul românesc "Ziua" a declarat în 28 octombrie, 1999, că ancheta a dovedit faptul că ofițerul de poliție s-a oprit și l-a oprit pe dl. Radu Marian, împușcându-l mortal, fiind exclusă posibilitatea ca împușcătura să fi fost vreun accident.¹³⁵ *Centrul European pentru Drepturile Romilor* nu are cunoștință de vreo condamnare legată de acest caz.

Focuri recente de armă trase de agenții de pază au fost însoțite în mod explicit de un discurs anti-roma. Spre exemplu, în data de 14 ianuarie 2001, dl. Dan Pârveu, în vârstă de 33 de ani, a fost împușcat în picior de un membru al firmei "Guardia", în Cuciulata, la vreo 65 de km la nord de Brașov. ("Guardia" este o firmă privată de agenți de pază, care au permis de port-armă și se supun aceleiași legi cu privire la utilizarea armelor ca și forțele de poliție, în ciuda faptului că nu au aceeași pregătire ca și membrii forțelor de poliție.) Dl. Pârveu, vărul său și fiul în vârstă de 15 ani se întorceau acasă de la adunat defier vechi de la marginea satului când s-au apropiat de ei doi membri ai firmei "Guardia", angajați ai unei fabrici locale de prelucrare a fierului. Dl. Pârveu a declarat *CEDR*: "Ne-au înjurat de mamă și ne-au făcut țigani. Au început să dea cu picioarele în noi și să ne lovească cu pumnii."¹³⁶ Se pare că vărul d-lui Pârveu a reușit să scape, moment în care un agent și-a scos arma și a tras înspre el. Dl. Pârveu a fost împușcat în momentul în care și fiul său a încercat să fugă; același agent "Guardia" l-a oprit pe băiat și se pregătea să tragă în el. Din locul unde Dl. Pârveu fusese lovit și doborât la pământ, acesta și-a ridicat piciorul în aer pentru a bloca împușcătura și pentru a-și salva fiul. Glonte a fost tras de la o distanță atât de mică încât i-a trecut direct prin coapsă. Zgomotele împușcăturilor i-au adus pe locuitorii satului la locul incidentului, dar agenții de pază au început să arunce cu pietre în ei. Soția d-lui Pârveu a fost lovită cu pietre în timp ce încerca să oprească hemoragia soțului său cu o eșarfă. În urma răniilor suferite la picior, dl. Pârveu a fost spitalizat timp de 11 zile și încă mai avea dureri în data de 28

¹³⁴ *Ziua*, 28 octombrie 1999.

¹³⁵ Este foarte puțin probabil ca astfel de utilizare a forței letale să întrunească criteriul "necesității absolute" expus de Curtea Europeană a Drepturilor Omului cu privire la Articolul 2 al Convenției (*McCann and Others v U.K.* A.324 (1995)). Amnesty International a comentat că, "Amnesty International se preocupă de faptul că utilizarea armelor de foc de către ofițerii de poliție în situații discutabile este o problemă care durează de multă vreme și pe care autoritățile române nu au reușit să o abordeze eficient și că anchetele pe marginea acestor incidente, dacă se fac vreodată, nu sunt nici consistente nici imparțiale." (vezi Amnesty International, "Romania: new reports of unlawful use of firearms by law enforcement officials", 1 octombrie 1998, EUR 39/30/98).

¹³⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Dan Pârveu, 28 ianuarie 2001, Brașov.

ianuarie 2000 când a fost vizitat de reprezentanți CEDR. Când s-a întors acasă, a găsit o citație din partea Parchetului de pe lângă Tribunalul Brașov să se prezinte la un interogatoriu în data de 29 ianuarie 2001. În ziarul local s-a sugerat că în momentul în care rana d-lui Pârnu avea să se fi vindecat, acesta va fi arestat pentru furtul fierului vechi, fără nici o referire la vreo anchetă asupra acțiunilor membrilor firmei "Guardia". Dl. Pârnu a declarat CEDR că era prea înspăimântat pentru a mai depune vreo plângere în legătură cu incidentul.¹³⁷

Un mare număr de încălcări ale drepturilor omului comise de polițiștii români împotriva romilor nu sunt niciodată raportate, datorită fricii pe care o au romii față de polițiști, ca și faptului că privesc cu scepticism rezolvarea cazurilor într-un mod just. Într-un interviu din 9 mai 2000, dl. Anghel Constantin, de la organizația neguvernamentală *Romani CRISS* a declarat CEDR: "Romii înșiși tolerează abuzurile în speranța unei mai mari înțelegeri în viitor. Abuzurile există, dar nu sunt declarate."¹³⁸ Într-un interviu din 18 mai 2000, generalul de brigadă Lazăr Cârjan, comandant al Direcției Poliției Judiciare din cadrul Inspectoratului General de Poliție al Ministerului de Interne, a declarat CEDR că inspectoratul nu a primit în anul 1999 nici o plângere din partea romilor cu referire la abuzurile poliției.¹³⁹

Cu toate acestea, în primul rând datorită eforturilor depuse de activiștii romi și de organizațiile pentru protejarea drepturilor omului, abuzurile asupra romilor mai ies din când în când la lumină, și în raporturile Comisiei Europene din noiembrie 1998, octombrie 1999 și noiembrie 2000, cu privire la progresul făcut de România pe calea aderării, s-a menționat în repetate rânduri violența crescută a poliției române, cu preponderență afectând populația romani: "cazuri de tratament inuman și degradant aplicat de forțele de poliție, în special împotriva romilor [...] continuă să fie raportate de numeroase organizații. Controlul judiciar asupra activităților poliției trebuie întărit."¹⁴⁰ Sau mai recent: "cazuri de tratament inuman și degradant aplicat de forțele de poliție continuă să fie raportate de organizații pentru apărarea drepturilor omului".¹⁴¹ În timpul celei mai recente analize realizate în România de Comitetul Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, acesta și-a exprimat îngrijorarea, printre altele, cu privire la "brutalitatea forțelor de poliție împotriva membrilor minorității romilor", și "a făcut un apel către Guvernul României să-și sporească eforturile pentru a pune capăt discriminării împotriva romilor."¹⁴² În ciuda acestora, nici una dintre organizațiile independente ce luptă împotriva brutalității poliției și sprijină cauza romilor nu au înregistrat până la ora

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ Intervi realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Anghel Constantin, 9 mai 2000, București.

¹³⁹ Intervi realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu generalul de brigadă Lazăr Cârjan, 18 mai 2000, București.

¹⁴⁰ Vezi Comisia Europeană, *Romania: Regular Report from the Commission on the Progress towards Accession*, 4 noiembrie 1998, document accesabil pe Internet la adresa: http://europa.eu.int/comm/enlargement/dwn/report_11_98/en/en/romania_en.doc.

¹⁴¹ Vezi Comisia Europeană, *Romania: Regular Report from the Commission on the Progress towards Accession*, 8 noiembrie, 1998, document accesabil la următoarea adresă de Internet: http://europa.eu.int/comm/enlargement/dwn/report_11_00/pdf/en/ro_en.pdf.

¹⁴² Vezi comunicatele de presă ale Națiunilor Unite HR/CT/99/17 din 20 iulie, 1999 și HR/CT/99/19 din 21 iulie, 1999.

actuală vreo îmbunătățire semnificativă în acest domeniu. Într-adevăr, autoritățile române nu au reușit până în prezent să ia în considerare recomandările organizațiilor internaționale și neguvernamentale cu privire la reformele legislative și instituționale care ar putea conduce la o respectare în mod vădit crescută a drepturilor omului de către organele de ordine internă.¹⁴³

Climatul de impunitate care domină întreg sistemul judiciar penal nu este unul închis ermetic, separat de restul vieții sociale din România. Impunitatea – o convenție nescrisă care permite ca actele săvârșite asupra populației roma să nu fie guvernate de aceleași legi ca în cazul populației de alte etnii se extinde aproape asupra tuturor sferelor vieții sociale din România. În următoarele secțiuni, *CEDR* își exprimă îngrijorarea cu privire la abuzurile asupra drepturilor romilor în domeniile drepturilor politice, copiilor fără adăpost și instituționalizării acestora, ca de altfel și vizavi de discriminarea romilor în ceea ce privește locuințele, asistența medicală, locurile de muncă, accesul la bunuri și servicii și educația. Ceea ce leagă toate aceste elemente, într-o mai mică sau mai mare măsură, este o convingere predominantă că este posibil să încălci drepturile romilor deoarece faptele abuzive vor avea puține consecințe negative pentru tine; agresorii sunt protejați de o cutumă care îi situează pe romi dincolo de sfera de acțiune a tratamentului nediscriminatoriu.

5. Încălcarea drepturilor politice ale romilor în România

Datorită lipsei de acte de identitate valabile, multor romi li se refuză dreptul la vot și, în consecință, dreptul la participare efectivă într-o societate democratică. În plus, încălcarea dreptului la vot și manipularea romilor în timpul alegerilor au fost fapte raportate atât în urma alegerilor locale din mai și iunie 2000, cât și a alegerilor generale din noiembrie 2000 din România.¹⁴⁴

¹⁴³ Amnesty International a îndemnat guvernul român să "stabilească o comisie independentă împuternicită să conducă investigații complete și imparțiale în ceea ce privește toți factorii care facilitează torturarea și maltratarea deținuților de către organele de ordine și să recomande luarea de măsuri preventive; să investigheze prompt, imparțial și complet toate acuzațiile de maltratare de către poliție; să facă publice rezultatele acestor investigații de îndată ce se încheie rapoartele; să garanteze exercitarea competenței legale a procurorilor în ceea ce privește inițierea de investigații ex-officio a tuturor cazurilor credibile de tortură sau maltratare sau de fiecare dată când o persoană adusă în fața lor acuză tortura sau maltratarea" (vezi Amnesty International, *"România: Un rezumat al preocupărilor legate de drepturile omului"*, 1998, document accesabil la următoarea adresa de Internet: <http://web.amnesty.org/ai.nsf/Index/EUR390061998?OpenDocument&of=COUNTRIES\ROMANIA>).

¹⁴⁴ Articolul 25 al PIDCP stipulează: "Fiecare cetățean va avea dreptul și șansa [...] fără restricții nemotivate: de a) a lua parte la desfășurarea afacerilor publice, în mod direct sau prin reprezentanți aleși; b) de a vota și de a fi votat în cadrul alegerilor publice, care vor fi făcute prin sufragiu universal și egal și care vor fi secrete, garantând astfel dreptul la libera exprimare a alegătorilor; c) de a avea acces, în termeni generali de egalitate, la serviciile publice din țara sa."

Conform unor estimări, aproximativ 4% din romii din România nu au buletine de identitate valabile.¹⁴⁵ Atâta vreme cât în România este nevoie să te prezinți la vot cu buletinul de identitate, romii fără acte de identitate nu pot participa din start la alegerea reprezentanților lor. Un activist rom a estimat că lipsa documentelor a împiedicat 100.000-150.000 de romi din România să voteze în cadrul alegerilor din 2000.¹⁴⁶

În plus, intervenția activă a autorităților poate să fi contribuit la violarea drepturilor politice ale romilor în timpul alegerilor din 2000. Conform unui cotidian, spre exemplu, în ziua alegerilor parlamentare și prezidențiale din 26 noiembrie 2000, în jurul orei 6 a.m., poliția l-a reținut fără mandat pe dl. Carol Jurisnicz, un conducător rom din județul Maramureș, în același timp membru activ al *Partidului Național-Liberal - PNL*.¹⁴⁷ Polițiștii l-au dus pe dl. Jurisnicz la secție, unde a fost reținut, fără interogatoriu, până la ora 3.45 p.m. a aceleiași zile. În timpul cât dl. Jurisnicz a fost reținut la secție, polițiștii i-au percheziționat casa, – aparent în căutare de droguri – fără să găsească vreo dovadă incriminatorie.

Conform declarațiilor Asociației Studenților Romi, cu sediul în București, în mai multe județe ale țării, candidaților romi care au dorit să candideze pentru o funcție publică în timpul alegerilor din 2000 li s-a cerut de către organele electorale locale o serie întreagă de documente suplimentare, deși legea cere doar susținerea prin semnături.¹⁴⁸ Asociația a protestat împotriva acestui tratament pe lângă Biroul Electoral Central din București dar, conform declarațiilor, nu a primit nici un rezultat¹⁴⁹

Conform unor declarații, în zona Brașovului, reprezentanții autorităților locale, în timpul campaniei electorale dinaintea alegerilor din mai și iunie 2000, au exercitat presiuni asupra cetățenilor romi din zonă: primarii și alți reprezentanți ai autorităților locale au amenințat că dacă romii se vor înscrie în organizații politice ale etnicilor romi, „își vor pierde slujbele și ajutorul social.”¹⁵⁰

În Ocolna, un sat din sud-vestul României, lângă Craiova, după cum s-a raportat *CEDR*, politicienii mituiesc familiile de romi bogați pentru a le cumpăra voturile și pentru a-i determina să-i influențeze la rândul lor pe membrii mai vulnerabili ai comunității,¹⁵¹ și se pare ca acest tip de presiune este evident în toată România.¹⁵² Adesea, politicienii cumpără voturile romilor săraci. Conform spuselor lui Dimitru Ion Bidia, activist rom din București, mai multe partide s-au adresat comunităților de romi din București,

¹⁴⁵ Vezi Zoon, Ina, *Op. cit.*, pag. 36.

¹⁴⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Dimitru Ion Bidia, 29 ianuarie 2001, București.

¹⁴⁷ *Transilvania Jurnal*, 27 noiembrie, 2000.

¹⁴⁸ Vezi legea electorală românească 68/1992, Articolul 33.

¹⁴⁹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Emilian Niculae, 9 mai, 2000, București.

¹⁵⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Tibor Gabor, 16 mai, 2000, Brașov.

¹⁵¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Marian Căliu, 12 mai, 2000, Ocolna.

¹⁵² Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Gabriel Andreescu, 17 mai, 2000, București.

aducându-le bere, pâine și orez, în efortul de a-i influența pe alegătorii romi.¹⁵³ De asemenea, în satul Săcele, de lângă Brașov, același primar despre care s-a spus că a amenințat un așezământ de romi cu expulzarea într-o regiune cu risc de inundare, a venit în sat cu mâncare și băutură pentru a câștiga voturile romilor pentru viitoarele alegeri locale.¹⁵⁴ “În timpul alegerilor locale, politicieni de altă etnie, se prezintă la comunitățile de romi aducând bere și promisiuni – și mai apoi nu se întâmplă nimic,” a declarat CEDR un activist rom din Brașov.¹⁵⁵

Aceste observații fragmentare referitoare la abuzurile din timpul recentelor alegeri prezentate mai sus sugerează faptul că încercările de a manipula romii, ca de altfel și alte eforturi de a li se refuza participarea efectivă la viața politică românească sunt destul de răspândite în toată țara.

6. Copiii fără adăpost și instituționalizarea acestora

Conform declarației avocatului poporului, drepturile copilului nu sunt respectate în întregime în România.¹⁵⁶ În urma studiilor efectuate de CEDR, ca și a altor rapoarte realizate de alte organizații, copiii romi sunt în special supuși riscului de a rămâne fără un adăpost, precum și riscului de a fi luați din familiile lor și de a fi internați în instituții mizere de stat.

6.1. Copiii străzii

Conform unui studiu realizat în 1999 de către organizația Salvați Copiii, România și UNICEF, numărul total al copiilor străzii – copii care trăiesc și/sau lucrează pe străzi – în România se estimează a fi peste 2000¹⁵⁷. Aceleași rapoarte reflectă faptul că 60 % dintre copiii străzii locuiesc în București, în vreme ce majoritatea celorlalți locuiesc în Constanța, Timișoara, Iași și alte mari orașe ale țării.

Prezența copiilor romi pe străzile țării este vizibilă, deși nu există o cifră exactă, iar estimările variază destul de mult. În București, experții locali au estimat numărul copiilor romi de pe străzi la cel mult 40% din totalul copiilor străzii din anul 2000.¹⁵⁸ Cu toate acestea, în același timp în Târgu Mureș, conform observațiilor CEDR 90% din copiii ce trăiesc pe străzile orașului, erau de origine roma. În toate aceste cazuri, cifrele indică

¹⁵³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Dimitru Ion Bidia, 29 ianuarie 2001, București.

¹⁵⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Tibor Gabor, 16 mai 2000, Brașov.

¹⁵⁵ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Lucian Gheorghe, 16 mai 2000, Brașov.

¹⁵⁶ *BBC World Service*, “Children’s Rights abused in Romania”, 18 octombrie 2000.

¹⁵⁷ Vezi Salvați Copiii, România și UNICEF, *Studiu Național privind situația copiilor străzii 1998-1999*, București: 1999, pag. 49.

¹⁵⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Virgil Bițu, 10 mai 2000, București; interviul realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. George Roman, 26 iunie 2000, București.

faptul că numărul de copii romi raportat la numărul total de copii ai străzii este mult mai mare decât numărul romilor raportat la populația României.

În conformitate cu aceste rapoarte, mulți - totuși nu toți - dintre copiii străzii din România trăiesc în aer liber, în condiții de sanitare mizerabile, suferă de malnutriție și de lipsa îngrijirilor medicale și adesea sunt expuși la abuzul de droguri și la violență. Mulți își câștigă existența cerșind. Copiii străzii se plâng frecvent de abuzurile poliției; conform unui studiu al organizației *Salvați Copiii*, România, 42,9% dintre copiii străzii au fost amenințați și/sau atacați de către polițiști cel puțin o dată în viața lor.¹⁵⁹

În 1994, în Observațiile finale asupra României, Comitetul Națiunilor Unite asupra Drepturilor Copilului, și-a exprimat îngrijorarea vizavi de "incidența abuzurilor asupra copiilor și neglijarea acestora de către familie și față de destrămarea valorilor familiei, lucru care în unele cazuri conduce la abandonarea copiilor sau fuga acestora de acasă. [...] Numărul în creștere de copii ce trăiesc și/sau muncesc pe stradă este o problemă de o mare importanță."¹⁶⁰ Câțiva ani mai târziu, situația copiilor străzii din România rămâne una precară, și continuă să existe o lipsă de servicii sociale adecvate, o lipsă a căilor de acces la educația formală și informală, și o penurie a programelor care să abordeze violența conjugală.¹⁶¹ În ciuda obligațiilor guvernului¹⁶² de a lua măsuri, această problemă este abordată în principal de organizații neguvernamentale.

6.2. Instituționalizarea copiilor romi

În 1997, 98.872 de copii din România trăiau în case ale copilului - atât pentru preșcolari, cât și pentru școlari - și în azile pentru handicapați.¹⁶³ În anul 2000, numărul copiilor instituționalizați s-a estimat la aproximativ același nivel. Există în jur de 20 de instituții destinate îngrijirii copiilor doar în București.¹⁶⁴ Un raport UNICEF atribuie numărul

¹⁵⁹ Vezi *Salvați Copiii*, România și UNICEF, *Op. cit.*, pag. 74. Același studiu citează 62,5% de tineri adulți care s-au plâns de brutalitatea forțelor de poliție.

¹⁶⁰ Vezi Comitetul pentru drepturile copilului, *Consideration of Reports Submitted by State Parties under Article 44 of the Convention. Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Romania, Geneva: 1994.*

¹⁶¹ Vezi UNICEF și Guvernul României, *Planul operațional major al României pentru 2000-2004*, București: 1999, pag. 49.

¹⁶² În conformitate cu Articolul 45 al Constituției României din 1991, "Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor." În plus, Convenția Drepturilor Copilului (CDC) stipulează, la Articolul 3: "(1) În toate acțiunile privind copiii, inițiate fie de instituții de asistență socială private sau de stat, fie de tribunale, autorități administrative sau organisme legislative, în primul rând se va ține cont de interesele principale ale copiilor. (2) Statele părți se obligă să asigure copilului protecția și grija necesară bunăstării sale, luând în considerare drepturile și obligațiile părinților săi, tutorelui legal sau ale altor persoane responsabile prin lege pentru copil, și în acest scop să adopte măsuri legislative și administrative adecvate." România a ratificat CDC în 28 septembrie 1990.

¹⁶³ Vezi UNDP, *Raportul Național asupra dezvoltării omului: România 1999*, București: 1999, pag. 128.

¹⁶⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu o oficialitate UNICEF care a dorit să rămână anonimă, 10 mai 2000, București.

crescut de copiii instituționalizați "lipsei sau numărului scăzut de rețele de asistență socială".¹⁶⁵

Majoritatea copiilor instituționalizați – o cifră estimativă de 90% dintre aceștia – au părinți în viață.¹⁶⁶ În mod oficial nu există nici o statistică asupra originii etnice a copiilor luați în grija statului. Un reprezentant al organizației UNICEF a declarat *CEDR* că până la 20% dintre copiii instituționalizați din România erau în 2000 de origine roma,¹⁶⁷ o cifră destul de ridicată, luând în considerare faptul că populația roma reprezintă, probabil, doar 5-8% din totalul populației din România. Unele zone în mod cert au un număr mai mare de copii romi în instituții de stat: în regiunea Târgu-Mureș, în anul 2000, organizații neguvernamentale au declarat că mai mult de 90 % dintre copiii instituționalizați sunt de origine roma. În mod similar, un reprezentant al *Salvați Copiii*, România a declarat *CEDR* că în ianuarie 2001 numărul copiilor romi din instituțiile de stat era probabil mai mare de 20%, dar mulți dintre acești copii nu recunosc că sunt romi atunci când sunt întrebați despre originea lor.¹⁶⁸ Anterior, în anul 1993, profesorul Ian Hancock a plasat procentajul copiilor instituționalizați de etnie roma până la cifra de 80% în anumite regiuni ale României.¹⁶⁹ Un aspect izbitor al afirmațiilor legate de procentajul ridicat de copii romi în raport cu copiii de alte origini aflați în instituții de stat este acela că afirmațiile acestea se fac pe fondul unei credințe populare ce reflectă exact contrariul; în mod general, populația de altă origine etnică trăiește cu credința că romii au așa de mulți copii pentru a primi mai mult ajutor social și că acest interes i-ar împiedica să-și lase copiii în instituții de stat. De asemenea, mulți asistenți sociali și alți experți din România au declarat *CEDR* faptul că de-a lungul istoriei, romii au fost recunoscuți pentru refuzul de a-și instituționaliza copiii, chiar atunci când familiile se afundau atât de adânc în sărăcie încât copiii rămâneau constant fără hrana necesară. Conform acestor experți, numărul crescut de copii romi instituționalizați indică o criză alarmantă a familiei roma, în mod tradițional atât de puternică.¹⁷⁰ Procentul minim de 20% referitor la reprezentarea copiilor romi din instituțiile de stat este destul de grav pentru a determina o acțiune angajată din partea statului într-un termen destul de scurt pentru a investiga cauzele suprareprezentării și pentru a propune politici adecvate rezolvării problemei.

Condițiile de viață în majoritatea orfelinatelor din România sunt în general considerate deplorabile.¹⁷¹ Guvernul român a făcut câteva încercări de reformare generală a protecției copilului, dar cu puține îmbunătățiri vizibile: în 1995, a dezvoltat un Plan național de acțiune cu privire la această problemă, și în mai 1997 a introdus schimbări,

¹⁶⁵ Vezi UNICEF și Guvernul României, Planul operațional major al României pentru 2000-2004, București: 1999, pag. 31.

¹⁶⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu o oficialitate UNICEF care a dorit să rămână anonimă, 10 mai 2000, București.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Miralena Mamina, 31 ianuarie 2001, București.

¹⁶⁹ Vezi Hancock, Ian, "Anti-Gypsyism in the New Europe", *Roma 38/39*, 1993, pp. 5-29.

¹⁷⁰ Vezi, spre exemplu, interviul realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu Profesorul Gheorghe Sarău, inspector de limba romani și cu problemele romilor, din Ministerul Educației, 1 februarie 2001, București.

¹⁷¹ Vezi, spre exemplu, Reuters, "EU Urges Romania to Ease Plight of Abandoned", 15 iulie, 2000.

inclusiv restructurarea instituțiilor pentru asistența copilului.¹⁷² Mai târziu, asistența copilului, care fusese centralizată, prin intermediul Departamentului pentru protecția copilului, Ministerului Educației, Ministerul protecției sociale, și a municipalităților locale, a fost transferată în anul 2000 în responsabilitatea Agenției naționale pentru protecția drepturilor copilului (acum numită Autoritatea națională pentru protecția drepturilor copilului). Cu toate acestea, tranziția nu a fost ușoară: procesul a fost unul foarte lent, a suferit de întârzierea fondurilor pentru instituțiile locale, și i-a lipsit coordonarea la nivelul organismelor importante. Aceasta a atras după sine multe reclamații și multe critici din afara țării. În ciuda schimbărilor, situația a rămas gravă; și prin urmare, înalte oficialități ale Uniunii Europene au cerut guvernului României să îmbunătățească situația în instituțiile pentru copii ca pe o condiție cheie pentru aderarea țării noastre la Uniunea Europeană.¹⁷³

7. Discriminarea împotriva romilor

Guvernul românesc s-a angajat în două acțiuni salutare la sfârșitul anului 2000. În august 2000, guvernul a introdus o ordonanță privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.¹⁷⁴ În al doilea rând, la 1 noiembrie 2000, România a semnat Protocolul 12 la Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care proclamă o interdicție generală a discriminării.¹⁷⁵ Ordonanța privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare interzice discriminarea de către autoritățile publice, persoane juridice de drept privat, și persoane fizice pe motive de rasă, naționalitate, origine etnică, religie, limbă, sex sau orientare sexuală. Ordonanța stipulează, în articolul 1(2):

¹⁷² Vezi ordonanța guvernului României "Ordonanța de Urgență nr. 26 privind protecția copilului aflat în dificultate", iunie 1997.

¹⁷³ Comisia Europeană notează, în raportul său periodic asupra progresului realizat de România pe calea aderării la UE, "o nevoie generală de a integra politici de asistență a copilului și sisteme de asistență socială într-o asemenea manieră încât să asiste familiile, să prevină abandonul familial, și să abordeze problema copiilor străzii în marile orașe." (vezi Comisia Europeană, *Romania: Regular Report from the Commission on the Progress towards Accession*, 8 noiembrie, 2000). Raportul este accesabil la următoarea adresă de Internet: http://europa.eu.int/comm/enlargement/dwn/report_11_00/pdf/ro_en.pdf.

¹⁷⁴ Ordonanța nr. 137/2000 (în continuare numită "Ordonanța"). Ordonanța a intrat în vigoare în termen de 60 de zile de la publicarea sa în Monitorul Oficial din 31 August 2000. Textul ordonanței este citat în acest raport și inclus în întregime ca anexă. O traducere oficială în limba engleză a acestui text poate fi accesată în formă electronică la adresa de Internet: http://www.riga.lv/minelres/NationalLegislation/Romania/Romania_antidiscrim_English.htm.

¹⁷⁵ Protocolul Nr. 12 la CEDO a fost deschis spre semnare în 4 noiembrie 2000. Până la data de 21 iunie 2001, fusese semnat de 27 de state și ratificat de un singur stat -- Georgia. Va intra în vigoare după ratificarea formală de către 10 state. Principalele prevederi de substanță ale protocolului, conținute în Articolul 1 sunt după cum urmează: "Exercitarea oricărui drept stipulat prin lege va fi asigurată fără discriminare pe bază de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de altă natură, sau pe baza asocierii cu o minoritate națională, proprietate, origine sau alt statut."

Principiul egalității între cetățeni, excluderea privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea următoarelor drepturi:

- a) dreptul la un tratament egal în fața instanțelor judecătorești și a oricărui alt organ jurisdicțional;
- b) dreptul la securitatea persoanei și la obținerea protecției statului împotriva violențelor sau maltratărilor din partea oricărui individ, grup sau instituție;
- c) drepturile politice, și anume drepturile electorale, dreptul de a participa la viața publică și de a avea acces la funcții publice;
- d) alte drepturi civile, în special:
 - (i) dreptul la libera circulație și la alegerea reședinței;
 - (ii) dreptul de a părăsi țara și de a se întoarce în țară;
 - (iii) dreptul de a obține cetățenia română;
 - (iv) dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul;
 - (v) dreptul de proprietate;
 - (vi) dreptul de moștenire;
 - (vii) dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie;
 - (viii) dreptul la libertatea de opinie și de exprimare;
 - (ix) dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică;
- e) drepturile economice, sociale și culturale, în special:
 - (i) dreptul la muncă, la libera alegere a ocupației, la condiții de muncă echitabile și satisfăcătoare, la protecția împotriva șomajului, la un salariu egal pentru muncă egală, la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare;
 - (ii) dreptul de a înființa sindicate și de a se afilia unor sindicate;
 - (iii) dreptul la locuință;
 - (iv) dreptul la sănătate, la îngrijire medicală, la securitate socială și la servicii sociale;
 - (v) dreptul la educație și la pregătire profesională;
 - (vi) dreptul de a lua parte, în condiții de egalitate, la activități culturale;
- f) dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice.

Ordonanța a fost adoptată de către fostul guvern, condus de premierul Mugur Constantin Isărescu în 31 august 2000. Ordonanța, trecută prin Senatul României, se afla încă la Camera Deputaților în momentul în care acest raport a fost trimis spre publicare. Cu toate acestea, se află încă în vigoare în România până în momentul în care guvernul va lua o hotărâre contrară și în mod considerabil completează prevederile legislative internaționale deja în vigoare în România, cu precădere Convenția internațională cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CIEDR).¹⁷⁶

¹⁷⁶ Conform Articolului 1(1) al CIEDR, prin discriminare se înțelege "orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază pe rasă, culoare, obârșie, naționalitate sau origine etnică care are ca scop restrângerea sau înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniul politic, economic, social și cultural sau în oricare alt domeniu al vieții publice." Articolul 2 al CIEDR obligă statele membre să "urmeze, prin toate mijloacele adecvate și fără întârziere, o politică de eliminare a discriminării rasiale, în toate formele acestora și să promoveze înțelegerea între toate rasele, și în acest scop:

Ordonanța, în forma sa adoptată, deși importantă pentru remedierea lipsei de prevederi legislative interne la îndemâna luptei împotriva discriminării, nu se conformează cerințelor directivei Consiliului Uniunii Europene 2000/43/EC, "care implementează principiul tratamentului egal între persoane fără deosebire de origine rasială sau etnică" ("Directiva cu privire la egalitatea între rase".¹⁷⁷ În primul rând, Ordonanța nu include o interdicție explicită a discriminării indirecte.¹⁷⁸ În al doilea rând, Ordonanța nu

(a) Fiecare stat semnatar se obligă să nu se angajeze în nici o acțiune sau practică de discriminare socială împotriva persoanelor, grupurilor de persoane sau instituțiilor și să vegheze ca toate autoritățile și instituțiile publice să acționeze în conformitate cu această obligație;

(b) Fiecare stat parte se obligă să nu sponsorizeze, să nu apere și să nu sprijine discriminarea rasială de către nici o persoană sau organizație;

(c) Fiecare stat semnatar va adopta măsuri efective pentru revizuirea politicilor guvernamentale, naționale și locale, și pentru amendarea, abrogarea sau anularea oricăror legi sau reglementări care au ca efect crearea sau perpetuarea discriminării rasiale, în orice forme și oriunde ar exista aceasta;

(d) Fiecare stat parte va interzice și va stopa, prin toate mijloacele adecvate, inclusiv legislație impusă de circumstanțe, discriminarea rasială exercitată de către orice persoane grupuri sau organizații;

(e) Fiecare stat parte se obligă să încurajeze, acolo unde este cazul, organizații pentru integrarea rasială și acțiuni sau alte modalități de eliminare a barierelor dintre rase și pentru descurajarea oricăror acțiuni care tind la întărirea diviziunii rasiale."

România a ratificat CIEDR în data de 15 septembrie 1970.

¹⁷⁷ Directiva privind egalitatea între rase a fost adoptată de către Consiliul Uniunii Europene în iunie 2000 și publicată în 19 iulie 2000, în Jurnalul Oficial al comunităților europene. Statele membre ale Uniunii Europene au la dispoziție trei ani să pună de acord legislația internă cu cerințele Directivei privind egalitatea între rase. Directiva privind egalitatea între rase face parte din *acquis communautaire*, corpul de legi comunitare pe care țările candidate – inclusiv România – trebuie să le adopte anterior aderării.

¹⁷⁸ Conform Articolului 2(2)(b) al Directivei privind egalitatea între rase, se înțelege prin discriminare indirectă orice prevedere, criteriu sau practică, care deși aparent neutră, pune persoane de o anumită rasă sau origine etnică într-o poziție dezavantajată în raport cu alte persoane, în afară de cazul în care respectiva prevedere, criteriu sau practică este în mod obiectiv justificată de un scop legitim, și modalitățile de îndeplinire a respectivului scop sunt adecvate și necesare." Directiva privind egalitatea între rase în continuare stipulează că discriminarea indirectă poate fi stabilită prin orice mijloace, inclusiv pe bază de evidențe statistice." (Preambul, paragraful 15). Ordonanța românească aproape că sancționează discriminarea indirectă la Articolul 2(2), unde se stipulează : "Orice comportament activ sau pasiv care prin efectele pe care le generează favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate, față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități, atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale." Acest standard nu se ridică la nivelul unei interdicții a discriminării indirecte și lipsa prevederilor explicite referitor la discriminarea indirectă – un concept care s-a dezvoltat semnificativ în legislația intențională – este lamentabilă.

Formatted

stipulează o răsturnare a sarcinii probei în cauzele civile o dată ce a fost stabilit un caz de discriminare rasială *prima facie*.¹⁷⁹

Mai mult, după ce au trecut mai mult de 9 luni de la adoptarea ordonanței, organul prevăzut în textul legii ca responsabil cu supravegherea implementării efective a prevederilor sale, nu a fost încă înființat. Termenul limită fixat de guvern pentru crearea "Consiliului național pentru prevenirea discriminării" era 24 mai 2001, și până în prezent există puține indicii referitoare la data când instituția va lua naștere.¹⁸⁰ La vremea când acest raport a fost trimis spre publicare exista un proiect de hotărâre guvernamentală asupra organizării Consiliului național, dar care nu fusese încă publicat. Poziția CEDR vizavi de Consiliul național este următoarea: (i) acesta să fie creat fără întârziere; (ii) să fie investit cu puterea necesară pentru a desfășura anchete efective și să sancționeze adecvat tratamentul discriminatoriu, inclusiv prin amendarea persoanelor vinovate de discriminare, și să aducă reparații victimelor; (iii) să fie suficient de independent și să garanteze reprezentarea adecvată tuturor grupurilor minoritare expuse la discriminare în România, și în special romilor.

Ar trebui să existe siguranța ca sub nici o formă Consiliul Național să nu fie singurul organism însărcinat cu audierea și soluționarea reclamațiilor cu privire la discriminare, și că Ordonanța se pune în aplicare prin intermediul instanțelor de judecată.¹⁸¹ Instanțele și organele administrației locale trebuie să se angajeze în lupta împotriva tratamentului discriminatoriu față de romi, și să fie înzestrate cu instrumentele administrative adecvate și îndrumarea pentru a veghea ca România să acționeze în conformitate cu obligațiile sale internaționale în vederea combaterii tuturor formelor de discriminare rasială. Guvernul trebuie să se asigure în continuare că orice procedură adoptată în ultimă instanță este accesibilă, și nu îngreunată de birocrație și să nu ceară victimelor discriminării să se adreseze unor instanțe multiple pentru a primi reparația adecvată. Spre exemplu, sub nici o formă nu ar trebui ca sarcina adoptării de măsuri punitive și acordarea de despăgubiri victimelor să fie împărțită între instanțe. În cele din urmă, CEDR sfătuiește guvernul României să ratifice cât mai curând Protocolul 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În ciuda tuturor acestor motive de îngrijorare, Ordonanța extinde în mod substanțial protecția împotriva discriminării de care se bucură cetățenii români. Semnarea Protocolului 12 oferă în mod similar reînnoirea recunoașterii eforturilor României de a pune capăt tuturor formelor de discriminare – inclusiv discriminarea pe bază de rasă sau origine etnică – și va avea consecințe importante asupra indivizilor în momentul în care

¹⁷⁹ Directiva privind egalitatea între rase stipulează, la Articolul 8, că în astfel de cazuri, "este în sarcina respondentului să dovedească faptul că nu a existat o încălcare a principiului tratamentului egal."

¹⁸⁰ Termenul limită de 24 mai 2001 a fost publicat în "Strategia Guvernului României pentru ameliorarea situația romilor", document publicat de Ministerul Informației Publice, București, 2001.

¹⁸¹ Dl. Attila Marko, Subsecretar de Stat pentru relațiile interetnice la Ministerul Informației Publice, a declarat CEDR în data de 2 februarie 2001, că în conformitate cu o propunere adoptată de fostul guvern, dar a cărei punere în aplicare nu a fost niciodată semnată, Ordonanța ar putea fi pusă în aplicare doar de Consiliul Național, și nu de tribunale (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Attila Marko, 2 februarie 2001, București).

România îl va ratifica. Discriminarea directă asupra romilor este la ora actuală o realitate cotidiană, și tipare evidente ale discriminării se regăsesc în multe domenii ale vieții de zi cu zi. Următoarele secțiuni detaliază aspecte legate de discriminarea romilor în ceea ce privește locuințele, asistența medicală, locurile de muncă și accesul la bunuri și servicii.

7.1. Locuințele

De curând, autoritățile române și-au anunțat intenția de a segrega romii.¹⁸² Cotidianul românesc *Adevărul* din 1 martie 2001, consemna faptul că primarul Bârladului, un oraș din Moldova, anunțase un plan de construire a unui sat separat pentru localnicii romi de la marginea orașului. Conform cotidianului, planul primarului avea un dublu scop: în primul rând să promoveze un astfel de sat ca pe un așezământ cultural și ca pe un punct de atracție turistică, unde fiecare grup de romi avea să aibă o stradă diferită și specială tipică pentru meșteșugurile lor tradiționale; în al doilea rând să-i mute pe romi din actualele locuințe din oraș, unde se spune că "nu trăiesc într-o manieră civilizată", și unde "distrug mobila" și "comit ilegalități". *Romani CRISS* a emis un comunicat de presă în data de 1 martie 2001, în care îl avertizau pe primar că planul său ar fi împotriva legii. În data de 5 martie 2001, reprezentanții formațiunii *Romani CRISS* au avut o întâlnire cu primarul și cu alți reprezentanți ai autorităților locale din Bârlad, cu care au ajuns la un acord să nu se construiască o asemenea așezare segregată. În plus, s-a ajuns la un acord cu privire nu numai la repararea și reutilizarea cartierelor rezidențiale ale romilor de către primărie, cu sprijinul organizațiilor romilor de pe plan local, ci și la construirea unei infrastructuri și la legalizarea permanentă a situației romilor.

Conform unor rapoarte elaborate de organizații neguvernamentale românești, autoritățile române se angajează adesea în acțiuni de evacuare a romilor.¹⁸³ Într-un caz

¹⁸² Interdicția segregării conform legislației internaționale este lipsită de echivoc. Convenția Internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială (CIEDR), stipulează în articolul 3, "Statele membre în special condamnă segregarea rasială și apartheid-ul și se obligă să prevină, interzică și să înlăture toate practicile de această natură în teritoriile aflate sub jurisdicția lor."

¹⁸³ Rezoluția 1993/77 a Comisiei Națiunilor Unite pentru drepturilor omului, intitulată "Evacuările forțate", adoptată în 10 martie 1993, declară: "Rezoluția [...] afirmă faptul că, practica evacuărilor forțate constituie o încălcare gravă a drepturilor omului [...]" În continuare, Comisia chema guvernele la "adoptarea unor măsuri imediate, la toate nivelurile, cu scopul de a elimina practica evacuărilor forțate [...] pentru a conferi siguranța legală a dreptului de ocupare a spațiului tuturor persoanelor amenințate de evacuări forțate." Textul rezoluției se poate accesa la adresa de Internet: <http://www.unhcr.ch/html/menub/2/fs25.htm#annexi>. Legile interne românești interzic evacuările forțate: Articolul 16 (1) al Ordonanței Guvernamentale asupra prevenirii și pedepsirii tuturor formelor de discriminare stipulează: "Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice acțiuni constând în amenințări, constrângeri, folosirea forței sau orice alte mijloace de asimilare, strămutare sau colonizare de persoane, în scopul modificării compoziției etnice, rasiale sau sociale a unei zone a țării sau a unei localități." Articolul 16 (2) al Ordonanței stipulează: "Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament constând în determinarea părăsirii domiciliului, în deportare sau în îngreunarea condițiilor de viață și de trai cu scopul de a se ajunge la renunțarea la domiciliul tradițional al unei persoane sau al unui grup de persoane aparținând unei rase, naționalități, etnii sau religii, respectiv al unei comunități, fără

raport de organizația neguvernamentală *Romani CRISS* din București, în data de 26 septembrie 2000, la ora 11 a.m., un grup de polițiști de la Secția de poliție nr. 11 din București au evacuat 12 familii de romi, inclusiv copiii și infirmii,¹⁸⁴ dintr-un bloc de apartamente de pe strada Medeleni, nr. 7, Sector 3 București.¹⁸⁵ În timpul evacuării din 26 septembrie, 2000, familiile de altă origine, care locuiau și acestea în clădire nu au fost evacuate. Conform declarațiilor victimelor, romii evacuați nu au primit înștiințare de la poliție anterior evacuării, și nici nu li s-a prezentat de către polițiști ordinul de evacuare. Familiile de romi nu au fost înștiințate de nici o hotărâre ulterioară a instanței care a hotărât evacuarea din apartamentele respective. În timpul operațiunilor de evacuare, conform declarațiilor, polițiștii i-au intimidat și hărțuit pe romi. Conform organizației *Romani CRISS*, cinci dintre familiile de romi au locuit în stradă până la 1 noiembrie 2000, când, cu permisiunea primarului Bucureștiului, aceștia au fost duși într-un bloc de apartamente din zonă. Celelalte 7 familii de romi au rămas, până la data de 27 noiembrie 2000, fără locuință, și ca urmare se pare că au părăsit Bucureștiul. De asemenea, tot în capitală, în vara lui 1999, poliția și armata au evacuat aproximativ 40 de familii de romi care locuiau ilegal în blocul de locuințe "Hotel Nato II" de pe strada Taberei, nr. 4, cartierul Mănăstur.¹⁸⁶

De curând, romii au fost iarăși amenințați cu evacuarea. Spre exemplu, cotidianul *24 ore Mureșene* a scris în data de 10 mai 2001, despre un incident în care autoritățile locale au emis un ordin de evacuare a locuitorilor romi de pe strada Călărășilor Târgu Mureș. Motivul oficial declarat a fost acela că strada era infestată cu șobolani. Se spune că

acordul acestora. Constituie o încălcare a prevederilor prezentei ordonanțe atât obligarea unui grup de persoane aparținând unei minorități naționale de a părăsi localitatea, aria sau zonele în care locuiește, cât și obligarea unui grup de persoane aparținând majorității de a se stabili în localități, arii sau zone locuite de o populație aparținând minorităților naționale. " Articolul 17(1) al Ordonanței stipulează: " Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament care are ca scop mutarea sau alungarea unei persoane sau a unui grup de persoane dintr-un cartier sau dintr-un imobil, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză."

¹⁸⁴ Convenția asupra Drepturilor Copilului (CDC) stabilește obligația pozitivă a statelor membre de a oferi asistența materială, inclusiv locuințe, copiilor în dificultate. Articolul 27 al CDC stipulează: "(1) Statele membre recunosc dreptul fiecărui copil la un standard de viață adecvat dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale și sociale. (2) Părintele (părinții) sau celelalte persoane răspunzătoare pentru copil au responsabilitatea primară de a asigura, în măsura puterii și capacității lor financiare, condițiile de trai necesare dezvoltării copilului. (3) Statele membre, în conformitate cu condițiile naționale și în măsura mijloacelor deținute, vor adopta măsurile adecvate pentru sprijinirea părinților sau a altor persoane răspunzătoare pentru copil, în vederea implementării acestui drept și în caz de nevoie, vor oferi asistență materială și programe de într-ajutorare, în special alimente, îmbrăcăminte și locuințe."

¹⁸⁵ În 1991, membrii acestor 12 familii de romi lucrau pentru o firmă de construcții, care le-a oferit locuințele de pe strada Medeleni nr. 7. Conform organizației *Romani CRISS*, la vremea aceea clădirea nu exista în documentele municipale. Familiile de romi au continuat să locuiască în clădire și după ce au încetat să mai lucreze pentru firma de construcții. Aceștia au reparat clădirea și au cerut municipalității capitalei să recunoască formal prezența romilor în aceste apartamente și dreptul de a locui în continuare acolo. Autoritățile municipale au refuzat să semneze contracte cu romii, promițându-le în schimb locuințe în altă parte. (Vezi raportul de monitorizare al *Romani CRISS*, "Cazul Medeleni", Octombrie 2000).

¹⁸⁶ Vezi Zoon, Ina, *Op. cit.*, p.122.

autoritățile i-au amenințat pe romii de pe strada Călărașilor că ordinul de evacuare ar putea fi pus în practică în timpul nopții. La vremea când acest raport a fost trimis le tipar, evacuarea nu avusese încă loc. Înlăturarea familiilor de romi de pe strada Călărașilor ar fi un eveniment nefericit, deoarece aceasta stradă este singurul loc în Târgu Mureș unde locuitorii romi (într-un număr semnificativ) trăiesc alături de alte naționalități, în spații locative nesegregate. În data de 31 mai, 2001, CEDR a trimis o scrisoare primarului Dorin Florea pentru a-i aminti despre datoriile sale, conform legislației internaționale, de a-și duce la îndeplinire responsabilitățile în spiritul legii și fără discriminare rasială. CEDR l-a îndemnat pe primarul Florea să anuleze oficial și public amenințarea cu evacuarea a locuitorilor romi de pe strada Călărașilor. La vremea când acest raport a fost trimis spre publicare, CEDR nu primise nici un răspuns la această scrisoare.

Într-un alt caz, din vara anului 1998, autoritățile locale au încercat să mute forțat o comunitate romani de 15-20 de gospodării din satul Săcele de lângă Brașov, cu scopul de a construi în acel loc o zonă turistică, intenționând să-i transfere pe romi într-o zonă învecinată, cu un risc sporit de inundație. În urma lobby-ului intens efectuat de activiștii romani, romilor li s-a permis să rămână pe vechiul teritoriu.¹⁸⁷ Conform unei organizații romani, cu sediul în Brașov, decizia legală care hotărâ mutarea romilor în zona cu risc era încă în vigoare la data de 21 iunie 2001, lăsându-i pe romi sub amenințarea continuă a evacuării.¹⁸⁸

Procesul regulat de monitorizare în presă prin intermediul ziarelor naționale de anvergură realizat de CEDR și organizația *Romani CRISS* a indicat faptul că în primele luni ale anului 2001, cel puțin trei cazuri de evacuare forțată au fost relatate în presă ca având loc lunar; *Romani CRISS* a raportat că e foarte posibil ca mai multe astfel de evacuări să se întâmple în special în afara Bucureștiului, dar nu erau prezentate de ziarele importante. Unii experți au declarat CEDR faptul că aceștia cred într-o creștere a numărului de evacuări în viitorul apropiat.¹⁸⁹ Într-un editorial apărut în ziarul *Cotidianul*, în 5 iulie 2001, dl. Valerian Stan a scris despre o recentă distrugere a locuințelor romilor de la marginea Bucureștiului. Aceasta acțiune este descrisă ca o nouă "modă", al cărei subtext este restabilirea "legalității":

De nici măcar o oră nu a fost nevoie ca „locuințele” câtorva zeci de familii de țigani să fie făcute una cu pământul. Șocate de nenorocirea venită din senin, în toiul dimineții, femeile bocesc și își smulg părul din cap. Copiii, prea mici ca să înțeleagă ceva, țipă doar pentru că mamele lor plâng. Deși resemnați, bărbații sunt copleșiți de tristețe. Primarul Onțanu și șefii detașamentului de poliție sunt mulțumiți de ce

¹⁸⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Maria Ionescu, 10 mai 2000, București.

¹⁸⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Tibor Gabor, 21 iunie 2001, Brașov.

¹⁸⁹ Dl. Daniel Vasile, un avocat rom din București, spre exemplu a declarat CEDR faptul că o nouă lege a restituirilor ar putea aduce noi presiuni pentru evacuarea persoanelor fără acte în regulă de închiriere sau fără contracte de proprietate asupra caselor în care locuiesc. Conform spuselor d-lui Vasile, până la 50% din populația roma a capitalei în curând ar putea fi pusă în fața evacuării ca urmare a transferurilor de proprietate conform noii legi. (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Daniel Vasile, 1 februarie 2001, București).

au făcut și dau interviuri (este clar că presa a venit la fața locului o dată cu autoritățile). Mulțimea de ziaristi soarbe fiecare cuvânt. Ideea centrală este asta: autoritățile și-au făcut datoria iar legalitatea a fost restabilită. Buldozerele nu au astâmpăr și continuă să se plimbe pe locul unde au fost bordeiele țiganilor, în timp ce cameramanii le filmează admirativ. Cu o oră în urmă, câteva zeci de oameni aveau „casa” lor. Acum nu o mai au, și nu știu încotro or s-o apuce [...]. Distrugerea în acest fel a unor „așezări” ale romilor este o modă a ultimilor ani.¹⁹⁰

Unii proprietari de apartamente refuză să închirieze sau să vândă romilor. Pe la sfârșitul lui aprilie 2000, spre exemplu, un exemplu apărut în presa românească, oferind un apartament de vânzare în București, menționa "exclus romi"¹⁹¹. Asemenea refuzuri izbitoare și explicite de închiriere de spațiu locativ pentru romi nu sunt foarte răspândite, dar se pare că discriminarea este răspândită. Mult mai frecvente sunt în schimb cazurile de genul: În septembrie 1999, unei studente de origine roma i s-a spus la telefon că o cameră era de închiriat. Când aceasta a sosit să vadă camera și când proprietara a realizat care era etnia studentei, i-a spus că oferta nu mai era valabilă.¹⁹²

În plus, deși multe așezăminte de alte etnii, în special din zonele rurale, nu dispun de o infrastructură de bază, locuințele romilor din România adesea se caracterizează printr-o lipsă a utilităților primare: electricitate și apă curentă, și gradul de privațiune este unul extrem.¹⁹³ În satul Ocolna, lângă Craiova, din sudul României, când a fost întrebat dacă are în casă apă curentă, un bărbat rom de vârstă mijlocie a răspuns cu surprindere: "Apă curentă? Ce-i aia? A, da, știu, am văzut odată în Craiova."¹⁹⁴ Ca urmare, unele comunități romani folosesc apa de la fântânile publice, care uneori poate fi contaminată, punându-și astfel sănătatea în pericol.¹⁹⁵ Unde există totuși o infrastructură, adesea este veche de zeci de ani și într-o nevoie acută de reparație. Locuitorii cartierului de locuințe Zăbrăuți din București, spre exemplu, în timpul unei vizite CEDR, în data de 1 februarie 2001, nu aveau electricitate, deși un număr de oameni s-au bransat ilegal la liniile electrice din vecinătate. Dl. Vasile Gheorghe, un tânăr de 22 de ani a declarat că a suferit leziuni grave în timp ce încerca să-și instaleze fire de curent în cameră. Acesta a căzut și și-a rupt spatelul, rămânând paralizat de la brâu în jos.¹⁹⁶ Unica sursă de apă curentă pentru unul din blocurile de apartamente era un singur robinet exterior. Un alt

¹⁹⁰ Stan, Valerian, "Rasism și 'Legalitate'", Cotidianul, 5 iulie 2001.

¹⁹¹ *Anunțul Telefonc*, București, 26 aprilie 2000.

¹⁹² Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Diana Sima, 11 mai 2000, Turnu Măgurele.

¹⁹³ Politica României vizavi de tolerarea aranjamentelor de ocupare a locuințelor de către romi încălcă legislația internațională. Articolul 11 al Convenției Internaționale privind drepturile economice, sociale și culturale stipulează: " Statele participante ... recunosc dreptul fiecărui individ la un standard de viață adecvat propriilor sale nevoi și ale familiei sale, inclusiv hrană, îmbrăcăminte și locuințe adecvate, și dreptul la îmbunătățirea permanentă a acestor condiții de viață..." Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CIEDR) la articolul 5(e)(ii) interzice discriminarea rasială în folosința dreptului la locuință.

¹⁹⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Marian Căliu, 12 mai 2000, Ocolna.

¹⁹⁵ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Vișorean Radu, 12 mai 2000, Ocolna. Vezi de asemenea Zoon, *Op. cit.*, pp. 127-129.

¹⁹⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Vasile Gheorghe, 1 februarie 2001, București.

bloc nu avea robinet deloc și locatarii trebuiau să-i roage pe vecinii români din apropiere să le dea voie să folosească cișmelele din grădinile lor. Terenul era acoperit de gunoi, deoarece, conform declarațiilor romilor din Zăbrăuți, municipalitatea locală refuza să îl colecteze.¹⁹⁷

În mod similar, în Alexandria, un oraș din sudul României, în timpul unei vizite CEDR din mai 2000, casele romilor de pe strada Potcoava nu dispuneau de sistem de evacuare a reziduurilor menajere, deși casele românilor situate la marginea străzii, de o parte și de alta, fuseseră conectate la sistemul de canalizare.¹⁹⁸ În unele zone ale cartierului Ferentari, locuit cu precădere de romi, locatarii nu au decât apă rece și echipele locale de salubritate nu strânseseră gunoiul, care se îngrămădisese pe mai toată suprafața.¹⁹⁹ Aceeași reclamație privind lipsa evacuării gunoaielor de către autorități s-a făcut auzită și de la alte comunități române.²⁰⁰ Conform declarațiilor, lipsa încălzirii a condus la decesul unora dintre romii din cartierul Ferentari, expuși la frigul din iarna lui 1999/2000.²⁰¹ După cum reiese din rapoarte, romii dintr-o comunitate și-au găsit adăpost în niște foste cotețe de porci.²⁰²

¹⁹⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Carmen Cazacu, 1 februarie 2001, București.

¹⁹⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Sanda Garaliu, 11 mai 2000, Alexandria.

¹⁹⁹ Interviuri realizate de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu locatari romi de pe strada Vâltoare din cartierul Ferentari, 17 mai 2000, București. Un studiu, realizat în 1992, a relevat faptul că, era de trei ori mai mare probabilitatea ca și casele romilor din România să nu aibă electricitate comparativ cu casele celorlalte naționalități. (vezi Zoon, Ina, *Op. cit.*, pag. 127).

²⁰⁰ Interviuri realizate de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu locuitori romi din fostul IAS din afara orașului Mangalia, 14 mai 2000.

Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Florica Niță, 10 mai 2000, București.

²⁰² Conform cercetătoarei Ina Zoon, specialistă în drepturile omului, "În Deva, Hunedoara, familiile de romi locuiau răspândiți în tot orașul, în apartamente proprietatea statului. Pierderea locurilor de muncă a condus la sărăcirea acestora, la incapacitatea de a plăti chiria și la evacuări sistematice. Lipsiți de adăpost, unii dintre romii evacuați s-au adunat într-o clădire abandonată de la marginea orașului. În mai 1998, firma care deținea clădirea a obținut un ordin judecătoresc și a scos în stradă mai mult de o sută de oameni, inclusiv copii. Unele dintre aceste familii și alți romi fără locuință s-au adunat în fața primăriei cerând ajutorul autorităților. După demonstrații care au durat două luni, primarul le-a oferit protestatarilor și familiilor acestora niște foste ferme de porci de la marginea orașului.

Înainte de a se muta, familiile au curățat cotețele, au cimentat canalele de scurgere și au conectat cotețele la conducta de apă existentă în podeaua fermei. În octombrie 1999, structura încă nu dispunea de WC și de sistem de canalizare, dar exista o baie comună și alte câteva WC-uri în mijlocul curții, construite de o organizație catolică germană. Încălzirea se făcea cu sobe. Locul era relativ curat și fără gunoi. Un locatar a declarat că municipalitatea nu le oferea servicii de colectare a gunoiului, dar pentru că unii dintre locuitori lucrau pentru o firmă locală de salubritate, din când în când reușeau să aducă camioanele în zonă și ridicau gunoaietele.

De asemenea, locuitorii au mai declarat că nu trebuiau să plătească chirie, dar că trebuiau să-și improvizeze propria infrastructură și servicii, fără ajutorul primăriei, fie acesta în bani, materiale sau echipament. Contracte de închiriere nu există, și locuințele nu au adrese. Când locuitorii trebuie să completeze formulare, în spațiul rezervat adresei, aceștia scriu: "la porci" (Vezi Zoon, Ina, *Op. cit.*, pp. 124-125).

7.2. Asistența medicală

Conform rapoartelor, romilor li s-a refuzat de nenumărate ori accesul la facilități medicale pe motive rasiale.²⁰³ În 7 septembrie 1999, cotidianul românesc *Ziua* a relatat faptul că biroul local al Casei de asigurări sociale de sănătate din Iași hotărâse ca romii ce nu puteau să-și permită să-și plătească tratamentul medical și care nu puteau dovedi că aveau asigurare medicală la stat, nu puteau intra în spitalul județean Iași.²⁰⁴ S-a spus că s-a luat aceasta măsură datorită faptului că romii se pare că nu plăteau contribuțiile la asigurările sociale de sănătate deoarece nu erau înregistrați ca și contribuabili. Dl. Adrian Butucă, președintele Casei, se pare că a declarat faptul că vor cere ajutorul agențiilor de pază ce ofereau servicii spitalului, "astfel încât să nu-i lase pe romi să pună piciorul în spital."²⁰⁵ Organizația neguvernamentală Liga pro-Europa cu sediul în Târgu Mureș a protestat împotriva acestui act discriminatoriu, prin înaintarea unei plângeri la Departamentul pentru protecția minorităților naționale în data de 29 septembrie 1999. Ca răspuns, Departamentul a deschis o anchetă și a cerut Ministerului Sănătății să facă același lucru. În data de 13 octombrie 1999, Ministerul Sănătății a cerut Casei de asigurări sociale de sănătate și Direcției de sănătate publică a județului Iași să ofere o explicație. În data de 9 august 2000, membri ai guvernului României au declarat unor cercetători independenți din domeniul drepturilor omului faptul că erau conștienți de interdicția respectivă și au promis să monitorizeze cazul.²⁰⁶ În data de 2 februarie 2001, dl. Dan Oprescu, fostul președinte al Biroului național cu problemele romilor, a declarat CEDR că "a rezolvat" cazul cu un singur telefon adresat directorului fondului, imediat după ce i s-a adus la cunoștință respectivul caz, în august 2000. CEDR continuă să monitorizeze spitalele din zona Iași pentru a urmări dacă spitalele mențin interdicția asupra accesului romilor.

Într-un alt caz, când dl. K.M. din Rupea, un oraș în nord-vestul Brașovului, în centrul țării, a cerut ajutor medical la spitalul din localitate, după ce fusese abuzat fizic de un român și mai târziu de poliție, în data de 6 mai 2000, medicii de gardă au refuzat să îi acorde ajutorul.²⁰⁷ În Brașov, într-o noapte pe la jumătatea lunii aprilie 2000, medicul de gardă de la o secție de urgențe se pare că a refuzat să ofere asistență medicală nepotului bolnav, în vârstă de doi ani, al d-lui Tibor Gabor, protestând împotriva orei

²⁰³ Ordonanța guvernamentală privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, prevede, la Articolul 11: " Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane la serviciile de sănătate publică - alegerea medicului de familie, asistența medicală, asigurările de sănătate, serviciile de urgență sau alte servicii de sănătate -, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză."

²⁰⁴ Statul român acordă asistență medicală tuturor cetățenilor cu loc de muncă și plătitori de asigurări sociale, și aceluia care sunt înregistrați oficial ca șomeri.

²⁰⁵ *Ziua*, 7 septembrie 1999.

²⁰⁶ Vezi Zoon, Ina, *Op. cit.*, pag. 85.

²⁰⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. K.M., 18 mai 2000, Rupea.

târzii la care aceștia s-au prezentat, și mai adăugând că "nu avea chef să trateze un țigănuș".²⁰⁸ Conform cercetătoarei în drepturile omului, Ina Zoon: "Majoritatea covârșitoare a romilor intervievați au declarat faptul că [...] medicii i-au respins. [...] mulți oameni interogați de autoare au pretins că li s-a refuzat tratamentul pe motive rasiale."²⁰⁹

Deoarece multe comunități de romi trăiesc în sate izolate sau la periferia orașelor, în zone fără transport public sau telefon, accesul lor la serviciile de sănătate este mult îngreunat. În Balta Arsă, în nord-estul României, echipele de personal medical refuză să vină la locuințele romilor, pe motiv că "nu există mijloc de transport până în zona unde aceștia locuiesc".²¹⁰ Distanța din sat până la cel mai apropiat centru medical este de 5-7 km, și conform declarațiilor drumul este foarte prost și nu poate fi utilizat pe vreme rea.²¹¹

7.3. Locurile de muncă

Șomajul masiv afectează grav comunitatea de romi din România. Unii activiști romi susțin că probabil 65% dintre romi nu au locuri de muncă.²¹² Un activist rom din județul Brașov a afirmat că rata șomajului din regiunea sa ar putea ajunge la cifra de 75%.²¹³ Acest fapt contrastează foarte puternic cu rata șomajului la nivel național, care este de 12,2%.²¹⁴

Adesea romii sunt excluși pe față ca potențiali candidați pentru o slujbă în anunțurile care apar în România.²¹⁵ "Angajăm bodyguardzi, 1.77 m, cu serviciul militar efectuat,

²⁰⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Tibor Gabor, 16 mai 2000, Brașov.

²⁰⁹ Zoon, Ina, *Op. cit.*, pag. 83.

²¹⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Mariana Buceanu, 10 mai 2000, București.

²¹¹ Vezi Salvați Copiii, România, "Copiii romi din Europa", București: Salvați Copiii, 1998, pag. 155.

²¹² Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Virgil Bițu, 9 mai 2000, București.

²¹³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Lucian Gheorghe, 16 mai 2000, Brașov.

²¹⁴ Vezi Programul de dezvoltare al Națiunilor Unite (PDNU) Biroul Național România, "National Early Warning Report: Romania. Raport trimestrial Nr. 1. 1-2000," București: 2000, pag. 9.

²¹⁵ Secțiunea 1 a Ordonanței Guvernamentale privind eliminarea și pedepsirea tuturor formelor de discriminare este devotată în întregime "Egalității în activitatea economică și în materie de angajare și profesie". În acest sens, ordonanța prevede:

- Articolul 5: "Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea participării la o activitate economică a unei persoane ori a alegerii sau exercitării libere a unei profesii de apartenența acesteia la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială, respectiv de convingerile, sexul sau orientarea sexuală, de vârsta sau de apartenența acesteia la o categorie defavorizată."
- Articolul 6: "Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea unei persoane pe motiv că aparține unei rase, naționalități, etniei, religii, categorii sociale sau unei

romii nu sunt acceptați, "spune textul unui anunț apărut la Agenția de Plasare a Forței de Muncă și de Pregătire Profesională din sectorul 3 București, trimis de o firmă particulară numită *S.C.Guard* în data de 31 iulie 2000. În 3 august 2000 organizația *Romani CRISS* a înaintat o plângere la Biroul Avocatului Poporului din România, ca de altfel și la firma respectivă, și la Agenția de Plasare a Forței de Muncă și de Pregătire Profesională a municipiului București. Organizația *Romani CRISS* și-a retras reclamația după ce dl. Marian Grigore, directorul executiv al ultimei organizații menționate a cerut scuze în mod public. Anunțuri similare pentru bodyguarzi în care se menționează explicit că romii nu pot candida au mai apărut în paginile de anunțuri ale cotidianului *Anunțul Telefonice* în perioada 12-28 martie 2001. Problema excluderii candidaților romi în anunțurile de locuri de muncă a fost recent recunoscută de conducătorul de atunci al Departamentului pentru Minoritățile Naționale al Guvernului României, Péter Eckstein Kovács, în timpul cuvântării sale de la Conferința europeană împotriva rasismului, care a avut loc în 2000, la Strasbourg, Franța.²¹⁶

categorii defavorizate, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia, într-un raport de muncă și protecție socială, manifestată în următoarele domenii:

- a) încheierea, suspendarea, modificarea sau încetarea raportului de muncă;
 - b) stabilirea și modificarea atribuțiilor de serviciu, locului de muncă sau a salariului;
 - c) acordarea drepturilor sociale, altele decât cele ce reprezintă salariul;
 - d) formarea, perfecționarea, reconversia și promovarea profesională;
 - e) aplicarea măsurilor disciplinare;
 - f) dreptul de aderare la sindicat și accesul la facilitățile acordate de acesta;
 - g) orice alte condiții de prestare a muncii, potrivit legislației în vigoare."
- Articolul 7: "(1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzul unei persoane fizice sau juridice de a angaja în muncă o persoană pe motiv că aceasta aparține unei rase, naționalități, etniei, religii, categorii sociale sau categorii defavorizate ori datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia. (2) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea ocupării unui post, prin anunț sau concurs lansat de angajator sau de reprezentantul acestuia, de apartenența la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau categorie defavorizată, de vârstă, de sex sau orientarea sexuală, respectiv de convingerile candidaților, cu excepția situației prevăzute la art. 2 alin. (4). ¶Nota editorului: Articolul 2, paragraful 4 al Ordonanței prevede posibilitatea ca autoritățile și instituțiile sau persoanele private să se angajeze în adoptarea de măsuri pozitive și discriminare pozitivă în favoarea grupurilor dezavantajate. (3) Persoanele fizice și juridice cu atribuții în medierea și repartizarea în muncă vor aplica un tratament egal tuturor celor aflați în căutarea unui loc de muncă, vor asigura tuturor persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă accesul liber și egal la consultarea cererii și ofertei de pe piața muncii, la consultanță cu privire la posibilitățile de ocupare a unui loc de muncă și de obținere a unei calificări, și vor refuza sprijinirea cererilor discriminatorii ale angajatorilor. Angajatorii vor asigura confidențialitatea datelor privitoare la rasa, naționalitatea, etnia, religia, sexul, orientarea sexuală sau a altor date cu caracter privat care privesc persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă."
 - Articolul 8: "Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea angajaților de către angajatori în raport cu prestațiile sociale pe care le acordă acestora, datorită apartenenței angajaților la o rasă, naționalitate, comunități lingvistice, origine etnică, religie, categorie socială sau categorie defavorizată ori datorită vârstei, sexului, orientării sexuale sau convingerilor acestora."

²¹⁶ Dl. Péter Eckstein Kovács, cuvântare ținută și distribuită la Conferința europeană împotriva rasismului, Strasbourg, 13 octombrie 2000.

Chiar și unde discriminarea nu este explicită, ura datorată motivelor rasiale joacă un rol important în nereușita romilor de a obține un loc de muncă bine plătit. Spre exemplu, în 1999, unei studente de origine roma de la o universitate din București, cu cunoștințe de operare pe calculator, vorbitoare de limba engleză și franceză, în timpul interviului prin telefon pentru o slujbă de secretară i s-a spus că era o "candidată perfectă". Cu toate acestea, când s-a prezentat în persoană la firma în discuție, două ore mai târziu, pentru un alt interviu, i s-a spus că postul fusese deja ocupat.²¹⁷ În același an, organizația *Romani CRISS* a efectuat mai multe teste prin trimiterea unei persoane de origine roma, bine educată și calificată, dar cu tenul foarte închis la culoare, să candideze pentru diverse posturi; candidatul a fost în mod regulat respins.²¹⁸ Discriminarea la angajare este dublată de discriminarea și abuzurile pe care le suferă romii în ceea ce privește educația; acești doi factori adesea contribuie la imposibilitatea de a-și asigura specializările necesare unui loc de muncă calificat.

Acei romi care sunt angajați, au relatat frecvent, în timpul studiului realizat de *CEDR* tratamentul abuziv de la locul de muncă, cum ar fi faptul că lor li se dau sarcinile cele mai grele. În zonele rurale, singurul loc de muncă pe care îl pot găsi romii este munca sezonieră în agricultură, unde pentru o singură zi de lucru romii primesc o plată mizeră și în schimb li se cere să lucreze până târziu.²¹⁹ În unele cazuri, conform unor declarații, romii primesc mai puțini bani decât românii pentru același tip de muncă. La o fermă cooperatistă din afara orașului Mangalia, s-a raportat *CEDR* faptul că în luna august, 1999, romii din zonă au refuzat să lucreze o zi întreagă pentru 20.000 lei (aproximativ echivalentul unui euro), în vreme ce muncitorii de alte etnii care au fost angajați ulterior au fost plătiți cu 100.000 lei (aproximativ cinci euro) pe zi plus mâncare.²²⁰ Dl. Daniel Vasile, un avocat rom din București a declarat *CEDR* că în munca sa de zi cu zi, în timpul întâlnirilor cu autoritățile în diversele sale procese, "Nu le vine niciodată [autorităților] să creadă că eu aș putea fi avocat. Prima întrebare ce mi se pune este dacă tatăl meu nu este cumva străin. Cu toții presupun că sunt arab sau ceva de genul acesta. Nimeni nu bănuiește că sunt rom."²²¹

Mulți romi care practică meșteșuguri tradiționale romani, cum ar fi fierăritul, se confruntă cu numeroase obstacole când trebuie să primească autorizațiile necesare practicării meseriei lor în cadru legal. Autorizațiile trebuie obținute de la primăria locală, și pentru ca să primească o autorizație, o persoană trebuie să facă dovada unei specializări adecvate, sau o dovadă oficială a cel puțin trei ani de experiență în domeniu.

²¹⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Diana Sima, 11 mai 2000, Turnu Măgurele.

²¹⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Virgil Bițu, 9 mai 2000, București. Despre "testare", vezi Alemu, Fitsum, "Testing to Prove Racial Discrimination: Methodology and Application in Hungary", *Roma Rights*, 3/2000, pp. 69-75, document accesabil la adresa de Internet: http://errc.org/rr_nr3_2000/legal_defence.shtml.

²¹⁹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Napoleon Voicu, 12 mai 2000, Ocolna; și Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Vicșorean Radu, 12 mai 2000, Ocolna.

²²⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Vasile Cobzaru, 14 mai 2000, Mangalia.

²²¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Daniel Vasile, 31 ianuarie, 2001, București.

Documentele de autorizare sunt aproape imposibil de obținut pentru majoritatea romilor, deoarece aceștia "fură meseria" și câștigă experiență în cadrul familiei. În plus, cei care doresc să-și vândă produse trebuie să obțină încă o autorizație, tot de la primărie. Conform mărturiilor adunate de CEDR de la numeroși romi din toată România, aceste două proceduri administrative sunt lungi, complicate, costisitoare și diferă de la o primărie la alta, acest din urmă factor creând dificultate acelor romi care sunt nomazi. Mita adusă oficialităților municipale pare adesea a fi considerată obligatorie.

Guvernul român nu a luat până la ora actuală nici o măsură concretă pentru îmbunătățirea situației mizere a romilor în cea ce privește locurile de muncă, aparent limitându-și contribuția la aprobarea propunerilor făcute de organizații neguvernamentale care acționează în acest domeniu.

7.4. Accesul la bunuri și servicii

În numeroase locuri din toată România, romilor nu li se oferă servicii în magazine, restaurante, discoteci și alte locuri publice sau nu li se permite deloc accesul.²²²

Romilor adesea nu li se oferă serviciile în magazinele românești. Într-un caz, în Craiova, la începutul lunii aprilie 2000, d-lui Nicolae Dumitru din Craiova, împreună cu soția și fiica sa li s-a refuzat accesul într-o cofetărie numită "New York". Familia a intrat în local, au ales niște prăjituri au plătit pentru ele la casă, dar înainte să primească prăjiturile, un bărbat de față, i-a făcut semn vânzătoarei să nu-i servească. După spusele d-lui Dumitru, bărbatul era unul dintre patronii localului. Vânzătoarea a declarat mai târziu că nu putea să-i servească, iar la întrebarea de ce, a răspuns "Nu avem voie să vă servim pentru că sunteți țigani." Vânzătoarea le-a returnat banii și le-a cerut să părăsească localul, după care familia a plecat.²²³ În mod similar, în data de 10 mai, în București, o tânără de origine roma nu a fost servită într-un magazin, și după ce a făcut un comentariu referitor la incident către o prietenă de față, proprietarul a replicat că "era magazinul lui", însemnând prin acesta că putea să facă ceea ce dorea el.²²⁴ Conform

²²² Articolul 13 al Ordonanței Guvernamentale privind prevenirea și pedepsirea tuturor formelor de discriminare stipulează: "Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane la serviciile oferite de hoteluri, teatre, cinematografe, biblioteci, magazine, restaurante, baruri, discoteci sau orice alți prestatori de servicii, indiferent dacă sunt în proprietate privată sau publică, ori de companiile de transport în comun - prin avion, vapor, tren, metrou, autobuz, troleibuz, tramvai, taxi sau prin alte mijloace -, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză." Articolul 14 al Ordonanței stipulează: "Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea acordării pentru o persoană sau pentru un grup de persoane a unor drepturi sau facilități, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză."

²²³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Nicolae Dumitru, 13 mai 2000, Craiova.

²²⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Diana Sima, 11 mai 2000, Turnu Măgurele.

organizației *Romani CRISS*, în localitatea Suceava, în nord-estul României, se pare că țiganiilor nu aveau voie să intre într-unul din magazinele aparținând vice-primarului orașului.²²⁵

De asemenea, romilor li se refuză adesea accesul în restaurante, baruri și discoteci. În noaptea de 12 mai 2000, spre exemplu, unui grup de asociați ai *CEDR*, format din doi romi cetățeni români și un cetățean britanic, ale cărui trăsături sud asiatice adesea erau confundate în România cu cele ale romilor, nu i-a fost permis să intre în discoteca "Gin Gin" din Craiova. După ce grupul a cerut o explicație de la bodyguardzi, aceștia au răspuns ca era un club studentesc și că era nevoie să prezinți o legitimație de student pentru a avea acces. Cu toate acestea, nu exista nici un anunț conținând o astfel de informație, nici în afara clubului, nici în interior. Mai mult chiar, câteva minute mai devreme, un cercetător de altă etnie din același centru *CEDR* intrase în discotecă fără să fie nevoie să arate nici o legitimație. Doar după ce membrul britanic al grupului a început să vorbească în engleză și și-a arătat legitimația internațională de student, li s-a permis să intre în discotecă.²²⁶ Se pare că aceeași discotecă a afișat un anunț care spunea "Accesul interzis romilor și câinilor."²²⁷ De asemenea, tot în Craiova, dl. Ion Cazacu a declarat *CEDR* faptul că fiul său a încercat să intre într-o discotecă/restaurant, intitulat "Aristocrat" și, conform relatărilor, nu i s-a dat voie datorită etniei sale roma.²²⁸

Astfel de practici discriminatorii au fost dovedite cu documente și în București. Organizația neguvernamentală *Romani CRISS*, cu sediul în București, spre exemplu a realizat o acțiune de testare cu privire la accesul romilor în discotecile și cluburile din București, în zilele de 5 și 6 mai 2000. Membrii romi ai grupului de testare nu au avut voie să intre în mai multe cluburi dintr-un campus universitar din București, și de asemenea li s-a refuzat accesul în mai multe cluburi de noapte, cu scuza că nu aveau "legitimație de membru", în timp ce colegii lor de alte etnii au putut să intre fără să li se ceară vreun document. Organizația *Romani CRISS* a anunțat că a înaintat o plângere cu privire la respectivele cazuri la Avocatul Poporului. Până la data de 21 iunie 2001, organizația nu a primit nici un răspuns la reclamația făcută.

În mod similar, în data de 26 ianuarie, 2001, și din nou, în 2 februarie, 2001, angajații unui local numit "Angely" din Pitești, județul Argeș, nu au permis accesul romilor în local. În timpul acestui incident, proprietarul a fost înregistrat pe bandă video, declarând că restaurantul nu-i servește pe "țigani". În 6 februarie, 2001, dl. Cristinel Feraru, dl. Mădălin Morteau și dl. Virgil Petriu – trei dintre cei patru romi care în data de 2 februarie nu au avut acces în local au înaintat o plângere la Curtea Supremă în data de 6

²²⁵ Comunicare între *Romani CRISS* și *ERRC*, 28 octombrie 1999, București.

²²⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Diana Sima, 13 mai 2000, Craiova; interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Mona Rai, 13 mai 2000, Craiova; și interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Nevers Crăciun, 13 mai 2000, Craiova.

²²⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Diana Sima, 13 mai 2000, Craiova; afirmația că această discotecă la un moment dat a prezentat un anunț rasist interzicând accesul romilor a fost coroborată de un număr de localnici români din Craiova în luna mai 2002.

²²⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Ion Cazacu, 13 mai 2000, Craiova; data incidentului nu a fost specificată.

februarie 2001. La vremea când acest raport a fost dat la tipar, cazul era încă nerezolvat.²²⁹

Necesitatea prezentării anumitor documente este un pretext răspândit pentru interzicerea accesului romilor în baruri și restaurante. În 1998, spre exemplu, în Cluj-Napoca, în nord-vestul României, oamenii de pază dintr-un club disco nu au permis accesul unui grup de romi veniți din alte părți ale țării să ia parte la un seminar în Cluj-Napoca. Mai întâi romilor li s-a cerut de către bodyguardzi să prezinte legitimațiile de student, și când aceștia le-au arătat, li s-a spus că nu erau valabile, deoarece, pentru ca să intre în discotecă, "trebuiau să fie studenți în Cluj-Napoca." Mai târziu, grupul a asistat la intrarea unui grup de persoane de alte etnii fără ca acestora să li se ceară vreun document.²³⁰

În iunie 1999 în Brăila, în estul României, unui grup de patru tineri romi i s-a cerut să părăsească un club disco pe motiv că cele două fete erau îmbrăcate în costume tradiționale. Conform rapoartelor, după ce una din chelnerițe le-a spus romilor că ar trebui să plece, menționând "costumația indecentă", proprietarul clubului s-a apropiat și acesta de ei, spunând că romii nu au voie în discotecă, după care grupul a plecat.²³¹

8. Romii în cadrul sistemului de învățământ din România

Începând cu 1992, Ministerul Educației din România a luat o serie de măsuri în privința romilor și a educației acestora, inclusiv discriminarea pozitivă pentru a asigura intrarea romilor la universitate; numirea inspectorilor la nivel județean pentru a monitoriza educația romilor, specializarea profesorilor de limba romani, dezvoltarea unui plan de învățământ pentru limba romani predată în școli; organizarea de tabere de vară pentru copiii; și oferirea de cursuri suplimentare de alfabetizare pentru romi. La universitatea din București s-a înființat o catedră pentru studiul limbii și literaturii romani. Studiile realizate de *CEDR* indică faptul că, în ciuda acestor eforturi, majoritatea copiilor romi din România rămân în mod semnificativ în urmă în ceea ce privește capacitatea lor de a-și cere dreptul la o educație folositoare și de substanță.²³² În România, deși conform legii, dreptul la educație este garantat, în practică educația poate fi inaccesibilă copiilor romi.²³³ Copiii romi din România sunt adesea excluși din școli. Unde copiii romi sunt

²²⁹ Raport de monitorizare locală *Romani CRISS/CEDR*, 21 iunie 2001.

²³⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Diana Sima, 13 mai 2000, Craiova.

²³¹ *Ibid.*

²³² Conform organizației *Salvați copiii, România*, "Sistemul educațional nu face decât să păstreze și să amplifice statutul de inegalitate dintre romi și majoritatea populației precum și alte grupuri etnice". Vezi *Salvați Copiii*, "Copiii romi în Europa", 1998, *Op. cit.*

²³³ În România, dreptul la educație este garantat prin constituție, ca și prin tratatele internaționale la care România este parte. Articolul 32(1) al Constituției României stipulează: "Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare." Articolul 26 al Declarației universale a drepturilor omului stipulează: "Fiecare individ are dreptul la educație." Articolul 2 al Protocolului 1 la Convenția europeană a drepturilor omului stipulează: "Nici unei persoane nu i se va refuza dreptul la educație." Articolul 13 al

totuși la școală, adesea fac parte din clase sau școli segregate rasial.²³⁴ În unele cazuri, aceștia sunt segregati în școli pentru copii handicapați mintal. Acolo unde copiii romi

Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC) stipulează: " Statele părți la aceasta convenție recunosc dreptul la educație. Statele consimt că educația are ca scop dezvoltarea deplină a personalității umane și a sentimentului demnității umane, și va întări respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale. De asemenea statele consimt că educația trebuie să permită tuturor indivizilor să participe efectiv la o societate liberă, să promoveze înțelegerea, toleranța și prietenia dintre toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice sau religioase, și mai mult să sprijine acțiunile Națiunilor Unite de menținere a păcii." România a ratificat PIDESC în 9 decembrie, 1974. Articolul 29(1) al Convenției drepturilor copilului (CDC) stipulează: "Statele părți consimt că educația copilului va avea ca scop: (a) dezvoltarea personalității copilului, talentelor și aptitudinilor mentale și fizice la potențialul lor maxim; (b) dezvoltarea respectului pentru drepturile omului și libertăților fundamentale, și pentru principiile care stau la loc de cinste în Carta Națiunilor Unite; (c) dezvoltarea respectului pentru părinți, pentru identitatea sa culturală, pentru limba și valorile sale, pentru valorile naționale ale țării în care trăiește copilul, pentru tare din care își trage originea și pentru alte civilizații decât cea proprie; (d) pregătirea copilului pentru o viață responsabilă într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între toate popoarele, grupurile etnice, naționale și religioase și între persoane aparținând populațiilor indigene; (e) dezvoltarea respectului pentru mediul înconjurător."

²³⁴ România este parte la numeroase tratate internaționale asupra drepturilor omului care în mod explicit interzic toate formele de discriminare, atât directă, cât și indirectă, în ceea ce privește educația. Articolul 5(e)(v) Convenției internaționale privind Eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CIEDR) stipulează: "În conformitate cu obligațiile fundamentale expuse în articolul 2 al acestei convenții, statele părți se obligă să interzică și să elimine discriminarea rasială în toate formele ei și să garanteze dreptul fiecărui individ, indiferent de rasă, culoare, naționalitate sau origine etnică, la egalitate în fața legii, mai cu seamă în ceea ce privește folosința următoarelor drepturi: [...] e) drepturi economice, sociale și culturale, în special [...] (v) dreptul la educație și pregătire; [...]" Articolul 3 al Convenției UNESCO privind discriminarea în educație, stipulează: "pentru a elimina și preveni discriminarea așa cum este ea înțeleasă prin prezenta convenție, statele părți se obligă: (a) &...? să întrerupă orice practică administrativă care implică discriminarea în educație; (b) să supravegheze, prin legislație dacă este necesar, să nu existe discriminare la admiterea elevilor în instituțiile de învățământ." România a ratificat convenția UNESCO în 1964.

Legislația internă oferă garanții similare; Ordonanța Guvernului României privind prevenirea și pedepsirea tuturor formelor de discriminare include la secțiunea 3 prevederi ce garantează accesul la educație, indiferent de origine etnică sau rasială. În mod specific, Articolul 15 al Ordonanței stipulează:

- "(1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane la sistemul de educație de stat sau privat, la orice formă, grad și nivel, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.
- (2) Prevederile alineatului precedent se aplică tuturor fazelor sau etapelor din sistemul educațional, inclusiv la admiterea sau la înscrierea în unitățile ori instituțiile de învățământ și la evaluarea ori examinarea cunoștințelor.
- (3) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, solicitarea unor declarații doveditoare a apartenenței acelei persoane sau acelu grup la etnia respectivă, care să condiționeze accesul unei persoane sau al unui grup de persoane la educație în limba maternă. Excepție face situația în care în învățământul liceal și universitar candidații concurează pe locuri special acordate pentru o anumită minoritate și se impune dovedirea,

urmează școli normale, cazurile de abuzuri fizice și tratament umilitor atât din partea personalului școlii, cât și din partea copiilor de alte etnii sunt destul de frecvente.

8.1. Excluderea din școală

Legea românească a învățământului recunoaște "drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ pentru toți cetățenii."²³⁵ Studiile realizate de CEDR în România au scos la iveală faptul că acolo unde este vorba despre copii romi, acest drept este adesea încălcat. Prejudecățile rasiale, obstacolele birocratice și sărăcia împiedică efectiv accesul la învățământ pentru mulți copii romi.

Spre exemplu, lipsa actelor de identitate a fost folosită drept pretext pentru a nu da dreptul copiilor romi să urmeze o școală.²³⁶ În Timișoara, lângă granița de vest a

printr-un act din partea unei organizații legal constituite a minorității respective, a apartenenței la această minoritate.

- (4) Prevederile alin. (1), (2) și (3) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ de a refuza înscrierea sau admiterea unei persoane ale cărei cunoștințe și/sau rezultate anterioare nu corespund standardelor sau condițiilor de înscriere cerute pentru accesul în instituția respectivă, atât timp cât refuzul nu este determinat de apartenența persoanei în cauză la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia.
- (5) Prevederile alin. (1) și (2) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ pentru pregătirea personalului de cult de a refuza înscrierea unei persoane al cărei statut confesional nu corespunde condițiilor stabilite pentru accesul în instituția respectivă.
- (6) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice îngrădiri pe criterii de apartenență la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată în procesul de înființare și de acreditare a instituțiilor de învățământ înființate în cadrul legislativ în vigoare."

²³⁵ Vezi Articolul 5(1) al legii românești a educației, adoptată ca Legea învățământului nr. 84/1995, amendată prin Ordonanța Guvernamentală nr. 36/1997 și prin Legea nr. 151/1999.

²³⁶ Cercetătoarea în drepturile omului Ina Zoon a scris recent despre importanța documentelor -- și despre rolul jucat de lipsa acestora în excluderea romilor --- pentru realizarea drepturilor de bază în România: "Existența documentelor de identitate este o condiție *sine qua non* pentru accederea la asistență socială, la servicii medicale sau la acordarea de locuințe sociale. Lipsa acestor documente afectează grav exercitarea multor altele drepturi, punând în pericol libertatea persoanei, împiedicând participarea individului la viața comunității, și prohibind accesului la locuri de muncă și educație. Lipsa actelor este una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă un larg segment al populației romani din România. Grupul de lucru al asociațiilor de romi (GLAR) considera că orice abordare strategică a problemelor romilor din România trebuie să pună pe primul loc sprijinul în vederea obținerii de acte de identitate. Cele mai frecvent menționate acte ca fiind lipsă sunt certificatul de naștere și buletinul/cartea de identitate. Lipsa certificatelor de căsătorie civilă pune mari probleme legale, dar și unele sensibile de natură culturală, în ceea ce privește acceptarea instituției căsătoriei civile în cadrul comunității de romi. [...] Certificatele de naștere pot lipsi datorită faptului că nașterile au loc acasă, și părinții neglijează sau amână înregistrarea noi-născuților. Prevederile legale prin care se aplică amenzi foarte mari pentru întârzierea înregistrării copilului, lipsa de interes a asistenților sociali de a le oferi ajutorul romilor, corupția din administrație sunt obstacole în plus în calea obținerii certificatelor de naștere. Experții descriu lipsa certificatelor de naștere, a buletinelor/cărților de identitate ca fiind un "fenomen de masă". Mii dintre romi nu au acte legale care să reflecte corect

României, părinții romi care doreau să-și înscrie copiii la o școală din localitate, au descoperit că acest lucru era imposibil deoarece copiii lor nu aveau certificate de naștere eliberate în România.²³⁷ La începutul anilor '90, un mare număr de familii de romi din Timișoara au plecat în Germania și au fost forțați să se întoarcă în România ca urmare a unei înțelegeri de repatriere semnate între guvernele român și german, în septembrie 1992. Un caz ilustrativ pentru obstacolele întâlnite de acest grup particular de copii romi este cel al Claudiei Tranca, născută în Leipzig, Germania, în 1992, și care mai târziu s-a mutat cu familia în România, într-o suburbie a Bucureștiului, în Voluntari.²³⁸ În 1999, autoritățile locale au refuzat să-i permită Claudiei să intre în sistemul școlar românesc, cu scuza că certificatul ei de naștere trebuie mai întâi tradus din limba germană în limba română. Chiar mai mult, autoritățile le-au cerut părinților Claudiei să renunțe la cetățenia germană a acesteia pentru a o putea înscrie la școală.²³⁹ Mai târziu, autoritățile i-au pretins Claudiei să aibă certificat de naștere românesc pentru a-i dovedi cetățenia română. De fapt, conform legislației românești, copiii primesc automat cetățenia părinților. Ca urmare a intervenției Comisiei de securitate și cooperare în Europa a departamentului de Stat al Statelor Unite, Claudia Tranca a fost în cele din urmă primită la școală în toamna anului 1999. Cu toate acestea, majoritatea copiilor de romi din România nu au posibilitatea de a fi ajutați de guvernul Statelor Unite pentru a li se oferi accesul la sistemul de învățământ.

O altă problemă legată de accesul în școli pentru copiii romi care au fost forțați să se întoarcă din Germania după înțelegerea de repatriere din 1992 pornește de la faptul că autoritățile din învățământ adesea refuză să le recunoască școlarizarea în străinătate.²⁴⁰

legătura de familie sau statutul legal." (vezi Zoon, Ina, *Op. cit.*, pp.35-36). În cazuri extreme, unii romi pot să nici nu aibă cetățenie. Un raport în curs de elaborare al organizației *Salvați copiii, UK* estimează că 1200-6000 romi din România ar putea fi apatrizi. (Save the Children Fund UK, "Denied a Future? The Right to Education of Roma/Gypsy and Traveller Children", apărut în proiect în mai 2001 (raportul final va apărea în octombrie 2001), pag. 25). recenta publicație a Guvernului României "Strategia guvernamentală pentru ameliorarea condiției romilor" recunoaște faptul că statutul de apatrid este o problemă a romilor, atunci când enunță ca scop al politicii guvernamentale "rezolvarea cazurilor de apatrizi romi din România." (Guvernul României, Ministerul informației publice, "Strategia guvernamentală pentru ameliorarea situației romilor", București 2001, adoptată ca hotărâre guvernamentală nr. 430 p. 8).

²³⁷ Înalt comisarul OSCE cu problemele minorităților naționale, "Raport asupra situației romilor și Sinti din zona OSCE" remarcă faptul că "În orașul românesc Timișoara, părinții s-au confruntat cu numeroase bariere în această privință, încât a trebuit să convingă o profesoară de origine roma să organizeze un program alternativ de educație la ea acasă." Vezi Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Înaltul comisar cu problemele minorităților "Report on the Situation of Roma and Sinti in the OSCE Area", pag. 73. Vezi de asemenea Zoon, Ina, *Op. cit.*, pp. 38-39.

²³⁸ Cazul a fost relatat *Centrului European pentru Drepturile Romilor* de către Guvernul Statelor Unite, Comisia pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) în 22 septembrie 2000.

²³⁹ Înainte de 1999, legea germană nu conținea nici o prevedere, în afară de procedura de naturalizare, pentru ca cetățenii negermani născuți în Germania să primească cetățenie germană, și chiar mai târziu, prevederile legate de cei care nu erau etnici germani au rămas restrictive; Claudia Tranca nu avea nici o cetățenie germană la care să renunțe.

²⁴⁰ Înaltul comisar OSCE pentru Minoritățile Naționale a descoperit faptul că: "Deși unii dintre copiii în discuție au urmat școala în străinătate (și nu puțini au fost străluciți, printre aceia care au emigrat în Germania, mulți au reușit rapid să stăpânească limba germană), școlile locale din Timișoara nu le-a recunoscut școlarizarea în străinătate pe motiv de plasare în clase." Vezi

Prin urmare, multor copii romi li s-a refuzat accesul la școală pe motiv că trecuseră de vârsta școlarizării. Conform Înalț Comisarului cu problemele minorităților "deși acest lucru nu ar fi trebuit să le împiedice înscrierea la școală, multora, după cum își amintesc părinții, li s-a refuzat dreptul de a fi înscriși pe motiv că erau "prea mari".²⁴¹

Studiile efectuate de CEDR în România au dovedit că mulți copii romi care nu au reușit să înceapă școala la vârsta normală, sau au întrerupt-o se confruntă cu serioase obstacole în a se înscrie, în pofida prevederilor din legislația românească privitoare la educația celor care au depășit vârsta legală pentru începerea școlii.²⁴² Într-un caz, cercetătorii de la CEDR au descoperit faptul că autoritățile din școli au aplicat aparent o gamă de motive pentru a exclude copiii și tinerii romi de la școală, în satul Pintic, județul Bistrița-Năsăud. Un grup de 25 de romi din satul Pintic, cu vârsta între 10-25 de ani, care erau analfabeți sau semi-analfabeți, au dorit să învețe să scrie și să citească. Ministerul Educației se pare că a respins cererea organizației internaționale neguvernamentale *Médecins Sans Frontières* de a crea o clasă de alfabetizare. În luarea deciziei, Ministerul a făcut referire la Articolul 6 al Legii educației, conform căruia, după vârsta de 16 ani școlarizarea nu mai este obligatorie. Aparent Ministerul Educației a recomandat înscrierea la școală a copiilor romi sub 16 la școlile normale. În acest caz, *Médecins Sans Frontières* a încercat să-i înscrie în clasa I a unei școli normale pe ceilalți 20 de copii romi rămași. În acest scop, școala locală a trebuit să formeze o a doua clasă întâi pentru a îndeplini criteriile referitoare la numărul de elevi dintr-o clasă. Dar formarea unei noi clase necesita alocarea de noi fonduri și spații suplimentare. Dl. Patrick de Briey de la *Médecins Sans Frontières* a declarat CEDR: "Directorul școlii, directorii adjuncți și inspectoratul județean au fost reticenți în aprobarea formării acestei noi clase. Aceștia trăiau cu prejudecata că dacă acești copii nu au mers la școală când ar fi trebuit s-o facă, acum la vârsta asta existau mai puține șanse ca să facă acest lucru."²⁴³ În cele din urmă, Ministerul Educației a refuzat să aprobe formarea unei noi clase, motivând că, în conformitate cu legea educației, Articolul 20(4), Ministerul avea obligația legală de a asigura formarea de clase doar pentru persoanele care nu au absolvit primele patru clase de învățământ obligatoriu și care încă nu au împlinit 14 ani. Doar nouă copii din acest grup special îndeplineau această condiție. Acest număr, oricum, nu era suficient pentru a forma o clasă separată, pentru care numărul minim de elevi trebuie să fie de 10, conform legii educației, Articolul 158(1). Ca urmare, 25 de romi din satul Pintic au rămas în afara sistemului educațional.²⁴⁴ Părinții din cartierul

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Înalț comisarul pentru Minoritățile Naționale, *Op. cit.*, pag. 73.

²⁴¹ Vezi OSCE, *Op. cit.*, pag. 73.

²⁴² Legea educației, Articolul 20(4) stipulează: "Ministerul Învățământului poate aproba organizarea unor clase constituite din copii care, din diferite motive, nu au absolvit, până la vârsta de 14 ani, primele patru clase ale învățământului general obligatoriu."

²⁴³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Patrick de Briey, 27 septembrie 1997, Cluj-Napoca.

²⁴⁴ Autoritățile au mai declarat CEDR faptul că obstacolele majore în calea utilizării efective a prevederilor referitoare la crearea de clase pentru elevii ce se întorc la școală includ prevederea că frecvența este la zi (fapt adesea imposibil, deoarece persoanele în cauză lucrează deja) și rigiditatea în aplicarea lor, care nu este în consonanță cu flexibilitatea necesară ca persoanele să poată să-și reia educația. Spre exemplu, clasele oferite adesea amestecă toate vârstele în funcție de competențe, forțând adulții să ia parte la ore împreună cu copiii (interviu realizat de *Centrul*

Zăbrăuți , în București, au declarat *CEDR* în februarie 2001 faptul că, doar de patru ani încoace, copiii lor au început să aibă acces la școala locală. Li se refuzase înscrierea până în momentul în care a intervenit un membru al Parlamentului României.²⁴⁵

În multe cazuri, indiferența autorităților școlare vizavi de educația copiilor romi și reticenta de a le asigura accesul în școli are ca rezultat excluderea copiilor romi din sistemul educațional. Spre exemplu, pentru comunitatea de romii din Pata-Rât, situată la marginea orașului Cluj-Napoca, școala a fost practic inaccesibilă. Dl. Alexandru Ciorbă, un membru în vârstă al comunității, a declarat *CEDR* că ei doriseră să-și trimită copiii la școală, dar nu au știut unde să-i trimită, deoarece în zona lor nu exista o școală.²⁴⁶ Prin urmare, până în anul 1995, copiii din comunitatea de romi din Pata-Rât, numărând la acea vreme 132 în total, nu mergeau la școală. Cu ajutorul organizației *Médecins Sans Frontières*, în vara anului 1994, 20 de copii din comunitate au fost trimiși la o școală de vară la Școala generală nr. 12 din Cluj-Napoca, pentru a fi pregătiți să intre în clasa I de școală normală începând cu luna septembrie 1994. Un reprezentant al *Médecins Sans Frontières* a declarat *CEDR* ca eforturile organizației pentru integrarea copiilor romi în școală s-au lovit de rezistența școlii și a autorităților locale. Directorul Școlii Generale nr. 12 inițial a refuzat să înscrie copiii, aparent pe motiv că nu îndeplineau normele de igienă ale școlii și că dacă le-ar fi permis să intre în școală, "i-ar pune pe ceilalți copii în pericol."²⁴⁷ Acesta a cerut organizației *Médecins Sans Frontières* să supravegheze examenele medicale ale copiilor ce doreau să fie primiți la școală. Se pare că autoritățile școlare au prelungit luarea unei decizii în legătură cu înscrierea la școală a copiilor romi până când a fost prea târziu pentru înscrierea acestora. Ca urmare, copiii romi au mai pierdut un an școlar. În numeroase situații similare, copiii romi au pierdut ani de școlarizare, acest lucru afectând pentru totdeauna viața lor din școală și de după aceea.

Cercetări recente pe teren realizate de *CEDR* indică faptul că, din martie 1999, de când există inspectorii numiți de Ministerul Educației responsabili cu supravegherea accesului romilor la educație se poate vorbi de un impact pozitiv în depășirea problemei excluderii romilor din școli. Gravitatea problemei, ca de altfel și moștenirea unei atât de îndelungate excluderi, recomandă întărirea unor asemenea practici de supraveghere, și alocarea de resurse semnificative birourilor guvernamentale și organizațiilor neguvernamentale care activează în acest domeniu.

8.2. Segregarea rasială a copiilor romi în școlile românești

Mulți dintre copiii romi care totuși reușesc să intre în sistemul educațional, sunt educați în școli sau clase segregate, izolați de copiii de alte etnii și în general de întregul sistem

European pentru Drepturile Romilor cu dl. profesor Gheorghe Sarău, din Ministerul Educației, 1 februarie, 2001, București).

²⁴⁵ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Amica Vasile, 1 februarie 2001, București.

²⁴⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Alexandru Ciorba, 22 septembrie 1997, Pata-Rât.

²⁴⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Patrick de Briey, 22 septembrie 1999, Cluj-Napoca.

educațional românesc. Ca urmare, aceștia suferă de răul segregării rasiale și li se refuză dreptul la o educație de substanță.

Există acuzații supărătoare la adresa autorităților care au segregat copiii romi în clase separate în școlile normale doar pe motiv de origine etnică. Acest fapt se poate întâmpla ca urmare a prejudecăților împotriva romilor inculcate de către autorități părinților de alte etnii. CEDR a luat cunoștință de cazuri în care protestele aduse de părinții de alte etnii și refuzul lor de a-și lăsa copiii să învețe în aceleași clase cu copiii romi au avut ecou la autoritățile școlilor. Activistă și profesoară de origine roma, d-na Letiția Mark a declarat CEDR faptul că exemple de acest gen de segregare s-au întâlnit în ultimii ani în școli din București, Orești și Vălenii Lăpușului din județul Maramureș.²⁴⁸ Conform rapoartelor, înscrierea la școală a copiilor romi din comunitatea din Pata-Rât, județul Cluj, la școala generală nr. 12 din Cluj-Napoca pentru anul școlar 1995/1996 a provocat proteste din partea părinților de alte etnii. Profesorii din școală au declarat CEDR că părinții "s-au enervat și în timpul unei ședințe au afirmat că ei refuză să-și lase copiii să învețe împreună cu copiii de țigani". În urma acestor evenimente, directorul școlii a decis să-i plaseze pe copiii romi într-o clasă separată.²⁴⁹ Se pare că directorul școlii a dorit să-i mute pe copii într-o cu totul altă școală, dar din motive financiare, acest lucru nu s-a putut realiza.²⁵⁰ În mod similar d-na Vasile Amica, o mamă de origine roma din București, a declarat CEDR faptul că copiii ei nu învățau în aceeași clasă cu copiii de români: "Există o clasă pentru români și una pentru romi."²⁵¹

Acuzații similare au fost aduse și cu privire la grădinițe. Spre exemplu, în Mangalia, conform declarațiilor unor activiști locali, părinții copiilor de alte etnii au exercitat, se pare, presiuni asupra autorităților dintr-o grădiniță și au amenințat că își vor transfera copiii la o altă grădiniță dacă copiii romi vor fi acceptați în respectiva instituție. Aceste evenimente au condus la formarea unor facilități separate pentru copiii romi.²⁵²

²⁴⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Letiția Mark, 26 iunie 2001, Timișoara.

²⁴⁹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu profesorii de la școala generală nr. 12, 22 septembrie 1997, Cluj-Napoca. Un proiect de raport realizat de organizația neguvernamentală Salvați Copiii, UK face referire la un caz similar din orașul Coltău din județul Maramureș, *Op. cit.*, pag. 22.

²⁵⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Patrick de Briey, 10 septembrie 1997, Cluj-Napoca.

²⁵¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Vasile Amica, 1 februarie 2001, București. Un alt exemplu de segregare a copiilor romi de către autoritățile școlare s-a petrecut în orașul Caracal, în sudul României. Studiile realizate de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* în februarie 1998 au dovedit că școala generală nr. 6 avea clase formate doar din romi. Una dintre acestea era compusă din elevi romi care s-au înscris la școală mai târziu decât ceilalți elevi. O profesoară de la școala respectivă a declarat CEDR că hotărârea de a-i pune pe toți romii într-o clasă a aparținut autorităților școlare. (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Romanița Jorgakie, februarie 1998, București).

²⁵² Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Vasile Cobzaru, 14 mai 2000, Mangalia.

În unele cazuri, segregarea copiilor romi a luat forma plasării discriminatorii a romilor în școli pentru copii cu handicap sau cu nevoi educaționale speciale.²⁵³ Statisticile naționale referitoare la numărul copiilor de romi în astfel de școli nu sunt oferite publicului. Cu toate acestea, acolo unde s-a putut stabili cu aproximație numărul acestora, se estimează că este destul de mare pentru a constitui un motiv de îngrijorare. În Cluj-Napoca, școala pentru handicapții mintal deservește aproximativ 200 de copii, și conform surselor locale, mai mult de 70% dintre aceștia sunt romi.²⁵⁴

Autoritățile școlare locale dispun în întregime de înscrierea copiilor în școli²⁵⁵ iar prejudecățile împotriva romilor joacă un rol important în luarea unei decizii referitoare la plasarea într-o școală specială. Conform unei declarații făcute CEDR, în cazul în care un copil rom rămâne în urmă la învățătură, este foarte probabil ca acesta să fie etichetat ca deficient mintal. Prin lege, copiii pot fi trimiși la o școală ajutătoare doar cu acordul părinților.²⁵⁶ Cu toate acestea, ajutoarele materiale acordate părinților sau susținătorului legal atrag mulți părinți romi săraci, determinându-i să accepte să-și plaseze copiii în

²⁵³ Legea românească a educației stipulează, în Articolul 41(1): "Învățământul special se organizează de către Ministerul Învățământului, pentru preșcolarii și elevii cu deficiențe mintale, fizice, senzoriale, de limbaj, socioafective și de comportament, sau cu deficiențe asociate, în scopul instruirii și educării, al recuperării și integrării lor sociale" Conform Articolului 41(2), "Integrarea școlară a copiilor cu nevoi educaționale speciale se realizează prin unități de învățământ special, în grupe și clase speciale din unități preșcolare și școlare obișnuite, sau în unități de învățământ obișnuite, inclusiv în unități cu predare în limbile minorităților naționale." Trebuie remarcat ca nu există nici o politică oficială de segregare în România. Conform unui Document de Fond al Ministerului Educației Naționale din iunie 2000, "Învățământul special se organizează în scopul instruirii, educării, recuperării și integrării sociale a copiilor cu deficiențe, utilizând planuri de învățământ, programe școlare, manuale și tehnologii educaționale potrivite tipului și gradului de handicap al copilului. Rețeaua de învățământ special include grădinițe, școli primare și gimnaziale, școli profesionale și licee. Ca urmare a interesului Ministerului Educației acordat elevilor cu deficiențe, acesta a dezvoltat, în acord cu prevederile documentelor internaționale, un program pentru integrarea în societate a copiilor cu handicap. Programul are ca scop determinarea fiecărui copil cu probleme de învățare și de dezvoltare să urmeze o școală de stat, oferindu-i asistența psihopedagogică și de specialitate necesară. În același timp, programul inițiază procesul de pregătire și informare a comunității în vederea acceptării respectivilor copii în familii și în școli. În anul școlar 1999/2000, 8 județe au fost incluse în programul de integrare, iar în anul 2000/2001, programul va fi operațional în toată țara. În acest program, Ministerul Educației cooperează cu reprezentanța UNICEF din România, cu asociația RENINCO, cu alte organizații neguvernamentale." (Ministerul Educației, "Sistemul educațional românesc: Document de fond", București: Ministerul Educației, iunie 2000, document accesibil la următoarea adresă de Internet (în limba engleză, traducere oficială): <http://www.edu.ro/romanianeducationsystem>.

²⁵⁴ Cercetări pe teren realizate de *Centrul European pentru Drepturile Romilor*, 15 septembrie 2000, Cluj-Napoca.

²⁵⁵ Legea românească a educației, la Articolul 43 stipulează: "Tipul și gradul handicapului copilului se stabilesc de comisii de expertiză, interscolare și județene, subordonate inspectoratelor școlare".

²⁵⁶ Legea învățământului, la Articolul 45(1) prevede: "În învățământul preșcolar și primar, în funcție de evoluția copilului, se pot face propuneri de reorientare operativă dinspre școala specială spre școala de masă și invers sau dinspre căminul-școală spre școala specială și invers." Conform paragrafului 2 al aceluiași articol, "Propunerea de reorientare se face de către cadrul didactic care a lucrat cu copilul în cauză și de către psihologul școlar. Hotărârea de reorientare se ia de către comisia de expertiză, cu acordul familiei sau al susținătorului legal."

școli ajutoare. Pentru multe familii de romi, confruntate cu o sărăcie cruntă, trimiterea copiilor la o școală unde li se oferă mese gratuite, alimente și haine, reprezintă un mod de a le feri cel puțin copiilor lor o modalitate de subzistență.

O altă practică ce contribuie la segregarea rasială a copiilor romi în sistemul de învățământ românesc este plasarea în clase speciale separate în cadrul școlilor normale. Legea românească a educației stipulează formarea de clase speciale pentru copiii cu dificultăți de învățare. Studiile realizate de CEDR sugerează că acolo unde aceste clase există, sunt predominant formate din copii romi.²⁵⁷ CEDR s-a documentat asupra mai multor cazuri în care autoritățile școlare au recurs la plasare copiilor de romi în clase speciale, în ciuda faptului că aceștia nu prezentau nici un handicap. Directorul Școlii generale nr. 12 din Cluj-Napoca a declarat CEDR că clasele speciale erau formate datorită "nevoilor speciale ale copiilor romi, care provin dintr-un mediu el însuși handicapat din punct de vedere social."²⁵⁸ Conform aceluiași director de școală, copiii romi sunt plasați în aceste clase pe motivul că provin dintr-un "mediu defavorizat" și pentru că "comportamentul lor nu corespunde cu al celorlalți copii."²⁵⁹ Conform unui psiholog școlar, copiii romi au fost plasați în aceste școli nu pentru că erau handicapați, ci pentru că "aveau tulburări comportamentale datorate vieții lor de familie," sau pentru că "profesorii nu știau ce să facă cu ei."²⁶⁰

În vreme ce plasarea copiilor romi în programe educaționale speciale se poate întâmpla cu destulă ușurință, reintegrarea din clase speciale sau școli ajutoare înapoi în școlile normale este cu mult îngreunată de obstacole birocratice și adesea, în practică, nu este posibilă. O comisie de expertiză are sarcina să hotărască dacă transferul este posibil.²⁶¹ Cu toate acestea, conflicte de interese adesea îngreunează capacitatea comisiei de a lua o hotărâre judicioasă. Spre exemplu, adesea se întâmplă ca membrii comisiei să facă parte din administrația școlilor speciale și să dorească menținerea unui număr constant de elevi în școlile lor.²⁶² În cazul claselor speciale, directorul școlii care găzduiește clasa respectivă are o mare putere de decizie în privința faptului dacă elevul va rămâne în clasa specială sau va fi integrat într-o clasă normală, și mulți dintre directori se opun educației mixte. Un director de școală a declarat CEDR următoarele: "Copiii de romi aparținând claselor speciale din această școală sunt mai mari decât media de vârstă obișnuită și nu pot fi puși într-o clasă normală. De asemenea, nivelul lor cultural este așa

²⁵⁷ Vezi, de exemplu, interviul realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Liviu Matei, 11 septembrie 1997, Cluj-Napoca, ca și interviul realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Eva Zorgo, 15 septembrie 1997, Cluj-Napoca. D-na Zorgo este psiholog școlar, și la vremea interviului, membră a comisiei din Cluj Napoca.

²⁵⁸ Interviul realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Gaje Dumitru, 11 septembrie 1997, Cluj-Napoca.

²⁵⁹ *Ibid.*

²⁶⁰ Interviul realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Eva Zorgo, 15 septembrie 1997, Cluj-Napoca.

²⁶¹ Legea învățământului, Articolul 45(2).

²⁶² Studiul realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* în România în 1997 a descoperit că președintele Comisiei de Expertiză din județul Cluj pentru admiterea în școlile speciale era de asemenea și directorul școlilor generale nr. 1 și nr. 2 din Cluj Napoca.

de scăzut și sunt atât de săraci, încât nu pot satisface cerințele impuse de o clasă normală.²⁶³

Organizațiile neguvernamentale ce activează în domeniul educației romilor au început de curând să raporteze existența unui nou pretext pentru segregarea copiilor romi din România. Autoritățile școlare profită abuziv de prevederile programului Ministerului Educației referitor la educația în limba minorităților, formând clase de "limba romani" pentru elevii romi, dar unde de fapt nu se predă nici o limbă romani. D-na Delia Grigore, de la organizația neguvernamentală *Aven Amentza*, cu sediul în București, a declarat *CEDR*: "Unii directori de școală, în încercarea de a pune predarea limbii romani într-o lumină proastă, au aplicat în practică [predarea limbii romani] într-un mod care a condus la segregarea romilor în clase separate, uneori chiar fără ca limba romani să fie predată în aceste clase. Lipsa limbii romani este în general justificată cu scuza că nu s-a putut găsi un profesor."²⁶⁴

Însă, mult mai frecvent, școlile segregate pentru romi, sunt, de fapt rezultatul segregării rezidențiale, prin separarea așezămintelor de romi care pot fi vechi de sute de ani.²⁶⁵ Studiile pe teren realizate de *CEDR* au scos la iveală faptul că pe toată întinderea României, copiii romi care trăiesc în ghetouri de romi, urmează alte școli decât copiii de alte etnii de aceeași vârstă, și asta într-o situație de izolare, subliniată și de separarea geografică de societatea românească obișnuită. Această formă de segregare este atât de întâlnită, încât aproape că pare invizibilă pentru locuitorii României, atât romi, cât și de alte etnii și chiar și pentru vizitatorii străini, ca și cum ar fi vorba de o trăsătură a peisajului.

Toate școlile situate în cartiere de romi, vizitate de *CEDR* erau vizibil inferioare în ceea ce privește standardele materiale comparativ cu școlile situate în zone în care nu locuiesc romi. De asemenea, procesul de învățare din aceste școli este la un nivel scăzut. Profesor și activist roma, d-na Letiția Mark a declarat *CEDR*: "Cu foarte puține excepții, școlile din cartierele de romi sunt într-o stare foarte proastă. Profesorii sunt foarte puțin

²⁶³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Gaje Dumitru, 11 septembrie 1997, Cluj-Napoca.

²⁶⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Delia Grigore, 27 iunie 2001.

²⁶⁵ În " Recomandarea Generală nr. 19 privind 'Segregarea rasială și apartheid-ul'", Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale menționează: "Comitetul consideră că obligația de a eradica toate practicile de această natură include obligația de a eradica și consecințele acestor practici adoptate sau tolerate de guvernele anterioare ale statului sau impuse de forțe exterioare statului în cauză. [...] Comitetul observă faptul că în vreme ce condițiile pentru segregarea completă sau parțială ar fi putut, în unele țări, fi create prin politici guvernamentale, o condiție a segregării parțiale poate de asemenea apărea neintenționat, ca urmare a acțiunilor unor persoane fizice. În multe orașe, tiparele rezidențiale sunt influențate de diferențele între grupuri în ceea ce privește venitul, care uneori sunt combinate cu diferențe de rasa, culoare, obârșie socială, origine etnică sau națională, astfel că locuitorii pot fi stigmatizați și indivizii pot suferi de o forma de discriminare în care motivele rasiale se împletesc cu unele de altă natură. [...] Prin urmare, comitetul afirmă că o stare de segregare rasială poate fi provocată fără nici o inițiativă sau implicare directă a autorităților publice.[...] " (Comitetul Națiunilor Unite pentru eliminarea discriminării rasiale, "Segregarea rasială și apartheid-ul (Art. 3):. 18/08/95. Recomandarea Generală nr. 19").

motivați. Materialele didactice nu sunt adecvate și adesea profesorii nu sunt interesați de elevii lor.²⁶⁶ Un băiat intervievat de organizația Salvați copiii, România a declarat că absolvise șase clase și cu toate acestea nu știa să citească sau să scrie; acesta studiasse într-o școală frecventată doar de copii romi.²⁶⁷ În mod similar, în satul Ocolna, cu toată populația de origine roma, în mai 2000, CEDR a întâlnit copii romi ce frecventau școala primară, dar care nu-și cunoșteau nici vârsta; copii de 12 ani care nu puteau să-și scrie numele; și de asemenea tineri din generațiile anterioare, absolvenți ai școlii primare din localitate, care nu știau nici să scrie, nici să citească.²⁶⁸

8.3. Abuzurile pe considerente rasiale asupra copiilor romi în școlile românești

Acolo unde copiii romi au depășit obstacolele în calea înscrierii lor la o școală cu elevi predominant de alte etnii și sunt educați într-un mediu nesegregat, adesea aceștia s-au confruntat atât cu tratamentul discriminatoriu exercitat de profesori cât și cu abuzurile elevilor de alte etnii. În mod ocazional, acest tratament a fost însoțit de abuzuri fizice din partea profesorilor de alte etnii, inclusiv prin folosirea pedepselor corporale pentru încălcări minore de disciplină școlară, cum ar fi vorbitul în timpul orei.

În satul Bonțida, lângă Cluj-Napoca, în ianuarie 1998, spre exemplu, un director de școală a tras-o de urechi pe o elevă atât de tare încât aceasta a început să sângereze și a trebuit să meargă la cabinetul medical.²⁶⁹ După ce mama fetei a obținut un certificat medical pentru leziunea provocată, fiul directorului, și el profesor în școală a hărțuit familia ca să nu depună plângere împotriva directorului. D-na Carmen Cazacu, un asistent social stagiar de la școala generală nr. 31 din București a declarat de asemenea CEDR faptul că unii profesori încercau să-i umilească pe elevii romi în fața clasei. În ianuarie 2001, d-na Cazacu a intrat într-o clasă pentru a-i informa pe elevi că va ține o oră de limba romani în ziua următoare, pentru aceia care doreau să participe. Profesorul de la clasă a replicat, întrebându-i pe elevi: "Deci, care-i țigan de aici?" și i-a încurajat pe elevi să-i arate cu degetul pe elevii romi.²⁷⁰

Copiii romi ce frecventează școli predominant cu elevi de alte etnii sunt adesea expuși la abuzuri verbale din partea copiilor de alte etnii, abuzuri care nu sunt corectate de

Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Letiția Mark, 26 iunie 2001, Timișoara.

²⁶⁷ Vezi interviul realizat de Salvați copiii cu dl. Sorin Ilieșiu, "Șanse egale?" documentar video, organizația Salvați copiii, România, 1998.

²⁶⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na M.C., 12 mai 2000, Ocolna; interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na S.S., 12 mai 2000, Ocolna; și interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. E.R., 12 mai 2000, Ocolna.

²⁶⁹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na R.M., 5 martie 1998, Bonțida; interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na L.M., 5 martie 1998, Bonțida.

²⁷⁰ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Carmen Cazacu, 1 februarie, 2001, București.

profesori sau personalul din școală; copiii romi sunt numiți "țigani" și sunt acuzați de colegii lor că ar fi murdari și că au păduchi și boli. "[Colegii mei] au spus că sunt țigancă și că nu aveam ce să caut acolo," a spus CEDR o fetiță de 13 ani din Alexandria.²⁷¹ Într-o înregistrare video realizată de Salvați copiii, România, copiii romi intervievați povesteau despre abuzurile, atât verbale cât și fizice din partea profesorilor lor de la școala din sat; alții au declarat că copiii de etnie maghiară cu care merg împreună la școală i-au tratat rău și i-au făcut "țigani".²⁷² Astfel de abuzuri au un impact profund asupra copiilor și poate fi regăsit într-o negare a identității. Unul dintre copiii intervievați de Salvați copiii, România au insistat că deși părinții lui erau romi, el era român, pentru că nu dorea să fie rom.

Chiar și în învățământul superior, romii se confruntă cu un tratament discriminatoriu și umilitor. Daniel Vasile, un avocat de succes, care este de origine roma, a declarat CEDR, că prima oară când și-a dat examenul de intrare în barou, unde viitorii avocați sunt examinați oral de o comisie, a fost respins fără nici o explicație. La a doua încercare în anul următor a reușit și de atunci are mare succes, la ora actuală lucrând pentru unul dintre cei mai respectați avocați. Acest domn, un fost senator român, a fost surprins de faptul că dl. Vasile și-a picat primul examen, și aparent în urma unor investigații discrete a descoperit că unul dintre avocații din comisia de examen a obiectat pe față la candidatura d-lui Vasile, deoarece era rom, și că acesta a fost motivul pentru care a fost respins.²⁷³

8.4. Neglijarea copiilor romi de către cadrele didactice

Profesorii adesea îi neglijează pe copiii romi din clasele lor. Copiii romi intervievați de CEDR au pretins că profesorii lor nu îi provoacă niciodată la răspuns și ignoră dorința lor de a răspunde la întrebările adresate clasei. "Eu nu-l interesez pe profesorul meu" a declarat CEDR un elev rom de 11 ani din București.²⁷⁴ Se pare că profesorii adesea îi așează pe elevii romi în locurile din spatele clasei. Unii profesori intervievați de CEDR au declarat că elevii de alte etnii sunt "mai dezvoltăți din punct de vedere mental, cel puțin pentru că au urmat grădinița", și sunt mai ușor de ținut în frâu, pentru că "stau în banca lor, tac din gură și învață", în timp ce "țigani nu au simțul politeții și nu au un comportament similar cu ce al copiilor de alte etnii."²⁷⁵ Coordonatorul de programe Miralena Mamina, de la organizația Salvați copiii, România a declarat CEDR: "Există profesori cărora nu le place să aibă copii romi în clasele lor și îi pun în spatele clasei și

²⁷¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na C.C., 11 mai 2000, Alexandria.

²⁷² Vezi "Equal Chances?", *Salvați copiii, România*, 1998, *Op. cit.*

²⁷³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Daniel Vasile, 31 ianuarie 2001, București.

²⁷⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na A.D., 13 mai 2000, București.

²⁷⁵ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu profesori de la clasele speciale din Școala generală nr. 12, 22 septembrie 1997, Cluj-Napoca.

nu le acordă nici un fel de atenție.²⁷⁶ În diverse părți ale României, copiii romi din comunități vorbitoare de limba romani au mărturisit că au avut probleme în a urma educația în limba română, și în multe cazuri, profesorii lor de alte etnii nu i-au ajutat și nici nu le-au acordat timpul necesar elevilor cu astfel de probleme. Părinții romi s-au plâns că profesorii nu-și îndeplineau sarcinile cu suficientă implicare: "Aici profesorii predau 5 minute și pe urmă beau cafea," a declarat un părinte rom.²⁷⁷

8.5. Eșecul în a combate eficient absențele nemotivate de la școală și abandonul școlar

Cu toate că învățământul în România este obligatoriu pentru primii 8 ani (școala primară și gimnazială), numărul de copii romi care abandonează școala destul de devreme este alarmant de mare. Conform spuselor profesorului Gheorghe Sarău, expert în educația romilor, angajat al Ministerului Educației, în jur de 65% dintre copiii romi abandonează școala în clasa a 3-a sau a 4-a a ciclului primar. De asemenea, profesorul Sarău a adăugat că doar în jur de 20% dintre acei copii romi care termină ciclul primar continuă cu cel gimnazial sau liceal.²⁷⁸ Există o discrepanță foarte pronunțată între nivelul de prezență a copiilor romi în școlile primare și licee comparativ cu nivelul mediu din România.²⁷⁹

Spre exemplu, conform unui studiu sponsorizat de guvern, aproximativ 40 din copiii romi sub 8 ani nu primiseră nici un fel de educație, iar din numărul total de copii cu vârsta cuprinsă între 7 și 10 ani, doar jumătate au frecventat școala în mod regulat. Mai mult, doar 4.5% dintre adulții romi au absolvit o școală sau o facultate.²⁸⁰ Unul dintre factorii ce stau la baza ratei ridicate de abandon școlar în rândul copiilor romi, și în general pentru performanța școlară scăzută este acela că cel mai adesea încep școala fără cunoștințele necesare de limba română. Lipsa de programe adecvate care să vină în ajutorul copiilor romi în vederea adaptării acestora la un nou mediu lingvistic²⁸¹, ca de

²⁷⁶ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Miralena Mamina, 31 ianuarie 2001, București.

²⁷⁷ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. N.V., 12 mai 2000, Ocolna.

²⁷⁸ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. profesor Gheorghe Sarău, 27 iunie 2001, București. Profesorul Sarău a mai declarat *CEDR* ca aproximativ 80% dintre copiii care nu reușesc să-și termine studiile obligatorii sunt de origine roma. (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Profesor Gheorghe Sarău, 1 februarie, 2001, București).

²⁷⁹ *Vezi Salvați Copiii*, România, "Copiii romi în România", 1998, p.123. Problema frecvenței școlare reduse a copiilor romi a fost ridicată de Comitetul pentru drepturile copilului în 1994, care a menționat: "Frecvența școlară scăzută a copiilor romi (țigani) este o problemă gravă. [...] Guvernul ar trebui să adopte o politică nediscriminatorie activă cu referire la copiii populațiilor minoritare. Acest lucru, în special în ceea ce-i privește pe romi (țigani), de asemenea necesită măsuri stimulative pentru încurajarea participării și pentru ruperea cercului vicios de prejudecăți larg răspândite care dau naștere la ostilitate sau neglijență. Problema frecvenței școlare scăzute a copiilor minorității romani ar trebui urgent abordată."

²⁸⁰ *Vezi Reuters*, "Situația țiganilor din România", București, 5 octombrie 1998.

²⁸¹ *Centrul European pentru Drepturile Romilor* are cunoștință de inițiativele Ministerului Educației, în cooperare cu UNICEF în vederea creării de materiale didactice bilingve pentru

altfel și prejudecățile rasiste din partea acelor profesori care le etichetează problemele de natură lingvistică ca fiind "deficiențe mintale" conduc la rămânerea copiilor în urmă față de colegii lor de alte etnii și în cele din urmă la retragerea lor din sistemul educațional. Sărăcia extremă a unor familii de romi este un obstacol suplimentar în calea înscrierii la școală și mai apoi continuării frecventării școlii de către copiii romi²⁸². O nemulțumire constantă a părinților romi este aceea că nu-și pot permite să le cumpere copiilor haine, manuale sau caiete, fapt ce afectează în mod direct succesul școlar al copilului²⁸³.

8.6. Rezumat: prejudecățile rasiale în acțiune

Multe persoane care activează în organizații neguvernamentale și care abordează problema romilor și a școlarizării lor afirmă că un motiv cheie pentru eșecul romilor în sistemul educațional este nefrecventarea grădiniței²⁸⁴; grădinița nu este gratuită în România și pentru mulți romi săraci, aceasta a devenit un lux pe care nu și-l pot permite. În această privință a educației romilor, ca de altfel și în multe altele, abordarea experților educaționali este de a lua în considerare sărăcia și problemele sociale. Poziția CEDR este următoarea: atâta vreme cât aceste aspecte reprezintă fără îndoială factori esențiali ce împiedică realizarea efectivă a dreptului la educație a romilor din România, atenția exclusivă acordată sărăciei, în detrimentul analizei foarte atente a rolului rasismului nu este potrivită în abordarea problemelor complexe cu care se confruntă romii în sistemul educațional românesc. Un mediu ostil la școală, unde tratamentul rasist aplicat romilor, dublat de neglijarea istoriei și culturii romani²⁸⁵ contribuie și mai mult la

rezolvarea acestei probleme. (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Gheorghe Sarău, 1 februarie, 2001, București). Se speră că vor exista fonduri adecvate pentru a duce la îndeplinire inițiativele pornite, ca de altfel și că va exista o voință politică ce va garanta folosirea eficientă a materialelor.

²⁸² Toți copiii din România care frecventează școala primară primesc o alocație de la stat în valoare de 130.000 lei (puțin sub 6 euro) pe lună, și pentru multe familii de romi acești bani sunt singura lor sursă de venit.

²⁸³ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Napoleon Voicu, 12 mai, 2000, Ocolna, și cu locuitori neidentificați din cartierul Ferentari, 17 mai 2000, București. În timp ce multe familii de altă origine decât romani suferă de sărăcie, sărăcia lucie afectează romii într-o proporție mult mai mare. Deși manualele ar trebui să fie gratuite pentru primii 8 ani de studiu, CEDR a auzit de nenumărate ori că în realitate nu sunt destule pentru toți elevii, și copiii trebuie să și le cumpere singuri. În plus, părinții trebuie să le asigure copiilor rechizite, caiete de exerciții, și haine de școală. Spre exemplu, Amica Vasile a declarat CEDR faptul că fiica ei a terminat doar 4 ani de școală pe motiv că nu-și putea permite să-i cumpere hainele, manualele și rechizitele necesare ca fiica să meargă la școală. (Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Amica Vasile, 1 februarie 2001, București).

²⁸⁴ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu d-na Miralena Mamina, 31 ianuarie 2001, București.

²⁸⁵ Un proiect de raport realizat de Salvați Copiii, UK notează: "se pare că actualele manuale și planuri de învățământ românești rareori includ nume de copii aparținând altor grupuri etnice și nu oferă informații asupra personalităților de altă etnie decât cea română sau a contribuției aduse de alte grupuri etnice la istoria României. [...] Istoria sclaviei romilor, ca și aceea a obiceiurilor lor de viață nu sunt menționate de loc; imaginea copiilor din ilustrațiile manualelor reflectă doar populația majoritară; și prin urmare romii nu se recunosc în acele fotografii. [...] Nu se pune nici un accent pe introducerea valorilor multiculturale în școli sau a limbii culturii și istoriei romani

sporirea dificultăților cu care se confruntă la școală. În vreme ce pe parcursul studiilor efectuate de CEDR s-a auzit destul de frecvent din partea reprezentanților guvernului și profesorilor că copiii romi nu frecventează școala pentru că "nu există sprijin în familie pentru educația lor", părinții romi au reafirmat faptul că erau conștienți de nevoia asigurării unei educații de calitate pentru copiii lor. Aceștia au scos în evidență existența unor bariere reale și semnificative în calea unei educații adecvate a copiilor lor.

9. "Strategia Guvernului României pentru ameliorarea situației romilor"

"Strategia Guvernului României pentru ameliorarea situației romilor" a fost publicată în 25 aprilie 2001, de Ministerul informației publice.²⁸⁶ Strategia a fost mai întâi pregătită de Biroul național cu problemele romilor, în cadrul Departamentului pentru minoritățile naționale, și mai apoi de nou formatul Departament de relații interetnice al Ministerului Informației Publice.²⁸⁷ Un "Comitet comun pentru implementare și monitorizare" este însărcinat cu "organizarea, planificarea, coordonarea și controlul" activităților delimitate în Strategie. Comitetul va fi format din:

- Președinte, Secretarul de Stat cu relațiile interetnice
- Membri: secretari de stat, personalități de conducere de origine roma
- Secretar executiv, Subsecretarul de Stat cu problemele romilor²⁸⁸

Biroul național cu problemele romilor este descris ca fiind "organul executiv" al Comitetului comun pentru implementare și monitorizare".²⁸⁹ În plus, și pe lângă acest comitet comun, se vizează formarea unor "comisii interministeriale pentru romi" pentru a coordona rolul jucat de diverse ministere în cadrul programului. Structura organizațională se extinde și la nivel local, odată cu înființarea în cadrul Strategiei a "Birourilor județene pentru romi" și cu numirea de "Experți locali în problemele romilor" sub controlul primăriilor.²⁹⁰

pentru elevi în general." (*Save the Children UK*, "Denied a Future? The Right to Education of Roma/Gypsy and Traveller Children", op.cit., p. 24-25)

²⁸⁶ Guvernul României, Ministerul informației publice, "Strategia Guvernului României pentru ameliorarea situației romilor", București 2001, adoptată ca și Hotărâre Guvernamentală nr. 430, numită în continuare "Strategia guvernului". Textul complet (în limba engleză – traducere oficială) se poate accesa la următoarea adresă de Internet:

http://www.riga.lv/minelres/NationalLegislation/Romania/Romania_antidiscrim_English.htm.

²⁸⁷ Reorganizarea la nivel guvernamental de la începutul anului 2001 a avut ca rezultat dizolvarea Departamentului pentru minoritățile naționale ca organ independent în cadrul guvernului, și reconstituirea sa într-o formă inferioară, ca Departamentul pentru relații interetnice din cadrul Ministerului Informației Publice. Sub vechiul sistem, directorul departamentului pentru minoritățile naționale, șeful biroului național cu problemele romilor avea statutul de Ministru. Conform noii organizări, două organisme – unul pentru romi și altul pentru etnicii maghiari – sunt supervizate de Șeful Departamentului pentru relațiile interetnice, care la rândul său este în subordinea Ministrului Informației Publice. Logica din spatele abordării problemelor minorităților de către un minister responsabil cu "informația publică" este echivocă (interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Dan Oprescu, București, 2 februarie, 2001).

²⁸⁸ Strategia Guvernului, pag. 13.

²⁸⁹ Strategia guvernului, pag. 13.

²⁹⁰ Strategia guvernului, pp. 12-14.

Documentul este unul ambițios în obiectivele generale pe care le urmărește, inclusiv un angajament de a asigura condițiile necesare pentru ca romii să se bucure de șanse egale în obținerea unui nivel de viață decent, ca și în prevenirea discriminării romilor la nivel instituțional sau de către societate. Strategia este de asemenea destul de cuprinzătoare în ceea ce privește domeniile de acțiune pe care și le propune, cu toate că există un accent pus pe condiția socială și situația economică a romilor. Strategia include de asemenea ca și "domenii" de acțiune "dezvoltarea comunității și a administrației", "problema locuințelor", "asistența socială", asistența medicală, "economia", "justiția și ordinea publică", "protecția copilului", "educația", "cultura și cultele religioase", și "comunicarea și participarea civică"²⁹¹; sunt prezentate obiective detaliate la fiecare din aceste capitole, ca de altfel și un plan de acțiune, inclusiv întinderea în timp a fiecărui domeniu și informații referitoare la organismele responsabile pentru îndeplinirea fiecăreia dintre acțiunile specificate. Termenul general de realizare a Strategiei este de 10 ani (2001-2010), cu un plan de acțiune pe termen mediu eșalonat pe 4 ani.²⁹²

Există un număr de aspecte pozitive ale strategiei. Se pare că a existat un efort real pentru consultarea cu liderii romani și cu organizații neguvernamentale pentru identificarea celor mai grave probleme cu care se confruntă romii din România; spre exemplu se recunoaște faptul că lipsa apartenenței la statul român este o problemă pentru mulți romi, și Guvernul României însărcinează Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul de Justiție și de Interne să coopereze pentru formularea unui plan pentru ca până la sfârșitul anului 2001 să se rezolve această problemă.²⁹³ Un alt aspect pozitiv al programului este recunoașterea din partea autorilor a faptului că sunt necesare schimbări la toate nivelurile societății dacă se dorește ca Strategia să poată avea succes. De aici, în vreme ce "cetățenii români de origine roma" reprezintă unul dintre grupurile țintă ale programului, Strategia a identificat încă alte cinci grupuri pe care le vizează planul: "liderii politici", "cadre de conducere din administrația publică locală și centrală", "funcționari publici", "reprezentanți mass-media" și "reprezentanți ai opiniei publice".²⁹⁴ Se poate demonstra de aici că recunoașterea faptului că situația romilor din România este o problemă care se regăsește la nivelul întregii societăți este inerentă. Într-adevăr, unul dintre obiectivele generale expuse în plan este acela de a "înlătura stereotipurile, prejudecățile și practicile [...] funcționarilor publici."²⁹⁵

Cu toate acestea, unele elemente ale programului dau motive de îngrijorare. În vreme ce obiectivele generale ale Strategiei sunt în cea mai mare parte a lor nobile în sentimente, există în plan o lipsă considerabilă a detaliilor. Spre exemplu, obiectivul "includerii liderilor comunităților de romi în procesul decizional din administrația locală ce îi afectează pe romi"²⁹⁶, este binevenit, dar mijloacele de realizare a acestui obiectiv nu sunt enunțate. Poate Guvernul român să ducă la îndeplinire acest obiectiv într-o manieră compatibilă cu principiile democrației reprezentative? În strategia Guvernului României nu se specifică nici un mecanism. Pare destul de probabil, cel puțin pentru momentul actual, că această propunere, și altele similare, vor rămâne la stadiul de ceva mai mult

²⁹¹ Strategia guvernului, pag. 4.

²⁹² Strategia guvernului, pag. 4.

²⁹³ Strategia guvernului, Acțiunea Nr. 63, pag. 20.

²⁹⁴ Strategia guvernului, pag. 4.

²⁹⁵ Strategia guvernului, pag. 3.

²⁹⁶ Strategia guvernului, pag. 5.

decât "obiective". Asumarea finanțării "cercetării multiculturale" este în mod similar atât de vagă, încât nu mai are nici un înțeles și ridică întrebarea dacă nu cumva miza nu este pur și simplu oferirea de granturi celor din interior.²⁹⁷

Secțiunile programului referitoare la "Justiția și ordinea publică" și "Educația" în special au puncte slabe. Referitor la problemele legate de justiție, guvernul pune următoarele două sarcini în prim plan:

1. Analizarea și estimarea efectelor discriminatorii ale reglementărilor în vigoare și ameliorarea sistemului legislativ actual.
2. Respectarea drepturilor fundamentale ale omului, drepturile civile politice și sociale și de asemenea drepturile minorităților etnice în conformitate cu normele internaționale și cu obligațiile asumate de România.²⁹⁸

Ceea ce reiese din această formulare este imaginea unui stat pasiv, care percepe discriminarea ca fiind datorată efectelor legislației, refractar la a acționa în vederea abordării acțiunilor discriminatorii, mulțumit doar să "respecte" drepturile omului fără a acționa în vederea garantării respectării drepturilor omului de către toată lumea. Alte măsuri implicite nu fac decât să reia convingerea generalizată că este vina romilor pentru situația nesatisfăcătoare a respectării drepturilor omului în România: "7. Inițierea programelor de educație legislativă și de prevenire a delincvenței împreună cu membrii comunităților de romi."²⁹⁹

Prevederile referitoare la educație au lipsuri majore. În primul rând, niciunde nu există recunoașterea din partea guvernului a segregării rasiale în sistemul educațional românesc, și prin urmare nu se propune nici o măsură pentru desegregarea școlilor sau a sistemului educațional. În al doilea rând, deși măsurile 88 și 95 privesc proiecte ale ONG-urilor în vederea specializării profesorilor romi în limba romani și "prezentarea de măsuri pentru a introduce, la alegere, ore de limbă și istorie romani în instituțiile de învățământ"³⁰⁰ și respectiv, angajamentul de a introduce educația în limba romani într-o manieră completă în școlile românești, lipsește cu desăvârșire. Este deplorabil faptul că nu se face nici un fel de referire la educația în limba romani în textul principal al Strategiei, dând în acest fel naștere la suspiciunea cum că Guvernul consideră promovarea educației în limba romani în școli ca pe o prioritate scăzută.

Foarte multe din acțiunile propuse se referă de fapt la "elaborarea", "conceperea" sau "planificarea" implementării unui obiectiv. În felul acesta, Strategia nu este în realitate decât un plan care angajează Guvernul la ceva mai multă planificare în unele domenii pentru următorii patru ani. S-ar părea că declarația principalului arhitect al Strategiei, fostul director al Biroului pentru romi, aceea că: "procesul este mai important decât

²⁹⁷ Strategia guvernului, pag. 11.

²⁹⁸ Strategia guvernului, pag. 8.

²⁹⁹ Strategia guvernului, pag. 8.

³⁰⁰ Strategia guvernului, pag. 22.

produsul" a fost de fapt sentimentul călăuzitor în pregătirea Strategiei și a rezultat într-un program obsedat de planificare.³⁰¹

În plus, un număr de angajamente enunțate ca parte a strategiei sunt nepotrivite pentru un document de politică guvernamentală. Spre exemplu, "penalizarea polițiștilor care comit acte discriminatorii" nu este o problemă de politică guvernamentală, ci una de punere în aplicare a legii.³⁰² Mai mult, unele propuneri par a avea un subtext părtinitor; spre exemplu, includerea prevenirii abandonului sau a abuzurilor asupra copiilor sugerează – de altfel nu se afirmă clar niciunde că nu ar fi așa – că incidența abuzurilor asupra copiilor este mai probabilă în cazul comunităților romani.³⁰³ În mod similar, dezvoltarea unui program de planificare familială și de contracepție în cadrul setului de obiective de realizat referitor la asistența medicală sugerează o lipsă de sensibilitate în abordarea problemei femeilor romani și a asistenței medicale acordate acestora.³⁰⁴

O altă întrebare fundamentală ridicată de Strategie în forma sa prezentă este aceea a resurselor. Niciunde în textul Strategiei nu se abordează problema fondurilor. Trebuie să existe o preocupare vizavi de posibilitatea Guvernului de a asigura resursele necesare eforturilor de implementare a Strategiei. Membrii guvernului sunt în plus deosebit de conștienți de faptul că acțiunile de sprijinire a romilor sunt extrem de nepopulare și a cheltui bani pe romi ar fi un act de sinucidere politică.

La puțină vreme după adoptarea sa, "planul de acțiune" a rămas deja în urmă. Spre exemplu, al treilea termen limită expus se referă la crearea Consiliului Național pentru prevenirea discriminării până în data de 25 mai 2001. Acest organism nu fusese creat până la data de 27 iunie 2001.³⁰⁵ În plus, până la aceeași dată, postul de Secretar de Stat pentru relațiile interetnice nu fusese ocupat, astfel încât "Comitetul comun pentru implementare și monitorizare" – organismul însărcinat cu supravegherea și implementarea Strategiei – nu avea un președinte.

10. Concluzie: drepturile romilor în România

Deși România a făcut un progres în vederea respectării angajamentelor sale internaționale – în special prin adoptarea ordonanței privind combaterea discriminării și a unui program guvernamental ce abordează problemele romilor – în prezent situația romilor din România rămâne una deplorabilă. Greutățile care apasă asupra romilor, dar nu numai a lor, născute din secole de sclavie și tratament inegal al romilor, punctate de episoade de persecuție cruntă, au condus la o situație greu de rezolvat, în care societatea însăși este coruptă de rasism.

Acest raport și-a concentrat atenția asupra impunității. Victimele romani ale abuzurilor drepturilor omului sunt frecvent descrise în publicațiile referitoare la România, inclusiv rapoarte asupra drepturilor omului. Situația extremă cu care se confruntă aceștia este

³⁰¹ Interviu realizat de *Centrul European pentru Drepturile Romilor* cu dl. Dan Oprescu, 2 februarie 2001, București.

³⁰² Strategia guvernului, Acțiunea 66, pag. 20.

³⁰³ Strategia guvernului, pag. 9.

³⁰⁴ Strategia guvernului, Acțiunea nr. 112, pag. 23.

³⁰⁵ Strategia guvernului, pag. 15.

bine documentată, patosul lor ocazional și episoadele de disperare sunt înregistrate cu minuțiozitate, adesea la limita indecenței. În atenția raportului au stat în primul rând vinovații de discriminare: autori de abuzuri violente, ofițeri de poliție inactivi sau ostili, anchetatori care nu conduc nici o anchetă, procurori care nu reușesc să urmărească în justiție cazurile alocate, profesori apatici, cruzi sau demoralizați, oficialități locale care contribuie la segregare, și oficialități guvernamentale și legiuitori care au permis să treacă un deceniu întreg după căderea regimului Ceaușescu în care s-a dezvoltat un sentiment anti-roma intens și au irupt acțiuni brutale de violență colectivă, fără să se angajeze în mod eficient în eliminarea rasismului și anti-țigănistului din România. Am încercat să arătăm toleranța de care se bucură cei care nu fac nimic pentru a-i apăra pe romi și pentru a vedea că li se face dreptate. Ceea ce dorim să spunem este că persoanele vinovate de obstrucționarea justiției, acolo unde drepturile romilor au fost încălcate, se bucură de binecuvântarea majorității societății, și că acest adevăr se află la baza însărcinărilor majore cu care se confruntă guvernul României astăzi.

În urma evaluării respectării de către România a Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CIEDR) în timpul celei de-a 55-a sesiuni din august 1999, Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale (*CEDR*) a emis în aprilie 2001 observații concludente finale de natură critică referitoare la drepturile romilor, și în special în ceea ce privește eșecul autorităților de a lupta împotriva discriminării romilor. *CEDR* a afirmat explicit:

Situația romilor este un subiect ce dă naștere la o preocupare aparte de vreme ce nu s-au remarcat ameliorări în rata șomajului și în nivelul educațional în mod tradițional scăzut printre rândurile acestei minorități; acest fapt a contribuit la inacceptabila perpetuare a imaginii negative stereotipe a minorității de romi în cadrul întregii societăți. Datorită situației sale defavorizate, o preocupare specială e cauzată de absența măsurilor economice și sociale de felul celor prevăzute în favoarea acestei minorități în Articolul 2(2) al Convenției, indiferent de dificila situația economică actuală a României. [...]

Comitetul a mai notat în continuare:

[...] numărul limitat de cazuri de discriminare rasială care au apărut în fața organelor de justiție. Comitetul este de opinie că lipsa unui număr mai mare de reclamații și hotărâri judecătorești poate indica o lipsă a conștiinței juridice în ceea ce privește existența compensațiilor legale și a protecției împotriva discriminării rasiale prevăzute de Convenție. Comitetul sugerează statului membru să ia măsuri în vederea remedierii acestei situații. [...]

Măsuri de discriminare pozitivă ar trebui adoptate în favoarea populației romani, în special în domeniile educației și pregătirii profesionale, în vederea, *inter alia*, plasării romilor pe picior de egalitate cu restul populației în ceea ce privește exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale, înlăturarea prejudecăților împotriva romilor și sporirea puterii de afirmare a acestor drepturi. Efortul

combinat al diferitelor organisme de stat competente în această privință, în conjuncție cu reprezentanții populației romani este imperios necesar.³⁰⁶

La summit-ul din Istanbul, șefii de state din OSCE au declarat: "Deplângem violența și alte manifestări de rasism și discriminare împotriva minorităților, inclusiv romani și sinti. Ne angajăm să asigurăm respectarea, prin legislație și politici adoptate, a drepturilor populațiilor romani și sinti, și unde este nevoie, să promovăm o legislație anti-discriminatorie pentru îndeplinirea scopului propus."³⁰⁷ În plus, în Carta Securității Europene, adoptată la același summit de la Istanbul, statele participante din OSCE au declarat: "Recunoaștem dificultățile specifice cu care se confruntă populațiile roma și sinti și nevoia de a lua măsuri efective pentru realiza egalitatea deplină de șanse, în conformitate cu angajamentele OSCE, pentru persoanele de etnie roma și sinti. Ne vom spori eforturile pentru a veghea ca populațiile roma și sinti să fie capabile să joace un rol egal și deplin și egal în societățile noastre, și pentru a eradica discriminarea împotriva lor."³⁰⁸ În documentul din 1992 de la Helsinki statele participante la CSCE "și-au exprimat preocuparea în legătură cu manifestările recente și flagrante de intoleranță, discriminare, naționalism agresiv, xenofobie, antisemitism și rasism" și au "reafirmat, în acest context, nevoia dezvoltării de programe adecvate care să abordeze problemele cetățenilor aparținând respectivelor etnii, romani sau altor grupuri tradițional identificate ca țigani și a creării condițiilor pentru ca aceștia să aibă șanse egale de a participa plener la viața societății, și vor lua în considerare modalitățile de cooperare în acest scop."³⁰⁹

La ora actuală România aspiră la statutul de membru al Uniunii Europene.³¹⁰ Incluziunea în această organizație necesită aderarea strictă la cele mai înalte standarde de respectare a drepturilor omului, incluzând, dar nelimitându-se la drepturile stipulate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. România trebuie să protejeze, în litera legii și în practică, drepturile prevăzute de Convenția Internațională a Drepturilor Civile și Politice și trebuie să folosească toate mijloacele adecvate pentru realizarea completă, în mod progresiv, a drepturilor recunoscute de Convenția Internațională a Drepturilor

³⁰⁶ Comitetul Națiunilor Unite pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, "Concluding observations of Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Romania, 12/04/2001. CERD/C/304/Add.85.", cea de-a 55-a sesiune, 2-27 august 1999.

³⁰⁷ Vezi Organizația pentru Securitate și Co-operare în Europa, "Declarația de la summit-ul din Istanbul", para. 31 noiembrie 1999, Istanbul, document accesabil la adresa de Internet: <http://www.osce.org/docs/english/1990-999/summits/istadec199e.htm>.

³⁰⁸ Vezi Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, "Carta Securității Europene", para. 20, <http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/istachart99e.htm>.

³⁰⁹ Vezi Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, Documentul de la Helsinki din 1992 "The Challenges of Change", para. 30 și para. 35, Helsinki, 9-10 iulie 1992, la adresa <http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/hels92e.htm>.

³¹⁰ Într-adevăr, un membru al delegației României, care a depus mărturie în fata CEDR în august 1999 a sugerat că acțiunea guvernamentală pentru ameliorarea situației romilor este motivată de aspirațiile României de a adera la Uniunea Europeană; dl. Dan Oprescu a declarat Comitetului că [...] guvernul acordă [...] o deosebită atenție statutului romilor [...] deoarece aderarea României la instituțiile Uniunii Europene este condiționată de acest fapt." (Comitetul Națiunilor Unite asupra eliminării discriminării, Rezumatul celei de-a 1337-a Ședință, CERD/C/SR.1337, 10 august 1999.)

Economice, Sociale și Culturale, fără discriminare, acordând o grijă deosebită pentru ca nici o persoană să nu sufere de fenomenul stigmatizării datorate discriminării rasiale.

În ianuarie 2001, România a preluat președinția OSCE. În lumina antecedentelor sale în ceea ce privește drepturile romilor, o acțiune concretă și hotărâtă în domeniul ameliorării situației respectării drepturilor omului referitor la romii din România, ar putea transmite un mesaj pozitiv dovedind că România este angajată în începerea unei ere noi în tratamentul acordat romilor. În plus, președinția OSCE oferă României șansa de a dovedi faptul că, în ciuda dificultăților sale economice,³¹¹ are intenția fermă de a-și asuma un rol de frunte în privința drepturilor romilor în regiunea OSCE. Un program anti-discriminatoriu proactiv trebuie afirmat public, stabilit minuțios atât ca și politică, cât și ca aplicare în practică. Următoarea perioadă va indica ce direcție a adoptat România: o acțiune guvernamentală angajată orientată înspre remediarea situației drepturilor romilor din România, sau o stare continuă de impunitate, în care încălcarea drepturilor romilor este o practică obișnuită.

11. O soluționare echitabilă: Recomandările Centrului European pentru Drepturile Romilor

Centrul European pentru Drepturile Romilor solicită guvernului României să adopte toate politicile următoare:

1. Să ia atitudine în mod public împotriva violenței și discriminării romilor, și să condamne orice act de abuz împotriva drepturilor omului; să vegheze ca toate părțile responsabile pentru abuzurile săvârșite să fie aduse de urgență în față justiției.
2. Să efectueze anchete adecvate asupra masacrelor organizate împotriva romilor între anii 1990-1993 și să-i aducă în justiție pe toți cei răspunzători, inclusiv autoritățile care ar fi putut acționa în complicitate cu mulțimile de civili.
3. Să desfășoare investigații prompte, complete și imparțiale asupra acuzațiilor de abuzuri ale poliției împotriva romilor; finalizeze anchetele penale împotriva unor membri ai poliției românești într-o perioadă de timp rezonabilă și să-i aducă în justiție pe toți cei responsabili pentru încălcarea drepturilor romilor; să compenseze victimele romani ale căror bunuri au fost deteriorate sau distruse. Să înființeze o comisie independentă pentru analizarea plângerilor în legătură cu purtarea abuzivă a polițiștilor. Să organizeze cursuri de educare a polițiștilor în ceea ce privește drepturile omului și de sensibilizare a acestora ca măsură de prevenire a tratamentului rasist aplicat romilor.
4. Să se asigure că victimele de origine roma ale violenței poliției sunt protejate în mod corespunzător împotriva maltratării sau hărțuirii ca urmare a plângerilor făcute de aceștia.

³¹¹ Conform Băncii Mondiale, 22% dintre cetățenii români trăiau în anul 1999 sub nivelul sărăciei (Vezi Banca Mondială, "Romania at a Glance", document disponibil la următoarea adresă Internet: <http://www.worldbank.org/html/extdr/regions.htm>).

5. Să pună capăt folosirii arbitrare a focurilor de armă asupra romilor și a raziilor polițienești abuzive asupra cartierelor de romi.
6. Să pună legislația actuală în concordanță cu standardele internaționale referitoare la utilizarea forței letale prin organele de aplicare a legii, expuse în Principiile de bază ale Națiunilor Unite privind utilizarea forței și a armelor de foc de către forțele de ordine.
7. Să garanteze accesul fiecărui deținut la asistență juridică din momentul reținerii sale și pe parcursul actelor premergătoare. Pentru acei care nu își pot permite un avocat al apărării, să le ofere unul din oficiu, așa cum se stipulează în Articolul 6(3) al Convenției Europene a Drepturilor Omului.
8. Să implementeze măsuri pentru garantarea accesului tuturor copiilor romi la o școlarizare adecvată.
9. Să acționeze fără întârziere pentru a opri segregarea rasială a copiilor romi în școli; să sancționeze în mod efectiv toate cazurile de abuzuri asupra copiilor romi din partea autorităților școlare și din partea copiilor de altă etnie.
10. Să introducă programe atât în școala primară cât și gimnazială pentru a contracara rasismul la clasă.
11. Să aloce resurse suficiente agențiilor guvernamentale ce activează în vederea stopării excluderii copiilor romi de la o școlarizare adecvată.
12. Să garanteze frecventarea de către copiii romi a grădiniței pentru mărirea șanselor acestora de a se integra plener în viața școlară normală.
13. Să ofere copiilor romi din familii sărace serviciile necesare integrării lor într-o viață școlară normală.
14. Să inițieze măsuri pentru garantarea obținerii de către romi de acte de identitate și stabilirea reședinței.
15. Să aplice măsuri pozitive de asigurare a locurilor de muncă pentru romi la toate nivelurile administrației, forțelor de poliție și în sistemul judiciar.
16. Să lanseze programe educative pentru publicul larg în vederea reducerii atitudinilor negative răspândite împotriva romilor și a rasismului în general. Să aloce suficiente resurse umane și financiare Oficiului Național pentru Romi și să garanteze că acesta dispune de toate cele necesare pentru a-și îndeplini îndatoririle.
17. Să pună Ordonanța privind Prevenirea și Pedepsirea tuturor Formelor de Discriminare în acord cu cerințele Directivei 2000/43/EC, "implementarea principiului tratamentului egal între persoane, indiferent de originea lor etnică sau rasială," adoptată de Consiliul Uniunii Europene în 29 iunie, 2000 ("Directiva Uniunii Europene asupra egalității între rase"), în special prin amendarea Ordonanței pentru a oferi

recunoașterea explicită a faptului că discriminarea indirectă este ilegală, ca și prin adoptarea unor prevederi pentru a transfera sarcina probei înspre cel cercetat în cazurile *prima facie*. Să garanteze ratificarea grabnică de către Parlament a Ordonanței.

18. Să înființeze fără întârziere Consiliul Național pentru prevenirea discriminării, garantând următoarele: (i) organismul să fie investit cu puterile necesare investigării efective și sancționării adecvate a tratamentului discriminatoriu, prin măsuri care includ dar nu se limitează la impunerea de pedepse cu amendă la adresa celor care au comis actele discriminatorii și acordarea de despăgubiri adecvate victimelor; (ii) să fie suficient de independent și să includă reprezentarea adecvată a tuturor grupurilor minoritare pasibile de discriminare în România, în special romii. Să aloce suficiente resurse umane și financiare Consiliului Național pentru Prevenirea Discriminării și să garanteze că acesta dispune de toate cele necesare pentru a-și îndeplini îndatoririle.
19. Să se asigure că Consiliul Național nu este, sub nici o formă, singurul organism însărcinat cu audierea și luarea unei decizii în cazul plângerilor referitoare la acte discriminatorii, și că Ordonanța este pusă în aplicare prin instanțele de judecată. Să ofere îndrumări adecvate administratorilor pentru a garanta respectarea de către România a obligațiilor sale internaționale în combaterea tuturor formelor de discriminare rasială. Să garanteze că toate procedurile puse în aplicare sunt, în ultimă instanță, accesibile, și că nu sunt îngreunate de birocrăție, și că nu solicită victimele discriminării să recurgă la instanțe multiple pentru a primi reparațiile adecvate.
20. Să facă declarația înscrisă în Articolul 14 al Convenției Internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială pentru a primi comunicările din partea indivizilor sau grupurilor ce acuză încălcarea Convenției.
21. Fără întârziere, să ratifice Protocolul 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

12. Bibliografie

Achim, Viorel, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998.

Acton, Thomas și Gary Muddy, editori, *Romani Culture and Gypsy Identity*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 1997.

Amnesty International, *Romania: A Summary of Human Rights Concerns*, martie 1998, AI INDEX: EUR 39/06/98.

Amnesty International, *Romania: Annual Report 2000*, Country Reports, www.web.amnesty.org/web/ar2...7625c802568f200552961

Amnesty International, *Romania: Broken Commitments to Human Rights*, mai 1995.

Andreescu, Gabriel, *Romania. Shadow Report: October 1999*, Report of the Strasbourg Ombudspersons for National Minorities, București 1999, pe Internet la adresa: www.riga.lv/minelres/reports/romania/romania_NGO.htm

Beck, Samuel, "The Romanian Gypsy Problem", Papers from the 4th and 5th Annual Meetings, *Gypsy Lore Society*, North American Chapter, 1985.

Beck, Samuel, "Tsigani-Gypsies in Socialist Romania", *Giessener Hefte für Tsiganologie* (1986), 1-4/86, 109-27.

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor U.S. Department of State, *1999 Country Reports on Human Rights Practices: Romania*, 25 februarie 2000, disponibil la adresa e-mail: balkanhr@egroups.com

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor U.S. Department of State, *1997 Country Reports on Human Rights Practices: Romania*, 30 ianuarie 1998, pe Internet la adresa: www.usembassy.ro/Romania_Human_Rights_Report.htm

Centrul European pentru Drepturile Romilor, "Cases of Relevance to the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination in Romania, document elaborat de către Centrul European pentru Drepturile Romilor și supus atenției Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale la a 55-a sesiune, 2-27 august 1999", disponibil pe Internet la adresa: http://errc.org/publications/legal/CERD-Romania_July_99.rtf .

Centrul European pentru Drepturile Romilor, "Cases of Relevance to the International Covenant on Civil and Political Rights in Romania, document elaborat de către Centrul European pentru Drepturile Romilor și supus atenției Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale la a 66-a sesiune, 12-30 iulie 1999, disponibil pe Internet la adresa: <http://errc.org/publications/legal/HRC-Romania-July-99.rtf> .

Centrul European pentru Drepturile Romilor, "Racial Discrimination and Violence Against Roma in Europe: Declarație a Centrului European pentru Drepturile Romilor supusă atenției Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale la a 57-a sesiune, cu ocazia discuției tematice asupra chestiunii romilor, 15-16 august 2000, Budapesta 2000, pe Internet la adresa: <http://errc.org/publications/legal/index.shtml> .

Centrul European pentru Drepturile Romilor, *Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania*, Country Reports Series No. 2, Budapesta, 1996.

Codul de procedură penală, în Monitorul Oficial No. 289 din 14 noiembrie 1996, traducere neoficială pentru CEDR.

Comisia Europeană, *Romania: Regular Report from the Commission on the Progress towards Accession*, 4 noiembrie 1998.

Comisia Europeană, *Romania: Regular Report from the Commission on the Progress towards Accession*, 13 noiembrie 1999.

Comisia Europeană, *Romania: Regular Report from the Commission on the Progress towards Accession*, 8 noiembrie 2000.

Comitetul Român Helsinki - Romanian Helsinki Committee, *Human Rights Developments in Romania. The Activities of the Romanian Helsinki Committee (APADOR-CH): Annual Report 1998*, București, 1999.

Comitetul Român Helsinki - Romanian Helsinki Committee, *Human Rights Developments in Romania. The Activities of the Romanian Helsinki Committee (APADOR-CH): Annual Report 1999*, București, 2000.

Crowe, David și John Kolsti, editori, *The Gypsies of Eastern Europe*, Arnok, N.Y.: M.E. Sharp Inc., 1991.

Engelbrekt, Kjell, "Nationalism Reviving", *Report on Eastern Europe*, Vol. 2, No. 48, 1991.

Fonseca, Isabel, *Bury Me Standing: The Gypsies and Their Journey*, New York: Alfred A. Knopf, 1995

Fraser, Sir Angus, *The Gypsies*, Oxford: Blackwell, 1992.

Gallagher, Tom, *Romania after Ceaușescu: The Politics of Intolerance*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1995.

Georgescu, Vlad, *The Romanians: A History*, Ohio University Press, 1991

Gheorghe, Nicolae, "Origin of Roma's Slavery in the Rumanian Principalities", *7 Roma* 12, No. 1, 1983.

Gronemeyer, Reimer, *Die Zigeuner: Reisende in Europa: Roma, Sinti, Manouches, Gitanos, Gypsies, Kalderasch, Vlach und Andere*, Koln: DuMont, 1998.

Hancock, Ian, "Antigypsyism in the New Europe", *Roma* 38/39:5-29, 1993.

Hancock, Ian, *The Pariah Syndrome*, Ann Arbor: Karoma Publishers, 1987.

Helsinki Watch Report, *Since the Revolution: Human Rights in Romania*, martie 1991.

Heuberger, Valeria, Othmar Kolar, Arnold Suppan & Elisabeth Vysolnzil (editori), *Nationen, Nationalitaeten, Minderheiten. Probleme des Nationalismus in Jugoslawien, Ungarn, Rumaenien, der Tschechoslowakei, Bulgarien, Polen, der Ukraine, Italien und Oesterreich 1945-1990*, Verlag für Geschichte and Politik, Viena, 1994.

Hockenos, Paul, *Free to Hate: the Rise of the Right in Post-Communist Eastern Europe*, New York: Routledge, 1993.

Human Rights Watch, *Destroying Ethnic Identity: The Persecution of Gypsies in Romania*, New York: A Helsinki Watch Report, septembrie 1991.

Human Rights Watch, *Human Rights Watch World Report 2000*, decembrie 1999.

Human Rights Watch, *Lynch Law: Violence against Roma in Romania*, Vol. 6, No. 17, noiembrie 1994.

Human Rights Watch, *Struggling for Ethnic Identity: Ethnic Hungarians in Post-Ceaușescu Romania*, A Human Rights Watch Report, New York, 1993.

Illyes, Elemer, *National Minorities in Romania: Change in Transylvania*, New York: Columbia University Press, 1982.

International Helsinki Federation for Human Rights (IHF), *Torture, Inhuman Treatment or Punishment in the OSCE Region: Romania*, Viena, 22 martie 2000.

- Kanev, Krassimir, "Changing Attitudes Towards Ethnic Minorities in Bulgaria and the Balkans 1992-1997", în Thanasis Sfikas și Christopher Williams (editori), *Ethnicity and Nationalism in East Central Europe and the Balkans*, Aldershot: Ashgate, 1999.
- Kendi, Erich, *Minderheitenschutz in Rumänien: die rechtliche Normierung des Schutzes der ethnischen Minderheiten in Rumänien*, München: Oldenbourg, 1992.
- Kenrick, Donald și Grattan Puxon, *The Destiny of Europe's Gypsies*, Great Britain: Sussex University Press, 1972.
- Lang, Stefanie, *Greener with Accession? Comparative Report on Public Perceptions of*
- Liegeois, Jean-Pierre & Gheorghe, Nicolae, *Roma/Gypsies: A European Minority*, London: Minority Rights Group 1995.
- Liegeois, Jean-Pierre, editori, *School Provision for Ethnic Minorities: The Gypsy Paradigm*, Great Britain: University of Hertfordshire Press, 1998.
- Liegeois, Jean-Pierre, *Gypsy Children in School: Training for Teachers and Other Personnel*, Strasbourg, Consiliul Europei, 1989.
- Macovei, Monica, "Country Report: Romania", 5 *The Parker School Journal of East European Law* 185, Numerele 1-2, 1998.
- Macovei, Monica, "Police Impunity in Romania", 10 *Policing and Society* 119, 2000.
- Marushiakova, Elena și Vesselin Popov, *The Gypsies in the Ottoman Empire*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2001.
- Mihok, Brigitte, "Fremdenstereotypen in der rumänischen Öffentlichkeit (1990-1999). Versprachlichte Bildkonstruktionen von den Roma", în Anghelescu, Mircea și Larisa Schippel, editori, *Im Dialog: Rumänische Kultur und Literatur*, Leipziger Universitätsverlag GmbH, 2000, pp. 79-86.
- Mihok, Brigitte, "Transnistrien und die Deportation der Roma (1942-1944)", în *Zwischenwelt: Literatur, Widerstand, Exil*, 17.Jg., Nr. 3, noiembrie 2000, pp. 15-18.
- Mullerson, Rein A., *International Law, Rights and Politics: Developments in Eastern Europe and the CIS*, London: Routledge, 1994.
- Nastasa, Lucian și Levente Salat, editori, *Interethnic Relations in Post-Communist Romania*, Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2000.
- Nelson, Daniel N., *Romania After Tyranny*, Oxford: Westview Press, 1992.
- Nelson, Daniel, editori, *Romania in the 80s*, Westview Press/Boulder, Colorado, 1984.
- Oprescu, Dan, "Roma Issues in Rumania: The Year 2000 and Beyond", București, august 2000.
- Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) - High Commissioner on National Minorities, *Report on the Situation of Roma and Sinti in the OSCE Area*, Haga, martie 2000.
- Panaiteescu, P.N., "Gypsies in Wallachia and Moldavia" *Journal of the Gypsy Lore Society*, III series Vol.XX, 1941.
- Pilon, Juliana Geran, *The Bloody Flag: Post-Communist Nationalism in Eastern Europe: Spotlight on Romania*, New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1992.

Poulton, Hugh, *Minorities in Southeast Europe: Inclusion and Exclusion*, A Minority Rights Group International Report, 1998.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Oficiul Național România, *National Early Warning Report: Romania*, Raport trimestrial No.1, București, 2000.

Project on Ethnic Relations, *Building Romanian Democracy: The Police and Ethnic Minorities*, Princeton, N.J., U.S., 1999.

Project on Ethnic Relations, *Images and Issues: Coverage of the Roma in the Mass Media in Romania*, Princeton, N.J., U.S., 1997.

Project on Ethnic Relations, *Prevention of Violence and Discrimination Against the Roma in Central and Eastern Europe*, Princeton, N.J., U.S., 1997.

Project on Ethnic Relations, *Schools, Language and Interethnic Relations in Romani: The Debate Continues*, Princeton, N.J., U.S., 1998.

Project on Ethnic Relations, *State Policies Toward Romani Communities in Candidate Countries to the EU: Government and Romani Participation in Policy-Making*, Princeton, N.J., U.S., 1999.

Rady, Martin, *Romania in Turmoil: A Contemporary History*, Londra: Tauris, 1992.

Rommel, Franz, *Die Roma Rumäniens*, Viena: Picus, 1993.

Rodley, Sir Nigel S., *Civil and Political Rights, including the Questions of Torture and Detention*, Raport al Raportorului Special asupra chestiunii torturii înaintat în conformitate cu Rezoluția 1999/32 a Comisiei pentru Drepturile Omului, Addendum: Vizită a Raportorului Special în România, 23 noiembrie 1999, E/CN.4/2000/9/Add.3.

Romania's Population, București: Meridiane Press, 1972.

Rule, Wilma și Joseph F. Zimmerman, *Electoral Systems in Comparative Perspectives: Their Impact on Women and Minorities*, Westport, Conn.: Greenwood Press, 1994.

Salvați Copii România, *Annual Report 1999*, București, 2000.

Salvați Copii România, *Roma Children in Europe: Final Report*, Seminar Internațional: București, România, 12-13 iunie 1998.

Save the Children Fund UK, "Denied a Future? The Right to Education of Roma/Gypsy and Traveller Children", versiune preliminară, mai 2001 (raportul final va fi publicat în octombrie 2001).

Seton-Watson, Robert William, *A History of the Roumanians. From Roman Times to the Completion of Unity*, Archon Books, 1963.

Sugar, Peter și Ivo J. Lederer, editori, *Nationalism in Eastern Europe*, Seattle and London: University of Washington Press, 1969.

the EU Accession Process and the Environment, in Hungary, FYR Macedonia and Romania, Szentendre, Ungaria, aprilie 2000.

Tong, Diane, editor, *Gypsies: An Interdisciplinary Reader*, London: Garland Publishing, 1998.

UNICEF și Guvernul României, *Romania Master Plan of Operations, 2000-2004*, București, 1999.

United Nations Committee on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination, "Concluding observations of Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Romania, 12/04/2001. CERD/C/304/Add.85.", Sesiunea 55, 2-27 august 1999.

United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination, "Summary Record of the 1337th Meeting: Antigua and Barbuda, Romania, Yugoslavia", 10 august 1999, CERD/C/SR.1337.

United Nations Committee on the Rights of the Child, "Concluding Observations on Romania", Fifth session, 7 februarie 1994, U.N. Doc. CRC/C/15/Add.16.

United Nations Human Rights Committee, "Concluding Observations of the Human Rights Committee: Romania", Sesiunea a 66-a, 28 iulie 1999, CCPR/C/79/Add.11.

United Nations Human Rights Committee, Comunicat de presă HR/CT/19, 21 iulie 1999.

United Nations Human Rights Committee, Comunicat de presă HR/CT/99/17, 20 iulie 1999.

Verdery, Katherine, *National Ideology Under Socialism: Identity and Cultural Politics in Ceausescu's Romania*, Berkeley: University of California Press, 1991.

Zimmermann, Michael, *Verfolgt, Vertrieben, Vernichtet: Die Nationalsozialistische Vernichtungspolitik gegen Sinti und Roma*, Essen: Klartext, 1989.

Zoon, Ina, *On the Margins: Roma and Public Services in Romania, Bulgaria and Macedonia*, Mark Norman Templeton, editori, New York: Open Society Institute, 2001.

13. Anexe

ORDONANȚĂ Nr. 137 din 31 august 2000
privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare
EMITENT: GUVERNUL ROMÂNIEI
PUBLICATĂ ÎN: MONITORUL OFICIAL NR. 431 din 2 septembrie 2000

În temeiul prevederilor art. 107 alin. (1) și (3) din Constituția României și ale art. 1 lit. S pct. 2 din Legea nr. 125/2000 privind abilitarea Guvernului de a emite ordonanțe,

Guvernul României adoptă prezenta ordonanță.

CAP. 1

Principii și definiții

ART. 1

(1) În România, ca stat de drept, democratic și social, demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate.

(2) Principiul egalității între cetățeni, excluderea privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea următoarelor drepturi:

- a) dreptul la un tratament egal în fața instanțelor judecătorești și a oricărui alt organ jurisdicțional;
- b) dreptul la securitatea persoanei și la obținerea protecției statului împotriva violențelor sau maltratărilor din partea oricărui individ, grup sau instituție;
- c) drepturile politice, și anume drepturile electorale, dreptul de a participa la viața publică și de a avea acces la funcții publice;
- d) alte drepturi civile, în special:
 - (i) dreptul la libera circulație și la alegerea reședinței;
 - (ii) dreptul de a părăsi țara și de a se întoarce în țară;
 - (iii) dreptul de a obține cetățenia română;
 - (iv) dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul;
 - (v) dreptul de proprietate;
 - (vi) dreptul de moștenire;
 - (vii) dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie;
 - (viii) dreptul la libertatea de opinie și de exprimare;
 - (ix) dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică;
- e) drepturile economice, sociale și culturale, în special:
 - (i) dreptul la muncă, la libera alegere a ocupației, la condiții de muncă echitabile și satisfăcătoare, la protecția împotriva șomajului, la un salariu egal pentru muncă egală, la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare;
 - (ii) dreptul de a înființa sindicate și de a se afilia unor sindicate;
 - (iii) dreptul la locuință;
 - (iv) dreptul la sănătate, la îngrijire medicală, la securitate socială și la servicii sociale;

- (v) dreptul la educație și la pregătire profesională;
- (vi) dreptul de a lua parte, în condiții de egalitate, la activități culturale;
- f) dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice.

(3) Orice persoană juridică sau fizică are obligația să respecte principiile egalității și nediscriminării.

ART. 2

(1) În prezenta ordonanță, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex sau orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată sau orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea sau înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

(2) Orice comportament activ sau pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate, față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități, atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale.

(3) Dispozițiile sau, după caz, reglementările unei persoane fizice sau juridice, care generează efectele enunțate în alin. (2), antrenează răspunderea contravențională a persoanei fizice sau juridice, dacă nu intră sub incidența legii penale.

(4) Măsurile luate de autoritățile publice sau de persoanele juridice de drept privat în favoarea unei persoane, unui grup de persoane sau a unei comunități, vizând asigurarea dezvoltării lor firești și realizarea efectivă a egalității de șanse a acestora în raport cu celelalte persoane, grupuri de persoane sau comunități, precum și măsurile pozitive ce vizează protecția grupurilor defavorizate nu constituie discriminare în sensul prezentei ordonanțe.

(5) În înțelesul prezentei ordonanțe eliminarea tuturor formelor de discriminare se realizează prin:

- a) instituirea unor acțiuni afirmative sau a unor măsuri speciale pentru persoanele și grupurile de persoane aparținând minorităților naționale, pentru comunitățile minorităților naționale, respectiv în vederea protecției grupurilor defavorizate, atunci când acestea nu se bucură de egalitatea șanselor;
- b) sancționarea comportamentului discriminatoriu prevăzut în dispozițiile alin. (2) și (3).

ART. 3

Dispozițiile prezentei ordonanțe se aplică tuturor persoanelor fizice sau juridice, publice sau private, precum și instituțiilor publice cu atribuții în ceea ce privește:

- a) condițiile de încadrare în muncă, criteriile și condițiile de recrutare și selectare, criteriile pentru realizarea promovării, accesul la toate formele și nivelurile de orientare profesională, de formare profesională și de perfecționare profesională;
- b) protecția socială și securitatea socială;
- c) serviciile publice sau alte servicii, accesul la bunuri și facilități;
- d) sistemul educațional;
- e) asigurarea libertății de circulație;
- f) asigurarea liniștii și ordinii publice.

ART. 4

În înțelesul prezentei ordonanțe, categorie defavorizată este acea categorie de persoane care fie se află pe o poziție de inegalitate în raport cu majoritatea cetățenilor datorită originii sociale ori unui handicap, fie se confruntă cu un comportament de respingere și marginalizare datorită unor cauze specifice cum ar fi o boală cronică necontagioasă ori infectarea HIV, statutul de refugiat sau azilant.

CAP. 2

Dispoziții speciale

Secțiunea I

Egalitatea în activitatea economică și în materie de angajare și profesie

ART. 5

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea participării la o activitate economică a unei persoane ori a alegerii sau exercitării libere a unei profesii de apartenența acesteia la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială, respectiv de convingerile, sexul sau orientarea sexuală, de vârsta sau de apartenența acesteia la o categorie defavorizată.

ART. 6

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea unei persoane pe motiv că aparține unei rase, naționalități, etnii, religii, categorii sociale sau unei categorii defavorizate, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia, într-un raport de muncă și protecție socială, manifestată în următoarele domenii:

- a) încheierea, suspendarea, modificarea sau încetarea raportului de muncă;
- b) stabilirea și modificarea atribuțiilor de serviciu, locului de muncă sau a salariului;
- c) acordarea drepturilor sociale, altele decât cele ce reprezintă salariul;
- d) formarea, perfecționarea, reconversia și promovarea profesională;
- e) aplicarea măsurilor disciplinare;
- f) dreptul de aderare la sindicat și accesul la facilitățile acordate de acesta;
- g) orice alte condiții de prestare a muncii, potrivit legislației în vigoare.

ART. 7

(1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzul unei persoane fizice sau juridice de a angaja în muncă o persoană pe motiv că aceasta aparține unei rase, naționalități, etnii, religii, categorii sociale sau categorii defavorizate ori datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia.

(2) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea ocupării unui post, prin anunț sau concurs lansat de angajator sau de reprezentantul acestuia, de apartenența la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau categorie defavorizată, de vârsta, de sexul sau orientarea sexuală, respectiv de convingerile candidaților, cu excepția situației prevăzute la art. 2 alin. (4).

(3) Persoanele fizice și juridice cu atribuții în medierea și repartizarea în muncă vor aplica un tratament egal tuturor celor aflați în căutarea unui loc de muncă, vor asigura tuturor persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă accesul liber și egal la consultarea cererii și ofertei de pe piața muncii, la consultantță cu privire la posibilitățile de ocupare a unui loc de muncă și de obținere a unei calificări, și vor refuza sprijinirea cererilor discriminatorii ale angajatorilor. Angajatorii vor asigura confidențialitatea datelor privitoare la rasa, naționalitatea, etnia, religia, sexul, orientarea sexuală sau a

altor date cu caracter privat care privesc persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă.

ART. 8

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea angajaților de către angajatori în raport cu prestațiile sociale pe care le acordă acestora, datorită apartenenței angajaților la o rasă, naționalitate, comunități lingvistice, origine etnică, religie, categorie socială sau categorie defavorizată ori datorată vârstei, sexului, orientării sexuale sau convingerilor acestora.

ART. 9

Prevederile art. 5 - 8 nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului angajatorului de a refuza angajarea unei persoane care nu corespunde cerințelor și standardelor uzuale în domeniul respectiv, atâta timp cât refuzul nu constituie un act de discriminare în sensul prezentei ordonanțe.

Secțiunea a II-a

Accesul la serviciile publice administrative și juridice, de sănătate, la alte servicii, bunuri și facilități

ART. 10

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea asigurării serviciilor publice administrative și juridice, pentru o persoană fizică, un grup de persoane sau o persoană juridică, datorită apartenenței acesteia/acestuiora ori a persoanelor care administrează persoana juridică la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale.

ART. 11

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane la serviciile de sănătate publică - alegerea medicului de familie, asistența medicală, asigurările de sănătate, serviciile de urgență sau alte servicii de sănătate -, datorită apartenenței acesteia/acestuiora la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

ART. 12

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzul de a vinde sau de a închiria un teren sau un imobil cu destinație de locuință, de a acorda un credit bancar sau de a încheia orice alt tip de contract cu o persoană sau un grup de persoane, datorită apartenenței acesteia/acestuiora la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

ART. 13

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane la serviciile oferite de hoteluri, teatre, cinematografe, biblioteci, magazine, restaurante, baruri, discoteci sau orice alți prestatori de servicii, indiferent dacă sunt în proprietate privată sau publică, ori de companiile de transport în comun - prin avion, vapor, tren, metrou, autobuz, troleibuz, tramvai, taxi sau prin alte mijloace -, datorită apartenenței acesteia/acestuiora la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

ART. 14

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea acordării pentru o persoană sau pentru un grup de persoane a unor drepturi sau facilități, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

Secțiunea a III-a

Accesul la educație

ART. 15

(1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane la sistemul de educație de stat sau privat, la orice formă, grad și nivel, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

(2) Prevederile alineatului precedent se aplică tuturor fazelor sau la etapelor din sistemul educațional, inclusiv la admiterea sau la înscrierea în unitățile ori instituțiile de învățământ și la evaluarea ori examinarea cunoștințelor.

(3) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, solicitarea unor declarații doveditoare a apartenenței acelei persoane sau acelui grup la etnia respectivă, care să condiționeze accesul unei persoane sau al unui grup de persoane la educație în limba maternă. Excepție face situația în care în învățământul liceal și universitar candidații concurează pe locuri special acordate pentru o anumită minoritate și se impune dovedirea, printr-un act din partea unei organizații legal constituite a minorității respective, a apartenenței la această minoritate.

(4) Prevederile alin. (1), (2) și (3) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ de a refuza înscrierea sau admiterea unei persoane ale cărei cunoștințe și/sau rezultate anterioare nu corespund standardelor sau condițiilor de înscriere cerute pentru accesul în instituția respectivă, atât timp cât refuzul nu este determinat de apartenența persoanei în cauză la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia.

(5) Prevederile alin. (1) și (2) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ pentru pregătirea personalului de cult de a refuza înscrierea unei persoane al cărei statut confesional nu corespunde condițiilor stabilite pentru accesul în instituția respectivă.

(6) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice îngrădiri pe criterii de apartenență la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată în procesul de înființare și de acreditare a instituțiilor de învățământ înființate în cadrul legislativ în vigoare.

Secțiunea a IV-a

Libertatea de circulație, dreptul la libera alegere a domiciliului și accesul în locurile publice

ART. 16

(1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice acțiuni constând în amenințări, constrângeri, folosirea forței sau orice alte mijloace de asimilare, strămutare sau colonizare de persoane, în scopul modificării compoziției etnice, rasiale sau sociale a unei zone a țării sau a unei localități.

(2) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament constând în determinarea părăsirii domiciliului, în deportare sau în îngreunarea condițiilor de viață și de trai cu scopul de a se ajunge la renunțarea la domiciliul tradițional al unei persoane sau al unui grup de persoane aparținând unei rase, naționalități, etniei sau religii, respectiv al unei comunități, fără acordul acestora. Constituie o încălcare a prevederilor prezentei ordonanțe atât obligarea unui grup de persoane aparținând unei minorități naționale de a părăsi localitatea, aria sau zonele în care locuiește, cât și obligarea unui grup de persoane aparținând majorității de a se stabili în localități, arii sau zone locuite de o populație aparținând minorităților naționale.

ART. 17

(1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament care are ca scop mutarea sau alungarea unei persoane sau a unui grup de persoane dintr-un cartier sau dintr-un imobil, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

(2) Prevederea alin. (1) nu poate fi interpretată în sensul restrângerii dreptului autorităților de punere în aplicare a planurilor de sistematizare și amenajare a teritoriului, atât timp cât mutarea se face în condițiile legii, iar măsura luată nu este determinată de apartenența persoanei sau grupului de persoane în cauză la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia/acestora.

ART. 18

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, interzicerea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane în locurile publice, datorită apartenenței acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o altă categorie defavorizată, respectiv datorită convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

Secțiunea a V-a

Dreptul la demnitatea personală

ART. 19

Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ură rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității sau crearea unei atmosfere intimidante, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acesteia/acestui la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau categorie defavorizată, ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia/acesteia.

CAP. 3

Sanctiuni

ART. 20

(1) Contravențiile prevăzute la art. 5 - 8, 10 - 14, art. 15 alin. (1), (2), (3), (6), art. 16, art. 17 alin. (1), art. 18 și 19 din prezenta ordonanță se sancționează cu amendă între 500.000 lei și 10.000.000 lei, dacă discriminarea vizează o persoană fizică, respectiv cu

amendă între 1.000.000 lei și 20.000.000 lei, dacă discriminarea vizează un grup de persoane sau o comunitate.

(2) Sancțiunile se aplică și persoanelor juridice.

(3) Constatarea și sancționarea contravențiilor prevăzute la cap. II din prezenta ordonanță se fac de către membrii Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării. Dispozițiile Legii nr. 32/1968 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor, cu modificările și completările ulterioare, se aplică în mod corespunzător.

(4) Actualizarea cuantumului amenzilor prevăzute în prezenta ordonanță se va face în conformitate cu prevederile art. 7¹ din Legea nr. 32/1968 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor, cu modificările și completările ulterioare.

ART. 21

(1) În toate cazurile de discriminare prevăzute în prezenta ordonanță persoanele discriminate au dreptul să pretindă despăgubiri proporțional cu prejudiciul suferit, precum și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare, potrivit dreptului comun.

(2) Cererea de despăgubire este scutită de taxă judiciară de timbru.

(3) La cerere, instanța poate dispune retragerea, de către autoritățile emitente, a autorizației de funcționare a persoanelor juridice care, printr-o acțiune discriminatorie, cauzează un prejudiciu semnificativ sau care, deși cauzează un prejudiciu redus, încalcă în mod repetat prevederile prezentei ordonanțe.

ART. 22

(1) Organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului au calitate procesuală activă în cazul în care discriminarea se manifestă în domeniul lor de activitate și aduce atingere unei comunități sau unui grup de persoane.

(2) Organizațiile prevăzute la alin. (1) au calitate procesuală activă și în cazul în care discriminarea aduce atingere unei persoane fizice, dacă aceasta din urmă mandatează organizația în acest sens.

CAP. 4

Dispoziții finale

ART. 23

(1) În termen de 60 de zile de la data publicării prezentei ordonanțe în Monitorul Oficial al României, Partea I, se constituie Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, organ de specialitate al administrației publice centrale, în subordinea Guvernului.

(2) Structura organizatorică și celelalte atribuții ale Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării vor fi reglementate prin hotărâre a Guvernului.

ART. 24

Prezenta ordonanță intră în vigoare în termen de 60 de zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

PRIM-MINISTRU
MUGUR CONSTANTIN ISĂRESCU

Sursa: Guvernul României, Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale

14. Rezumat în limba romani

E Europako centro vaš e rromane čačimata si internacionalno čačipaski institucia savi kerel monitoring pala e situacia e rromengi ande Europa thaj lengi legalno protekcia. Kava centro del raporto pala e situacia e rromengi ande Rumunia.

Ande relacia pala majpaluno Rumuniako cenzuso, savo si kerdino ando Januari 1992-to berš, 409,111 manuša katar e sasti rumuniaki populacia (ande Rumunia trail dži kaj 23 milionura manuša) phende kaj si Rroma. Kadava oficielno numbri ande savo phenelpe sode Rroma train ande Rumunia naj precizno; Na-oficielne analize phenen kaj ande akanutni vrama ande Rumunia train maškar 1.5 dži kaj 2.5 milionura Rroma. E Rroma ande Rumunia si majbaro minoriteto thaj majbut Rroma train ande kava them. Kadi bari diferencia maškar o čačutno numbri rromane manušengo save train ande Rumunia thaj maškar o oficielno numbri ande savo phenelpe sode Rroma train ande Rumunia sikavel amen kaj ande kava them si bari anti-diskriminacia kontra e Rroma. Kadi diskriminacia tradel e rromen te avel len dar thaj te či troman te phenen kaj si Rroma.

Diskriminacia kontra e Rroma sas butivar kerdini ande Rumuniaki themeski historia. Ande angluni vrama e Rromen ande Rumunia naj sas čačimata sar averen pal ande dujto themesko maripen von sesa tradine katar o Ion Antonescu savo sasa šerutno ande Rumuniako governo, majpalal kana avile e komunistura von sesa tradine te train po agor rumuniake amalipasko. Kana e Rumuniake manuša kerde revolucia kontra o Nikolae Čaušesku thaj kontra lesko režimo ando decembri 1989-to berš e Rumuniake manuša lije te keren majbari diskriminacia kontra e Rroma. Duj berš majpalal kana nakhli e revolucia kava bi-hatjaripe kontra e Rroma anda sar rezultato te či nakhel ni jekh čhon bi varesavi tortura kontra e Rroma. E rromane gava sesa dukhadine, e rromane khera sesa phabardine, pala-dadeske barvalipena sesa litjhardine, e manuša sesa tradine andar pire khera thaj varesave či džangle te irinpe palpale gothe kaj traisarde.

Adjes či-patjavipe thaj či- kamipe kontra e Rroma si but buvljardo ande Rumuniako amalipen. Na dumutani anketa savi kerda e agencia pala o rodipen thaj inter-etnikani ralacia ando foro Cluj-Napoca sikada kaj 38.8 procentura katar e Rumunikae manuša save si anketirime thaj 40.7 procentura ungrikane manuša save train ande Rumunia či denas šaipen e Rromen te train ende Rumunia. Na dumutani anketa savi si kerdini katar o žurnalo Agence France-Presse sikada kaj trin katar štar manuša save si anketirime či kamenas e rromen te aven lenge perutne. Rasno diskriminacia si akanutno rromano problemo ande Rumunia.

E policiaki tortura pala o dukhavipen e rromengo džal kade dur thaj varekana e policajcura vazden e jagale pe Rroma vi kana godo či trubun. Sar rezultato e Rroma si dukhadine katar e policajcura pal varekana vi mudardine. Varekana e policajcura korkore-vojako džan ande thana kaj train e Rroma thaj keren bilačhimata. E Europako centro vaš e rromane čačimata kerda monitoring te dikhel sarsavi si e relacia maškar e policajcura thaj e Rroma thaj majpalal phangla kaj e Rumuniako zakono si problemo thaj del e policajcuren šaipen te keren bilačhmata kontra e Rroma. E Rumuniako governo phenel kaj si baro kriminalo maškar e Rroma thaj godolese e policia kerel kadale intervencie kontra e Rroma. Varesave dukhavimata save e policajcura kerde kontra e

Rroma naj si raportirime/phenidine godolese kaj e Rromen si dar e policajcurendar, thaj pe dujto rig varesave Rroma či patjan kaj lenge rovipaske lila ka krisinpe korektno.

Bare dukhvimata save si kerdine kontra e Rroma sesa svakodjivesutno problemo ande Rumunia ande 1990-to berš, baxtasa kadi violencia naj majbut akana bari sar sas. Numaj violencia/zor e gadžengi kontra e Rroma vi majdur kerelpe pal varekana e gadže kadi violencia/zor keren korkore vojako. Kana si e Rroma dukhadine vol kana vareko dukhavel len e šerutne insitucie či keren lačhe akcije tha či došaren vol roden e manuša save kerde došalipen. E Europako centro vaš e rromane čačimata phangla kaj e dukhadine Rromen naj sas šaipen te keren kompenzacia pala o kriminali kaj sas kerdino kontra lende ande 1990-to berš. Varesave rromane krisimata sesa vazdine po internacionalno nivo sar e rromengo tradipen ando foro Hădăreni, varesave jurisdikane aktivitetura si kerdine numaj na vi agorime.

E Europako centro vaš e rromane čačimata kerel vi aver butja ande relacia pala e Rroma:

Šaipen e rromengo te alosaren e politikake reprezentantura

Baro numbri rromane čhavreng save si pe ulica

Rasizmo kontra e rromane čhavre kana šuvenpe/thonpe ande specialne institucie te vareko aver lel sama pe lende

Rasizmo kontra e Rroma ande Rumuniako edukaciako sistemo, či-kamipen e gadžengo te thon e rromane čhavren ande škole rasno segregacia rromane čhavreng ande rumuniake škole, rasizmo kontra e rromane čhavre ande rumuniake škole

Rasizmo ande relacia te e Rromen avel adekvatne khera

Rasizmo kontra e Rroma ande medicinake institucie

Diskriminacia kontra e Rroma te si len čačipen te butjaren

Diskriminacia kontra e Rroma te si len sar averen tretmano kana džan ande varesave oficjelne insitucie.

Po agor kadale raportosko si but rekomendacia pala e Rumuniako governmento, sar te shukarel situacia e Rromengi ande Rumunia.